

— F 667

KERESZTÉNY MAGVETŐ

84. ÉVFOLYAM 1. SZÁM — ALAPÍTÁSI ÉVE 1861
KIADJA AZ UNITÁRIUS EGYHÁZ

1978

KERESZTÉNY MAGVETŐ

1977. évi

(83. évfolyam)

tartalomjegyzéke

CIKKEK, ELŐADÁSOK, TANULMÁNYOK

<i>Borbély István dr.:</i> Az imádság	16
<i>Dobai István:</i> Emlékek Balázs Ferencről	101
<i>Erdő János dr.:</i> A „csendes Petőfi utca”-ból indult el. Adatok Mikó Imre életrajzához	87
Dávid Ferenc és a vallási türelem problémája	155
<i>Fóris Géza:</i> Adatok a pipei unitárius egyházköztség történetéből	103
<i>Hewett, A. Phillip:</i> Unitárius alapelvek	96
<i>Juhász István dr.:</i> Románia állami függetlenségének századik évfordulója	79
<i>Kathona Géza dr.:</i> Dávid Ferenc 1566. évi tételei	163
<i>Kelemen Lajos:</i> Adatok öt székelyföldi unitárius templomkastély történetéhez	169
<i>Kovács Lajos dr.:</i> Újesztendői üzenet „Mutasd meg nekem a te hitedet a te cselekedeteidből”	3
Püspöki jelentés az Unitárius Egyház Zsinati Főtanácsa 1976. december 4-i ülésére	4
7	
<i>Lőrinczi László:</i> Így olvassuk a Bibliát	23
<i>Molnár István dr.:</i> Az énlaki unitárius műemlék-templom 1976. évi javítása	31
<i>Nagy József dr.:</i> Útjelző táblácskák Lambaréné felé	113
<i>Nyitrai Mózes:</i> Hogyan készülök a vasárnapi szolgálatomra?	25
<i>Péterffy Gyula:</i> Beethoven	108
<i>Sándor Bálint:</i> A torockószentgyörgyi unitárius temető	118
<i>Szabó T. Attila:</i> Kelemen Lajos a személyes emlékezés fényében	182

<i>Tulogdi János dr.:</i> Találkozásaim Kelemen Lajossal	194
<i>Ürmösi Károly dr.:</i> A tudás szerénysége	196
A román parasztság 1907-es felkelése	5
Harmincéves a köztársaság	153
† Justinian	94
† Mikó Imre dr.	86
Ünnepköszöntésünk	151

SZÓSZÉK ÉS ŪRASZTALA

<i>Barabássy László dr.:</i> Aki előttünk járt	92
<i>Fazakas Ferenc:</i> Jézus unitárius hitünk fényében	120
<i>Fekete Dezső:</i> Hol vagy, Ádám?	56
<i>Harrington, Donald Szánthó:</i> Mikor jön el a Messiás?	44
<i>Jakab Dénes:</i> A földnek porából	61
Keresztény versenyfelhívás	130
Prédikációvázlatok	231
<i>Keresztes Sándor:</i> A mi helyünk	59
<i>Kiss Akos:</i> Hivatásunk	132
<i>Kolcsár Sándor:</i> Prédikációvázlatok	218
<i>Kovács Lajos dr.:</i> Lelkészsavató beszéd	40
„Mintha látta volna a láthatatlant”	89
<i>Long, Arthur J.:</i> „Eljetez az Ūrhoz méltóan”	199
<i>Májay Endre:</i> Prédikációvázlatok	226
<i>Márton Sámuel:</i> Berde Mózsá öröksége	125
<i>Nyitrai Levente Mózes:</i> „Nem szűnök meg hálát adni értetek”	209
<i>Pataki András:</i> Az élet kenyere	53
Könny és mosoly	126
<i>Szász Dénes dr.:</i> Prédikációvázlatok	213
<i>Székely László:</i> A sorvadtkézű ember	50
Partok között Istenországáért	203
Szabadság és szolgálat	206

EGYHÁZI ÉLET ÉS HÍREK

A béke építőinek világyűlése . . .	140	Unitárius Világszövetség (IARF) Végrehajtó Bizottságának ülése . . .	66
A Béke-világtanács új elnöke . . .	246	Unitárius Világszövetség (IARF) stá-tusa az ENSZ keretében . . .	67
Az alfabetizálási jutalmat nem adták ki . . .	246	Unitárius Világszövetség (IARF) kolozsvár-napocai teológiai konferenciája . . .	236
Az amerikai unitárius univerzalista egyház új elnöke . . .	141, 246	Vallásfelekezetek békevédelmi kongresszusa . . .	141
Az angol unitárius egyház új elnöke . . .	140		
Az Országos Békevédelmi Bizottság nyilatkozata . . .	246		
Bultman Rudolf elhunyt . . .	67		
Egyházi Képviselő Tanács ülése . . .	135, 235		
Egyházköri közgyűlések: Kolozs-Tordai, Maros-Küküllői, Székelykeresztúr-Udvarhelyi és Sepsiszentgyörgyi . . .	238		
Egyházak Világtanácsának vezető szerve . . .	246		
Előfizetőink figyelmébe . . .	68, 142, 248		
Felekezetközi teológiai konferencia . . .	136, 241		
Gyermekek évének hivatalos jelvénye . . .	247		
Halottaink . . .	67, 141, 247		
Iustin Moisescu a Román Ortodox Egyház új pátriárkája . . .	137		
Június 5 a környezetvédelem nemzetközi napja . . .	140		
Kós Károly elhunyt . . .	247		
Kovács Lajos dr. püspök újévi köszöntése . . .	64		
Észak-Amerikai látogatása . . .	136		
Svájci látogatása . . .	138		
Külföldi látogatásai . . .	239		
Lambaréni kórház bővítése . . .	67		
Lelkész beiktató ünnepélyek . . .	244		
Lelkész kibúcsúzó ünnepélyek . . .	244		
Lelkészi értekezletek . . .	136, 239		
Lelkésznevelés . . .	66, 138, 139, 242		
Papp László dr. református püspök jubileuma . . .	247		
Pályázati hirdetés egyházi beszéd írására . . .	243		
Személyi változások . . .	66, 242		
Teoctist Arăpaș Moldova és Suceava új ortodox érseke . . .	247		
Tiszteletbeli doktoravátás a Protestáns Teológiai Intézetben . . .	64		
UNESCO — évfordulók . . .	67		
Unitárius Világszövetség (IARF) teológiai bizottságának berni ülése . . .	65		
		HALOTTAINK	
		Ajtay József . . .	248
		Benedek Gábor . . .	248
		Benedek Gáborné Kiss Ilona . . .	248
		Biró István . . .	67
		Csongvai Lajos . . .	141
		Özv. Fekete Lajosné Vajda Kamilla . . .	141
		Katona Sándor . . .	141
		Keresztesi Dénes . . .	248
		Mátyus Gergely . . .	141
		Mikó Imre dr. . .	86
		Nagy Sámuel . . .	248
		Pap Ferenc . . .	67
		Péter Lajos . . .	248
		Sándor Gergely . . .	248
		Ütő Lajos . . .	247
		Vajda Béla dr. . .	248
		KÖNYVSZEMLE	
		Az ész hordoz mindent. 1600 magyar közmondás . . .	144
		Cseke Péter: Víznyugattól vízkeletig . . .	69
		Curle, Adam: Peace and love (Béke és szeretet) . . .	143
		Grigorescu, Ioan: A szennyezett éden . . .	70
		Hanga, Vladimir: Mari legiuitori ai lumii (A világ nagy törvényhozói) . . .	251
		Hein, Lorenz: Italianische Protestanten und ihr Einfluss auf die Reformationen in Polen während der beiden Jahrzehnte vor dem Sandonirer Konsens (1570) . . .	249
		Helverson, Ralph N.: Living the questions (Élni a kérdésekkel) . . .	143
		Sütő András: Engedjétek hozzám jönni a szavakat . . .	250

KERESZTÉNY MAGVETŐ

1 szám

1978

84. évfolyam

KOLOZSVÁR-NAPOCA

TARTALOM

Köztársaságunk elnökét köszönti az ország	3
Dr. Kovács Lajos: Újév reggelén	4
Dr. Kovács Lajos: Számadás az elvégzett munkáról és az előttünk álló feladatokról	6

TANULMÁNYOK

Gellérd Imre: Hogyan készül fel a lelkész az evangélium hirdetésére?	19
Mikó Imre: Kovács János amerikai utazása	26
Kovács János: Egyek vagyunk a hitben és a szeretetben	28

SZÓSZÉK — ÚRASZTALA

Kovács István: Vissza nem térő alkalmak	42
Vasárnapi hívők	44
Jakab Dénes: Befogadni a gyermeket	46
Fodor Dénes: Ört állani	48
Pataki András: Húsvéti üzenet nekünk	51

Szabó Sámuel: Hálával emlékezünk	54
Dr. Szász Dénes, Szabó Zoltán Prédikációvázlatok	56
EGYHÁZI ÉLET—HÍREK	73
KÖNYVSZEMLE	78

KERESZTÉNY MAGVETŐ

Alapítási éve 1861

Megjelenik negyedévenként

Kiadja az Unitárius Egyház

Postacím: 3400 Cluj-Napoca, B-dul Lenin nr. 9.

Szerkesztőség: Kolozsvár-Napoca, Lenin út 9. Telefon: 146—09.

Szerkesztő bizottság: dr. Kovács Lajos püspök (elnök és felelős szerkesztő), dr. Erdő János (felelős szerkesztőhelyettes), dr. Szabó Árpád, Szabó Dezső (szerkesztők), Sebe Ferenc és Andrási György

KÖZTÁRSASÁGUNK ELNÖKÉT KÖSZÖNTI AZ ORSZÁG

Ünnepel az ország abból az alkalomból, hogy Nicolae Ceaușescu, Románia Szocialista Köztársaság elnöke január 18-án betöltötte 60. évét és több mint 45 éves forradalmi munkásság áll mögötte a dolgozók boldogabb életéért, a közjóért, a haza fejlődéséért és a békéért. Az egész ország, nemzeti és felekezeti különbség nélkül, őszinte ragaszkodással és hódolattal fordult

NICOLAE CEAUȘESCU

elnök, a hazánkban folyó szocialista építés hőse felé. Állami és társadalmi szervek, intézmények, vállalatok csakúgy, mint személy szerint minden állampolgár, a gondolat és szó, a művészet vagy az egyszerű tiszta emberi érzések eszközeivel fejezték ki köszönetüket és nagyrabecsülésüket elnökünk iránt. Örömmel és megnyugvással állapítjuk meg, hogy Nicolae Ceaușescu elnök jelképévé vált a Románia Szocialista Köztársaságban folyó, az ország történelme folyamán soha nem tapasztalt méretű alkotó tevékenységnek. Országépítő munkásságának valóságát jelenti, hogy majdnem egyidőben jelen van a törvényalkotás, vezetés és irányítás, a nemzetközi kapcsolatok kiépítésének legmagasabb szintű területein, valamint az üzemekben, gyárakban, a mezőkön és intézményekben folyó munka végzésénél, annak közvetlen irányításánál. A dolgozók várva-várják mindenhová, meghallgatják tanácsait, mert tudják, hogy kiválóan tájékozott mindenről, és örömmel teljesítik útmutatásait, tudva azt, hogy azok a törvényesség betartását jelentik, és a holnap magasabb életszínvonalát és a fejlődés újabb csúcseinak a meghódítását biztosítják.

Egyházunk főpásztora az ünnep alkalmából az alábbi üdvözlő táviratot küldte:

„Nicolae Ceaușescu, Románia Szocialista Köztársaság igen tisztelt elnökének, Bukarest.

Hatvanadik születésnapja és szeretett hazánk építésére szentelt negyvenöt évi tevékenységének évfordulója alkalmával, ezekben az örömmel és lelkes ünnepléssel teljes napokban, az Unitárius Egyház lelkeszei és hívei nevében, csatlakozva hazánk egész népéhez, kifejezzük Ön iránti tiszteletünket, ragaszkodásunkat és teljes elismerésünket sokoldalú, átfogó tevékenységéért, és kívánunk Önnek jó egészség-

séget, hosszú életet és munkabírást az egész ország, az összes állampolgárok, nemzetiségek és felekezetek javára, akikkel együtt, az Ön bölcs irányítása alatt, kívánunk mi is, teljes összhangban és erőnket nem kímélve tovább dolgozni a békének és haladásnak országunkban és az egész világon való megvalósításáért. Dr. Kovács Lajos püspök.”

Az Unitárius Egyház, hívek és lelkészek, egyemberként csatlakozunk mindazokhoz, akik államelnökünket — az önfeláldozó hazafi példaképét, a nemzetközi élet kimagasló személyiségét, a szocializmus, a béke, a haladás, a függetlenség és az együttműködés fáradhatatlan harcosát — munkásságáért hazánkban és szerte a világon a legnagyobb tisztelettel és megbecsüléssel veszik körül. Feladatunknak tartjuk, hogy az ő elveinek szellemében, gyakorlati útmutatásával járuljunk hozzá közös hazánk, a szocialista Románia további építéséhez. Dolgozó népünkkel együtt mi is kívánunk Nicolae Ceaușescu elnöknek erőt, egészségét a haza és a nép javára!

Dr. KOVÁCS LAJOS

ÚJÉV REGGELÉN

Újévi köszöntésem alapjául két bibliai verset választottam. Az egyik a Királyok 1. könyvében, a másik a Máté szerinti evangélium 10. fejezetében olvasható. Az ótestamentumi szöveg így szól: „Egy halk és szelíd hang hallatszék.” Az Újszövetség szózata pedig ez: „Legyetek okosak, mint a kígyók, és szelídek, mint a galambok.” Ismert hely mindkettő; ismert és időszerű. Az első Isten lényével kapcsolatos; a második embertársaink iránti magatartásunk tekintetében ad számunkra eligazítást.

Az Ószövetség Istene az erős, hatalmas, szentségében és igazságosságában is zord, irgalmatlan Isten volt, aki megbüntette az atyák vétkeiket a fiakban, és ítéletével keményen lesújtott mindazokra, akik hozzá hűtlenné váltak és parancsolatait nem teljesítették. Ehhez az Istenhez csak félve, porig megalázkodva lehetett közelíteni. Ez az Isten, aki viharban, szélvészben szokott megnyilatkozni, akinek a járása nyomán sziklák szakadoztak szét és megingott a föld, ez az Isten szólott annak idején a tudósítás szerint az ő prófétájához, Ilyéshez, nem parancsoló, büntető, ítéletet hirdető módon, ahogyan azt a próféta várta, hanem „halk és szelíd hangon”. Ez azt jelenti, hogy Ilyés ezelőtt közel 3000 esztendővel már megsejtett valamit Isten simogató jóságából, szerető gondviseléséből, és ha egyelőre még homályosan is, de ráeszmélt Isten atyaságának magasztos voltára.

Ilyést Jézustól időben szinte egy egész évezred választja el. Hosszú utat kellett tehát Ilyés utódainak megtenniök, amíg a jézusi magaslattig elérkeztek, ahol tisztán, világosan jutott kifejezésre a szerető, édes jó Atya fogalma, akinek lényege a békesség és szeretet, aki halk

és szelíd hangon szól az ő gyermekeihez, és szeretettel öleli magához legnemesebb teremtményét, az embert.

A halk és szelíd hangon hozzánk közeledő édes jó Atya, az ő legjobb fián, a Názáreti Jézuson keresztül kétezer év óta szüntelenül árasztja felénk az üzenetet: „Legyetek okosak, mint a kígyók, és szelídek, mint a galambok.” Ez azt jelenti, hogy okosan, józan szemlélettel, de ugyanakkor szelíden, a szeretet legfőbb parancsolata értelmében kell élnünk földi életünket, hogy az eszményi világhoz, Istenországához közel jussunk.

Hálát mondunk Istenünknek, hogy simogató, védő, oltalmazó gondviselésével velünk volt a tovatúnt esztendőben is. Köszönjük, hogy a kétség és bizonytalanság pillanatai után, amikor megmozdult alattunk a föld, és sok-sok honfitársunk földi javait, vagy a legdrágábbat, az életet veszítette el, hazánk népe egyemberként nyújtotta ki segítő kezét azok felé, akiknek anyagi támogatásra és lelki biztatásra olyan nagy szükségük volt. Hálával és köszönettel adózunk híveinknek, gyülekezeteink tagjainak, hogy a megpróbáltatottakhoz szívük melegével ők is közel hajoltak, és a romok eltakarítása után az újjáépítésből az evangéliumi parancs szellemében részüket kivéve, felebaráti és honpolgári kötelességüket teljesítették. Köszönjük híveinknek, hogy saját templomaink helyreállításában is egyházszeretettel, áldozatkészséggel és hitbuzgósággal munkálkodtak.

Hazánk ezelőtt két nappal, december 30-án ünnepelte a királyság megdöntésének, a köztársaság kikiáltásának harmincadik évfordulóját. Ezen az évfordulón egyházunk hívei is jóleső érzésekkel emlékeztek a nagyfontosságú történelmi eseményre, amely hazánk fejlődése egyik jelentős kiindulópontjának bizonyult.

Köszönjük gondviselő Istenünknek, hogy a mindennapi élet zajából az elmúlt esztendőben is kihallhattuk a felénk forduló, újra meg újra hozzánk érkező halk és szelíd isteni hangot. Köszönjük Istenünknek, hogy adottságaink figyelembevételével, legjobb tehetségünk szerint, az evangélium szellemében az elmúlt esztendőben is okosan és szelíden, Istenbe vetett feltétlen, diadalmas hittel, de ugyanakkor józan megfontoltsággal irányíthattuk egyházunk életét.

Sok újat Újév reggelén nem mondhatunk. Tulajdonképpen ott kell mindent folytatnunk, ahol a tegnapi napon abbahagytuk. Egyházunk életprogramja az evangéliumban, egyálapítónk, Dávid Ferenc tanításában és hitvédő őseink példamutatásában meg van határozva. Elismerjük, hogy gyarló voltunkban ennek a programnak a végrehajtása a múltban csak részben valósult meg. Arra kell tehát törekednünk, hogy az új évben istenhitünk még erőteljesebbé, egyházszeretetünk még rendületlenebbé, közösségi munkánk még eredményesebbé váljék, mint amilyen az elmúlt esztendőben volt.

Kérem gondviselő Istenünket, minden áldásnak adóját, hogy áldja és szentelje meg ebben az esztendőben is egyházunkat, templomainkat, egyházunk vezetőit és minden egyes hívünket, hogy Isten halk és szelíd szavára áhítatos lélekkel figyelve, okosan és szelíden munkálkodva, az Úr 1978-ik esztendejében is teljesíthessük az Ő akaratát és munkálhassuk Szocialista Köztársaságunk, egyházunk és gyülekezeteink javát, gyarapodását, fejlődését és boldogulását. Gondviselő Istenünk szeretete, békessége, áldása legyen mindannyiunkkal.

Dr. KOVÁCS LAJOS

SZÁMADÁS AZ ELVÉGZETT MUNKÁRÓL ÉS AZ ELŐTTÜNK ÁLLÓ FELADATOKRÓL

Püspöki jelentés az Egyházi Főtanács 1978. január 28—29-i ülésére

1. *Dr. Mikó Imre főgondnok halála*

Püspöki jelentésemet egy végtelenül szomorú közléssel kell kezdenem.

Egyházunkat 1977. márc. 21-én súlyos, nagyon nehezen pótolható veszteség érte. Amint az köztudomású, dr. Mikó Imre főgondnok atyánkfia hosszas, de hős lélekkel viselt szenvedés után, 66 éves korában elhunyt. Egyházi Képviselő Tanácsunk gyászjelentéséből idézem az alábbiakat: „Azzal a buzgósággal és ragaszkodással, amelyet hitvalló őseitől örökölt, »akik előtte jártak«, kora ifjúságától élete utolsó leheletéig példaadó hűséggel szolgálta népünket, az együttlakó nemzetiségek testvériségét, egyházunkat és hazánkat. Mint bölcs egyház-kormányzó egyházunk életének irányításában odaadó felelősségtudattal és szerető gondoskodással vett részt. Nagyszerű írásaiban múltbeli nagyjaink életét és tevékenységét ihletett módon örökítette meg. Köszönjük gondviselő Istenünknek tartalmas, színes, gazdag, áldott életét.”

Képviselő Tanácsunk éppen a halál utáni napokban gyűlésezvén, annak összes jelenvolt tagjai őszinte együttérzésüket a gyászoló családnak testületileg fejezték ki.

A hamvasztás utáni gyászszertartás főgondnok atyánkfia végső akarata értelmében a Petőfi utcai családi hajlék udvaráról történt. A gyászszertartáson a szolgálatot én végeztem, utánam az Egyetemes Egyház nevében főgondnoktársa, dr. Barabássy László atyánkfia mondott búcsúbeszédet. Az Írószövetség részvétét volt munkatársa, Dávid Gyula tolmácsolta.

Mikó Imre főgondnok atyánkfia érdemeit jegyzőkönyvünkben megörökítve, kérem a Főtisztelendő Egyházi Főtanács tagjait, hogy emlékének egy perces felállással adózzon.

2. *A március 4-i földrengés*

A második megrendítő esemény országos méretű volt. A márc. 4-én végbement földrengés hazánkban hatalmas anyagi veszteséget jelentett; ennél azonban még fájdalmasabb volt honfitársaink jelentős számának szomorú halála. A legfelsőbb helyről jövő felhívásra egyházunk vezetői és tagjai hazánk népe mellett egyemberként vállaltak erejükön felüli áldozatot a károk helyreállítására és a nélkülözők megsegítésére. Országunk népe a nehéz napokban dicséretesen vizsgázott. Híveink a püspöki felhívásra példaadó módon, áldozatkész lelkülettel tették lehetővé súlyosan megrongált templomaink egy részének a megjavítását.

3. Változások Egyházi Központunkban és egyházközségeinkben

I. Egyházi Központunkban az elmúlt évben az alábbi lényeges személyi változások voltak:

Bálint Ferenc kolozsi lelkész atyánkfia az Elnökség megbízása alapján 1976. dec. 31-ig látta el, lelkiismeretes módon, teljes buzgósággal az üresedésben levő gazdasági és jogügyi előadótanácsosi állás teendőit. Az 1977. jan. 1. és jún. 30. közti időszakban ezt a munkát helyettesi minőségben, teljes megelégedésre Sebe Ferenc adminisztratív előadótanácsos atyánkfia végezte. Júl. 1-i hatállyal a Vallásügyi Hivatal az Egyházi Képviselő Tanács felterjesztése alapján a gazdasági és jogügyi előadói állásban végleges jelleggel Andrási György oklándi lelkész atyánkfiát ismerte el.

A Vallásügyi Hivatal ugyancsak 1977. júl. 1. hatállyal elismerte Székely László újszékelyi lelkész atyánkfiának a Nyugdíjintézet vezető tisztségére történt alkalmazását. Ezt a munkát több mint másfél éven át a nyugdíjba vonult Ürmösi Gyula atyánkfia, a Nyugdíjintézet volt vezetője végezte nagy buzgósággal.

Székely Istvánné, Kovács Róza ideiglenes altisztető atyánkfiát Egyházunk 1977. júl. 1. hatállyal végleges jelleggel alkalmazta.

II. Az 1976. dec. 4. és 1978. jan. 1. közti időszakban az alábbi lelkészi, gyakorló segédlelkészi, illetve énekvezéri kinevezéseket eszközöltem:

a) Rendes lelkészeknek az alábbi atyánkfiáit neveztem ki: Simén Domokos ádámosi lelkészt júl. 1-től a Csíkszeredai Egyházközségbe; Bálint Ferenc marosvásárhelyi segédlelkészt szeptember 1-től Désfalvára; Nyitrai Csongor csokfalvi lelkészt szept. 1-től Ádámosra; Kedei Mózes kedei segédlelkészt okt. 1-től Újszékelyre; Kotecz József székelykáli segédlelkészt okt. 1-től Székelykálba; Fazakas Dénes firtosmartonosi lelkészt nov. 1-től Oklándra és Máthé Sándor bözödújfalvi segédlelkészt 1978. jan. 1-től Olthévízre.

b) Gyakorló segédlelkészi minőségben egy évi időtartamra szept. 1-től kineveztem Barabás Áront Marosvásárhelyre, Biró Mihályt Székelyderzsbe, Székely Jánost a kolozsvár-napocai egyházközségbe és Simon Miklóst nov. 1-től Iklandra.

c) Segédlelkészi munkakör ellátására 1978. jan. 1-től kezdődően kirendeltem Kászoni József teológiai abszolvenst Bözödújfaluba és Kiss Mihály szintén teológiai abszolvenst Csokfalvára.

d) Nagy Endréné Szecsődi Rozália atyánkfiát $\frac{1}{2}$ normával márc. 1-től kineveztem énekvezérnek Bágyonba.

Az állásaikba kinevezett, vagy ideiglenes jelleggel megbízott atyánkfiái munkájára Isten áldását kérem.

4. Lelkészek nyugdíjbamenetele

1977 folyamán az alábbi lelkészek vonultak nyugalomba:

a) Lőrinczi Gergely atyánkfia segédlelkészként egy évig Lupény-Vulkánban, majd 3 évig Székelykeresztúron, mint rendes lelkész Küllőszéplakon 14 és Désfalván 28 évig működött. Súlyos betegsége miatt püspöki engedéllyel, kevéssel korhatára előtt fejezte be lelkészi tevékenységét.

b) Kiss Tihamér atyánkfia rövid székelykeresztúri segédlelkészi működése után rendes lelkészként Kálnokon 5, Ádámoson 6, Muzsnán 22 és Székelyderzsben 8 és fél évig teljesített szolgálatot. Egyre súlyosbodó betegsége miatt püspök engedélyezte nyugdíjbamenetelét.

c) Fülöp Árpád atyánkfia mint segédlelkész 8 hónapig Olthévízen és 2 évig Lupény-Vulkánban működött. Rendes lelkészként Fogarason 1, Alsórákoson 3 és Olthévízen 39 évet töltött.

Mindhárom lelkész atyánkfia egyházunk hűséges munkásaként, példamutató hivatástudattal irányította hosszú évtizedeken át a reá bízott gyülekezetek lelki életét. A jól megérdemelt pihenés éveire, életükre Isten áldását kérjük.

5. Istentiszteleti szolgálatok és látogatások a gyülekezetekben, valamint egyéb, egyházon kívüli tevékenység

Január 1-én, reggeli istentisztelet után Kolozsvár-Napocán végbement a püspöki lakásban a hagyományos fogadás, amelyen az egyházi központ alkalmazottai, valamint a helybeli gyülekezet vezetői és tagjai nagyszámban vettek részt. Az újévi köszöntőt dr. Erdő János egyházi főjegyző atyánkfia tartotta, aki tartalmas beszédében az elmúlt év egyházi életének fontosabb eseményeit és az új esztendő teendőit ismertette. Püspök válaszában Isten iránti bizalommal és jóreménységgel köszöntötte az új, ismeretlen esztendőt.

Január 14-én részt vettem a bukaresti Ortodox Teológiai Intézet nagyszabású ünnepségén, amelynek tárgya 10 külföldi, általánosan elismert egyházfő vagy tudós teológus tiszteletbeli doktorrá avatása volt. Másnap, ünnepélyes keretek között Justinian, a román ortodox egyház pátriárkája vette át a tiszteletbeli doktori oklevelet.

Január 21-én a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben volt hasonló ünnepség, amelynek során Jean Jaques von Allmann svájci református teológiai tanár, Csete István jugoszláviai református püspök, Hans Helmuth Esser, a nyugat-német evangélikus egyház moderátora, Gyenge Imre ausztriai református szuperintendens, Donald Szánthó Harrington észak-amerikai unitárius lelkész, Káldy Zoltán magyarországi evangélikus püspök és Georg Kretschmar nyugat-németországi evangélikus teológiai tanár vették át a nekik kimagasló egyházi és teológiai munkásságuk elismeréseképpen nyújtott tiszteletbeli doktori oklevelet.

Ezen a nagyszabású ünnepségen a külföldi unitárius egyházakat dr. Donald Szánthó Harrington New York-i lelkész, az észak-amerikai unitárius-univerzalista egyház kiemelkedő személyisége, egyházunk régi, hűséges barátja és nagy tisztelője képviselte, aki tiszteletbeli doktori oklevele átvétele után az unitarizmus haladó szelleméről nagyszerű beszédben tett tanúbizonyságot, és akit az ünnepség keretében Egyházunk nevében én köszöntöttem, megemlékezve az észak-amerikai és romániai unitárius egyházak közti bensőséges, hagyományos kapcsolatról.

Dr. Harrington atyánkfia jan. 22-én feleségével, a sepsiszentgyörgyi származású Szánthó Vilma, ugyancsak New York-i lelkésznel együtt végezte kolozsvár-napocai templomunkban a lelkészi szolgálata-

tot. Dr. Harringtonné magyar nyelven mondott imája után férje angol nyelvű beszédét fordította magyar nyelvre. Utána egyházam nevében angol és magyar nyelven én üdvözöltem kedves vendégeinket, akik teológiai ifjúságunkat is meglátogatták és részükre előadást tartottak.

Február 4-én részt vettem a Teológia hallgatói részére rendezett I. félév utáni csendes napi istentiszteleteken és előadásokon.

Március 18-án Marosvásárhelyen Mátyus Gergely tb. esperes atyánkfia temetésén egyházunk részvételét tolmácsoltam.

Március 26-án meghallgattam és a bíráló bizottság tagjaival együtt kiértékeltem teológiai hallgatóink szónoklati versenyét.

Március 29-én gyászszertartást végeztem dr. Mikó Imre főgondnok atyánkfia temetésén.

Március 31-én Bukarestben részt vettem Justinianak, a Román Ortodox Egyház Pátriárkájának temetésén, aki egyháza új életének a kialakításában apostoli tevékenységet fejtett ki.

Április 9-én Cseke György és Nagy Cecília atyánkfiait házasságkötésük alkalmával egyházi megáldásban részesítettem.

Május 27-én, az Egyetemi Fokú Teológiai Intézetek Bukarestben tartott interkonfessionális ülésén vettem részt, és hozzászólásomban egyházunk nemzetközi tevékenységét ismertettem.

Június 11-én Csulak Sándor és Kriza Ágnes atyánkfiait egyházi megáldásban részesítettem. Ugyanazon a napon Kriza Gyula ny. unitárius főgimnáziumi tanár atyánkfia unokáját, Kriza Tamást, és Csulak Évát kereszteltem.

Június 19-én Bukarestben részt vettem Justin volt iasi-i metropolitának, a Romániai Ortodox Egyház új pátriárkájának nagyszabású beiktatási ünnepségén, és egyházunk nevében üdvözlő beszédet tartottam.

Július 2-án elnöki minőségben részt vettem Bíró Mihály, Barabás Áron és Székely János atyánkfiai teológiai szakvizsgáján;

július 3-án pedig az őket kibocsátó templomi szertartáson buzdító beszédet mondtam.

Július 7-én Bálint Ferenc, Fülöp Dezső, Máthé Sándor és Nagy Endre atyánkfiai lelkészképesítő vizsgáján, júl. 8-án Fodor Dénesné Fazakas Piroska és Székely Istvánné Kovács Róza atyánkfiai énekvezérképesítő vizsgáján vettem részt.

Július 10-én a püspökségen fogadtam a volt kolozsvári Unitárius Kollégium 45 éves véndiákjait, akiknek a nevében dr. Erdős Mihály hódmezővásárhelyi atyánkfia mondott tartalmas beszédet. Ugyanezen a napon kolozsvári templomunkban fogadtam a konfirmált ifjak köszöntését.

Egyházi életünk kiemelkedő eseménye volt az Unitárius és Szabadelvű Világszövetség júl. 20—24. napjain Kolozsvár-Napocán, egyházunk rendezésében végbement nagyjelentőségű kelet-európai regionális konferenciája. Ezen a négynapos találkozáson a csehországi, magyarországi, kelet-németországi és romániai tagegyházak hivatalos teológus küldöttei mellett a svájci, angliai, franciaországi, nyugat-németországi és hollandiai tagegyházak több képviselője, valamint egy észak-amerikai unitárius lelkészpár, összesen mintegy 30 külföldi testvérünk vett részt Diether Gehrmanal, Világszövetségünk főtítkárával

együtt. A mi egyházunkat a konferencián a központ vezető tisztviselői, esperes és teológiai tanár atyánkfiai képviselték.

Miután a konferencia résztvevőit megnyitó beszédemben angol, francia, német és magyar nyelven köszöntöttem, az alábbi öt előadás hangzott el, közülük négy angol és egy francia nyelven, amelyek mindegyike az Oxfordban 1978 nyarán rendezendő világkongresszus fő témájához: „A türelem korlátai ma” kapcsolódott: 1) Diether Gehrman főtitkár: „Az Unitárius és Szabadelvű Világszövetség múltja, jelene és jövő célkitűzései”; 2) dr. André Gounelle montpellier-i teológiai professzor: „A türelem természete és korlátai evangéliumi megvilágításban”; 3) dr. Erdő János egyházi főjegyző: „Dávid Ferenc és a valási türelem problémája”; 4) dr. Andreas Rössler stuttgarti lelkész: „A türelem és türelmetlenség teológiai perspektívája”; 5) dr. Kafka Dusan, a csehországi unitárius egyház vezetője: „A türelem és türelmetlenség erkölcsi perspektívái.”

Az előadásokat, amelyek mind meg fognak jelenni a Keresztény Magvetőben, a résztvevők két csoportban elemezték ki, kimutatva azok időszerű vonatkozásait.

A gyűlések végén a püspöki lakásban ünnepélyes fogadás volt, amelyen a Vallásügyi Hivatal és a helyi szervek képviselői, testvéregyházak vezetői és más meghívottak vettek a konferencia tagjaival együtt részt.

Az ünnepi istentiszteleten a szolgálatot Arthur Long, a manchesteri unitárius teológiai főiskola igazgatója végezte angol nyelven; a nagyszerű egyházi beszédet dr. Erdő János atyánkfia fordította magyar nyelvre.

A minden tekintetben sikeres konferencia résztvevői azután négy-napos kiránduláson vettek részt, melynek során a világhírű moldovai ortodox kolostorokat és számos unitárius egyházközséget látogattak meg, ahol a vendégek meleg vendégszeretetben részesültek.

Július 30-án Vaska Lóránd és Gálffy Melinda házasságkötését áldottam meg.

Augusztus 7-én egyházunknak nagy ünnepe volt, mert több éves álma teljesült. Ünnepélyes keretek között beiktathattuk állásába az újonnan létesült csikszeredai egyházközség első rendes lelkészét, Simén Domokos volt ádamosi lelkész atyánkfiaát. Az ünnepségen a püspöki páron kívül jelen voltak dr. Barabássy László főgondnok, dr. Erdő János egyházi főjegyző, Báró József, a kör esperese, Kolcsár Sándor Maros—Küküllő-köri esperes és sok környékbeli lelkész. Az egyházközség az egyházi központ és a Nyugdíjintézet támogatásával, valamint a gyülekezetek és a helybeli hívek áldozatkészségével a város központjának a közelében megvásárolt épület földszinti részét imaházzá alakította át. Ebben a jelentős számú gyülekezeti tagot befogadó helyiségben folyt le a megható, imaházat felszentelő és lelkész-beiktató ünnepi szertartás. A püspököt és kíséretét az imaház ajtajában Kozma Miklós atyánkfia köszöntötte, akinek a gyülekezet megszervezésében és az egyházi épület megvásárlásában jelentős érdemei vannak. Az istentiszteleten Báró József esperes beiktató beszéde és a kinevezés felolvasása után az új lelkész végezte el hatásos beköszöntő lelkészi szolgálatát. Utána az én imaházat felszentelő és az új lelkészt köszöntő be-

szédem következett. Az ünnepség a gyülekezet tagjai részéről elhangzott üdvözletekkel, valamint a római katolikus és református egyházak köszöntésével zárult.

Simén Domokos lelkész atyánkfiának a csíkszeredai egyházközségben és az odatartozó szórványokban önfeláldozó, lelkes, missziói munkát kell végeznie. Ehhez a nehéz, felelősségteljes, de nemes munkához az Egyetemes Egyház a jövőben is minden szükséges támogatást megad.

Augusztus 9-én Sándor Gergely ny. unitárius lelkész atyánkfia, valamint *augusztus 24-én* Ajtay József ny. énekvezér-tanító atyánkfia koporsója mellett Kolozsvár-Napocán egyházunk részvétét tolmácsoltam.

Szeptember 4-én a Maros—Küküllői Egyházkör Dicsőszentmártonban, valamint *szeptember 11-én* a Kolozs—Tordai Egyházkör Magyar-szováton tartott évi rendes közgyűlésein vettem részt.

Október 2-án a Teológiai Intézet évnyitó istentiszteletén a szolgálatot végeztem.

Október 7-én Simon Miklós atyánkfia lelkészi szakvizsgáján elnököltem.

Október 9-én részt vettem Bálint Ferenc volt marosvásárhelyi segédlelkész rendes lelkészi beiktatásán Désfalván. Ifjú lelkész atyánkfiát, aki evangéliumi lelkületű szolgálataival Marosvásárhelyen a gyülekezet megbecsülését és szeretetét érdemelte ki, a hívek jelentős csoportja a beiktatáson való jelenlétével tisztelte meg. A lélekemelő ünnepségen jelen volt a püspöki pár, dr. Barabássy László főgondnok, Kolcsár Sándor körü esperes és sok lelkész, főképpen az egyházkörsből, de más körökből is. A beiktatást esperes atyánkfia végezte; ifjú lelkész atyánkfia tartalmas beköszöntő szolgálatot végzett; utána következett az én ifjú lelkészhez és a gyülekezethez intézett beszédem. A helybeli egyházközség részéről elhangzott köszöntők után Fazakas Endre, Kelemen Imréné, dr. Szász Dénes és Nagy Ferenc atyánkfiái üdvözlő beszédei zárták be az ünnepséget, amely után közös vacsora következett.

Október 29-én Kolozsváron özv. dr. Gyergyay Árpádné, Engel Kornélia, 85 éves korában elhunyt testvérünk temetésén végeztem Szabó Dezső lelkész atyánkfiával együtt a lelkészi szolgálatot.

November 8-án és 9-én Brassóban részt vettem a Sepsiszentgyörgyi Egyházkör IV. évnegyedi lelkészi értekezletén.

December 4-én a székelykáli egyházközség meghívásának tettem eleget. Ez a gyülekezet, amely az utóbbi évtizedekben fokozatosan gyengült és helyzete egyre reménytelenebbé vált, Kotecz József ifjú gyakorló segédlelkész és felesége atyánkfiái, valamint buzgó, öntudatos gondnoka lelkes munkája eredményeképpen újra életképessé vált, aminek egyszerű bizonyítékaképpen rövid idő alatt új lelkészi lakás épült és templomának megjavítására is megtörténtek az előkészületek. A buzgó gyülekezet bensőséges, lelkészi lakást felavató és lelkészt beiktató ünnepségén részt vett dr. Barabássy László főgondnok, Inczeffy Károly körü felügyelő gondnok, a gyülekezet két korábbi lelkésze, a helybeli r.kat. és az oda beszolgáló református lelkészek, valamint a kör néhány lelkésze. Kolcsár Sándor esperes atyánkfia beiktató beszéde és ifjú lelkész atyánkfia meleghangú beköszöntő szolgálata után én méltattam szószéki szolgálatomban a gyülekezet által a közelmúltban

elért dicséretreméltó eredményeket. Az egyházközség és a testvérfelekezetek lelkészei részéről elhangzott üdvözlések után Inczeffy Károly felügyelő gondnok mondott hiterősítő, buzdító beszédet.

6. Lelkésznevelés

Teológiai Intézetünkben a tanítás az egész esztendőben zavartalanul folyt. Az 1976—77. tanévet 16 hallgató végezte sikerrel, egy hallgatónak ismételnie kell az évet. Az 1977—78. tanévben az I. évre két hallgatót, Buzogány Sándor gyulakutai és Szász Ferenc brassói ifjakat vettük fel; a hallgatók létszáma a négy évfolyamon jelenleg 13. A három rendes tanárunk egyike, dr. Szabó Árpád atyánkfia április óta a chicagói Meadville unitárius-univerzalista teológiai főiskolán folytatja tanulmányait, értesülésünk szerint sikerrel képviselve Egyházunkat nem csupán az említett intézetben, hanem Észak-Amerika különböző gyülekezeteiben, valamint az ottani egyház konferenciáin és gyűlésein, ahova meghívások útján gyakran van alkalmunk eljutni. Távollétében a bibliai tanszék óráit dr. Erdő János és dr. Izsák Vilmos professzor atyánkfiái mellett az Egyházi Képviselő Tanács megbízása alapján Fazakas Ferenc tordai lelkész atyánkfia látja el. A hallgatók tanáraik hűséges és lelkes irányításával általában megfelelő módon készülnek fel a lelkészi szolgálatra; a bentlakásban dr. Erdő János atyánkfia nevelői munkája eredményeképpen a rend és fegyelem kifogástalan. Hallgatóink légációs szolgálatait a beérkezett jelentések tanúsága szerint híveink szívesen hallgatták, és anyagilag is megfelelő módon jutalmazták. Legátust fogadó egyházközségeinknek erkölcsi és anyagi támogatásukért és a lelkészi családoknak vendégszeretetükért hálás köszönetet mondok.

7. Lelkészi értekezletek

A negyedévenként rendszeresen tartott kétnapos közérdekű, a hazafias nevelést szolgáló és teológiai továbbképző értekezleteken lelkészeink pontosan részt vettek. Azok anyagát, körök szerinti beosztással, lelkészeink dolgozták fel, a legtöbb esetben kifogástalanul, példaadó módon, és azokat színvonalas hozzászólásokkal egészítették ki. Az értekezletek alkalmával végzett lelkészi szolgálatok szemináriumszerű kiértékelése és kiértékelése különösen ifjabb lelkészeinknek nagy segítséget és komoly ösztönzést jelentett, és annak ezután gyakorlását feltétlenül szükségesnek tartjuk.

8. Egyházi kiadványok

Negyedévenként megjelenő folyóiratunk, a Keresztény Magvető színvonalas és iránytmutató, gazdag tartalmával Egyházunknak szellemi tekintetben tekintélyt és megbecsülést biztosít. Kívánatos, hogy mind lelkészeink, mind világi híveink írásaikkal az eddiginél sokkal nagyobb mértékben járuljanak hozzá, hogy ez a sokirányú missziót be-

töltő kiadványunk értékben a megkívánt színvonalon maradjon, sőt a lehetőséghez mérten még gazdagabbá váljék.

Örömmel jelentjük, hogy a „400 év” című, 1968-ban megjelent kiadványunk újra megjelenik. A Kis Biblia átdolgozott formában való újra megjelentetése is folyamatban van.

9. Testvéregyházainkkal való kapcsolataink

Örömmel és meglelégedéssel állapíthatjuk meg, hogy testvéregyházainkkal való bensőséges kapcsolataink, amelyek az utóbbi évtizedekben kialakultak, továbbra is fennállanak, sőt még erősödtek. Ez világosan kifejezésre jutott olyan alkalmakkor, amikor az ország túlnyomó többségét alkotó román ortodox egyház nemzetközi viszonylatban is jelentős ünnepségeket rendezett, úgy Justinian patriárka temetésekor és Justin patriárkává választásakor, vagy amikor Világszervezetünknek a nyáron végbement kolozsvári regionalis konferenciáján az ortodox, református és lutheránus egyházak fejei jóleső érzéssel velünk együtt ünnepeltek. Ezt a kapcsolatot gondosan ápolva néhány héttel ezelőtt résztvettem a Nagyvárad Református Egyházkerület ünnepi évi gyűlésén és a többi testvéregyházak vezetőivel együtt dr. Papp László püspököt tíz éves jubileuma alkalmával egyházunk nevében köszöntöttem.

10. Az államhatalom képviselőivel való kapcsolataink

Románia Szocialista Köztársaság teljes mértékben biztosítja számunkra a szolgálatunk teljesítéséhez szükséges szabadságot. Egyházunk él ezzel a szabadsággal és ennek keretében arra törekszik, hogy szolgálatán keresztül mutassa meg hitét. Egyházunk minden szinten közreműködik a Szocialista Egységfront tevékenységével. Az állami szervekkel való kapcsolataink a kölcsönös tisztelet és őszinteség alapjára épülnek és azok részéről a legnagyobb jóakaratot tapasztaljuk kérdéseink megoldásában.

Másfelől mi is, egyházunk vezetői, gyülekezeteink egyházi és világi irányítói és egyszerű tagjai minden erőnkkel arra igyekszünk, hogy mint hűséges állampolgárok őszintén támogassunk minden olyan közösségi kezdeményezést, amely az egész ország népének előmenetelét szolgálja. Lelkészeinket arra buzdítjuk, hogy az államhatalom helyi szerveivel kapcsolatot tartva fenn, újra meg újra nyilatkoztassák ki teljes készségüket minden olyan közösségi munkában való részvételt, amely anyagi, szellemi és társadalmi vonatkozásban haladást, fejlődést, jobb életkörülményeket biztosít.

11. Külföldi kapcsolataink

Mint Világszövetségünk legősibb, leghosszabb múltra visszatekintő taggyháza, a Romániai Unitárius Egyház nemzetközi tekintélye állandóan gyarapszik. Ez annak a személyes kapcsolatnak is az eredménye,

amely külföldi hittestvéreink mind gyakoribbá váló látogatása, valamint egyházunk képviselőinek a különböző külföldi kongresszusokon, rendezvényeken, bizottsági gyűléseken való részvétele által kialakult.

Magamnak is, mint a Világszövetségünk elnökének elég sok alkalom nyílt ennek az esztendőnek a folyamán is e kapcsolat minél erőteljesebbé tételére.

Az első ilyen alkalom február havában adódott, amikor Világszövetségünk Végrehajtó Bizottságának a gyűlésére a Majna menti Frankfurtba utaztam. Ez a gyűlés határozta meg a kolozsvár-napocai kelet-európai regionális konferencia megrendezését és tárgyalta meg az 1978 nyarán az angliai Oxfordban tartandó világkongresszus tárgysorozatát. E gyűlés előtt részt vettem az Offenbachban tartott nyugat-német regionális konferencián, majd a nemzetközi vasárnapon a karlsruhei szabadelvű gyülekezetben prédikáltam.

Az esztendő legnagyobb élménye számomra az volt, hogy dr. Robert Nelson Westnek, az Észak-Amerikai Egyesült Államok Unitárius Univerzalista Egyháza elnökének a meghívására négy hetet, ápr. 16. és máj. 14. között az Egyesült Államokban tölthettem. A rendkívül gazdag program legkisebb részletéig már hónapokkal előbb ki volt dolgozva, és az változtatás nélkül folyt le. Az Egyesült Államok területén repülőgépen 17 000 km-t, autón mintegy 2000 km-t utaztam. Kísérem mindvégig dr. Robert West volt, aki vendégszeretettel, páratlan előzékenységével és figyelmességével a négyhetes időszakot nem csupán kellemessé, hanem feledhetlenné tette.

Dr. West elnök atyánkfiával az alábbi 14 gyülekezetet látogattam meg: Boston, a bostoni unitárius egyházi központ körzetében: Weston, New York, New York körzetében New Jersey és Plandome, Cleveland, Chicago, Chicago körzetében Hinsdale és Evanston, Madison, Minneapolis, Washington, végül Kaliforniában San Francisco és Los Angeles. Ezekben a gyülekezetekben mindig este volt az ünnepély, ahová 200—250 km-es körzetből gyűltek össze a lelkészek és hívek. Az ünnepély lefolyása mindig ez volt: a helybeli lelkész köszöntötte dr. West elnököt; utána ő üdvözölte a gyülekezetet és tartott ismertetést rólam. Ekkor következett az én 40—45 perces előadásom, amelynek tárgya egyházunk rövid történetének és jelenlegi életének ismertetése volt. Az előadást mindenütt nagy figyelemmel hallgatta és hosszasan megtapsolta a nagyszámú hallgatóság. Ez után kérdések feltevésére került sor, amelyet dr. West nagyszerűen irányított. A kérdések rendkívül változatosak és érdekesek voltak; elsősorban egyházunk szervezetére, istentiszteleti rendjére, az úrvacsora gyakorlatára, a konfirmáció mibenlétére, a káté tartalmára, a valláserkölcsei nevelésre stb. vonatkoztak. Szinte egyöntetű volt a kérés, hogy káténkat angol nyelvre fordítsuk le és juttassuk el hozzájuk. Voltak helyek, ahol hatalmas énekkarok, sőt fúvószenekarok működtek közre, színessé és hangulatossá téve a mindenütt nagyszerűen sikerült összejöveteleket.

New Yorkban egy egész napon át vendége voltam az Egyesült Nemzetek Szervezete székházának, ahová ez alkalomra dr. Robert Brown, Világszervezetünk ENSZ-ben működő állandó irodájának a vezetője meghívására összegyűlt Világszövetségünk New York-i tagozatának egy csoportja. Kurt Waldheim főtitkár nevében helyettese, William Buffum üdvözölt, kihangsúlyozva, hogy Románia Szocialista

Köztársaság az ENSZ minden irányú munkáját nagy buzgósággal és jelentős eredménnyel támogatja. Válaszomban megköszöntem a fogadtatást, és röviden utaltam országunknak az ENSZ-ben eddig kifejtett és jelenleg is folytatódó széles körű tevékenységére, valamint egyházunknak és Világszövetségünknek e világszervezetet támogató törekvéseire. A tiszteletemre adott ebéd után Robert Muller igazgató tartott az ENSZ tevékenységéről általános tájékoztatást nyújtó előadást. Ezután került sor az ENSZ palotája különböző termeinek a megtekintésére.

A főváros, Washington meglátogatása is nagyszerű élmény volt. A Capitolban, a kongresszus és szenátus székházában négy unitárius kongresszusi tag nevében dr. Joseph Fisher kongresszusi tag, az unitárius univerzalista egyház világi elnöke fogadott. Ez alkalommal is rövid beszédben köszöntem meg a meleg fogadtatást és a tiszteletemre adott ebédet. Ezután mindkét törvényhozói terem megtekintésére került sor.

Május 9-én ment végbe a chicagói egyetemmel szerves kapcsolatban működő Meadville—Lombard Teológiai Intézetben a tiszteletbeli doktori cím átadása. Mintegy 30 teológiai doktor volt jelen egyetemi öltözetben, valamint sok lelkész és egyetemi hallgató. Az Intézet kápolnájában tartott ünnepélyen a bibliaolvasást, az ún. laudáció felolvasását és az imádságot dr. Donald Szánthó Harrington New York-i lelkész atyánkfia, a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet díszdoktora végezte. Az előadást felesége, dr. Harringtonné Szánthó Vilma tartotta ezen a címen: „Hídépítés az amerikai és romániai unitáriusok között.” A rendkívül tartalmas előadás azokat az akadémitákat ismertette, mint Lőrinczi László, Balázs Ferenc, Lukács Sándor, Lőrinczi Géza, Lőrinczi Mihály és Simén Dániel, akik egyházunkat amerikai tanuláskor ideje alatt méltóképpen képviselték, és az ott szerzett szellemi gazdagodást itteni gyülekezeteinkben kamatoztatták.

Köszönő és üdvözlő beszédben kifejeztem azt a reményemet, hogy kolozsvári Teológiai Intézetünk és a Meadville-i Unitárius Teológiai Főiskola kapcsolatai a jövőben az eddiginél is eredményesebben fognak fejlődni. Ezt az együttműködést szolgálja dr. Szabó Árpád teológiai professzor atyánkfiának ottani eredményes tanulása is.

A fentiekén kívül ottlétem alatt még a következő ténykedéseket végeztem: a Boston melletti Cambridge-ben levő, unitárius alapítású és legtekintélyesebb észak-amerikai Harvard egyetem teológiai tanárai és hallgatói előtt egyházunk és teológiai intézetünk életéről tartottam előadást. Több alkalommal felszólaltam az észak-amerikai unitárius keresztény konferencia háromnapos bostoni konferenciáján, ahol dr. Szabó Árpád atyánkfia is részt vett. Két alkalommal prédikáltam Bostonban, mindkétszer a legrégebb amerikai unitárius templomban, a híres King's Chapelben és egyszer New Yorkban, dr. Donald Szánthó Harrington és felesége, Szánthó Vilma atyánkfiái templomában, és üdvözlő beszédet mondtam az Unitárius Univerzalista Egyház Bostonban tartott képviselőtanácsi gyűlésén.

Az Egyesült Államokból való elutazásom előtt tartott diszvacsorán dr. West elnök kifejezte azt a meggyőződését, hogy a gyülekezeteinkben végzett látogatásom teljes sikert eredményezett, és az ottani egyházi élet jelentős lelki megerősödését szolgálta. Válaszomban meghatottan köszöntem meg azt a meleg, túlradó vendégszeretetet és őszinte meg-

becsülést, amit az első pillanattól az utolsóig boldogan és a fáradság legkisebb jele nélkül élveztem. Végül kifejeztem azt a reményemet, hogy két esztendő múlva, 1979-ben egyházalapítónk, Dávid Ferenc halála 400 éves évfordulóján rendezendő ünnepségünkön az észak-amerikai unitárius univerzalista egyház sok képviselőjét köszönhetjük egyházunkban és hazánkban.

Június 23—27. napjain Nagy Ferenc segesvári lelkész atyánkfiaival együtt részt vettem a svájci szabadelvű evangélikus réto-román szinodusnak Arosában tartott ötnapos zsinati gyűlésén, ahol német nyelven üdvözlő beszédet tartottam, és egyházunknak sok barátot szereztünk.

A magyarországi unitárius testvéregyház meghívásának eleget téve, a szept. 14. és 28. közötti időszakot feleségemmel együtt Budapesten töltöttem. Részt vettem az ottani egyház zsinati főtanácsi ülésén, amely titkos szavazással, teljes egyhangúsággal újabb 6 évi időtartamra újraválasztotta dr. Ferencz József püspök és Bartók Béla főgondnok atyánkfiait. A megválasztottakat egyházunk nevében testvéri szeretettel köszöntöttem. Ez a beszéd az Unitárius Élet 1977. évi 3. számában teljes terjedelmében olvasható. Az őszi hálaadó ünnepen a Nagy Ignác utcai templomban prédikáltam; végül részt vettem azon az ünnepélyes fogadáson, amelyet az egyház a választások alkalmával szept. 26-án adott, és amelyen Miklós Imre, az Egyházügyi Hivatal elnöke és fő munkatársai, valamint az összes testvéregyházak vezetői, püspökök, teológiai dékánok és más vezető személyiségek vettek részt.

Végül nov. 16. és dec. 3. között Belgiumban és Nyugat-Németországban tettem hivatalos látogatást. A Bruxelles melletti Argenteuil helységben részt vettem Világszövetségünk ún. frankofon tagcsoportjai részére nov. 18—20. napjain rendezett regionális konferenciáján, amelyen Belgiumból, Franciaországból, Svájcban, Angliából, Nyugat-Németországból és Hollandiából mintegy ötvenen vettek részt, és amelyen francia nyelven „A türelem és türelmetlenség problémája történeti megvilágításban” címen tartottam előadást.

Bruxelles-ben van az észak-amerikai unitárius univerzalista egyházhoz tartozó, de hosszabb-rövidebb ideig Belgiumban élő szakembereknek egy társulata, amely az IARF titkárságán keresztül november 20-án estére meghívott. A találkozón a Romániai Unitárius Egyház múltjáról és jelenlegi életéről tartottam angol nyelvű előadást.

November 26. és 30. között folyt le Frankfurtban az IARF Tanácsának évi gyűlése, amelyet elnöki minőségemben én vezettem, és amely a különböző jelentések meghallgatása után főképpen az 1978 nyarán sorra kerülő oxfordi világkongresszus előkészítésével foglalkozott. Végül a gyűlés elkészítette jelölését a Tanács 1978—1981 közti időszakra leendő megválasztására. A jelölés érdekessége az, hogy Világszövetségünk 78 éves történetében először nő, az észak-amerikai dr. Carolyn Howlett az elnökjelölt.

12. Halottaink

Szomorúan jelentem, hogy az esztendő folyamán az alábbi egyházi és világi vezető tisztséget betöltő atyánkfiai távoztak az élők sorából:

Pap Ferenc 22 évig kedei és 33 évig homoródszentpéteri lelkész 1976. dec. 31-én, 86 éves korában, Kobátfalván;

Biró István 10 évig kálnoki és 31 évig bágyoni lelkész, 1977 jan. 17-én 83 éves korában Aranyosrákoson;

Lőrinczi Zoltán, a volt kolozsvári és székelykeresztúri unitárius főgimnáziumok tanára, febr. 27-én, 76 éves korában, Marosvásárhelyen;

Mátyus Gergely 7 évig iklandi és 35 évig szőkefalvi lelkész, a Küküllői Kör 12 éven át esperese, tb. esperes, márc. 16-án, 85 éves korában Marosvásárhelyen;

Özv. Fekete Lajosné, Vajda Kamilla, néhai Fekete Lajos brassói lelkész özvegye, a brassói egyházközség nyugdíjas énekvezére, ápr. 24-én 74 éves korában Brassóban;

Csongvay Lajos, 4 éven át fogarasi, nagyajtai és brassói segédlelkész, majd 41 évig nyárádszentlászlói lelkész máj. 8-án, 71 éves korában, Marosvásárhelyen;

Útő Lajos 14 évig küküllődombói és 28 évig székelykeresztúri lelkész, a Székelykeresztúri Egyházkör 13 évig volt esperese, tb. esperes, júl. 1-én, 92 éves korában Székelykeresztúron;

Sándor Gergely rövid ideig magyarsárosi, 5 évig lokodi, végül közel 30 évig désfalvi lelkész, aug. 7-én, 97 éves korában Kolozsvár-Napocán;

Dr. Vajda Béla, volt küküllőköri felügyelőgondnok, főtanácsi tag, aug. 10-én, 85 éves korában Kolozsvár-Napocán;

Kiss Ilona, Benedek Gábor ny. lelkész neje aug. 11-én, 79 éves korában Sepsiszentgyörgyön;

Ajtay József, volt ravai, székelyszentmihályi és kolozsvári felekezeti iskolai tanító és énekvezér aug. 26-án, 74 éves korában Kolozsvár-Napocán;

Péter Lajos, a volt székelykeresztúri főgimnázium igazgatótanára, volt felügyelőgondnok, tb. főtanácsi tag, szept. 17-én, 97 éves korában Kolozsvár-Napocán;

Keresztesi Dénes 15 évig szentgericei és 19 évig szabédi lelkész, okt. 19-én, 89 éves korában Marosvásárhelyen;

Benedek Gábor, 32 évig kökösi és 16 évig csehétfalvi lelkész, nov. 21-én, 85 éves korában Sepsiszentgyörgyön.

Az örökkévaló világba költözött kedves atyánkfiai, egyházunk mindvégig hűséges munkásai emlékét szívünkben hálás kegyelettel őrizzük. Emléküknek áldozunk gyperces felállással.

Főtisztelendő Egyházi Főtanács! Püspöki jelentésem végére érve és az elmúlt esztendő egyházi tevékenységére visszatekintve, hálásan megköszönöm Istenünknek, édes jó Atyánknak mindazt a gondviselő, védő, oltalmazó szeretetét, amelyet becsületes munkánk végzése közben szüntelenül éreztünk. Köszönjük, hogy életünket, templomainkat megtartotta. Köszönjük, hogy belé vetett hitünk és bizalmunk se boldog óráinkban, se könnyhullatásunk közben meg nem ingott. Köszönjük, hogy gyalró erőinkkel egyházunk, népünk, országunk érdekében munkálkodhattunk.

A jövő felé irányítva tekintetünket, egyházi életünk egy nagyon időszerű feladatára szeretném a Főtanács tagjainak és rajtunk keresztül gyülekezeteinknek a figyelmét felhívni. Az új társadalmi rendben, az egyre gyorsuló iparosítás következtében híveink egy része falusi egyházközségeinket elhagyva, az ipari központokba, gyors ütemben

fejlődő városainkba költözik, igen gyakran olyan helyekre, ahol szervezett egyházközséggel nem rendelkezünk. Minthogy híveink az egyházi életben való részvételt igénylik, minden rendelkezésünkre álló erőnkkel arra kell törekednünk, hogy azokban a helységekben, ahol híveink megfelelő számban találhatóak, önálló egyházközséget szervezzünk. Ehhez egyetemes összefogásra és áldozathozatalra van szükség. Csíkszeredai új egyházközségünk megszervezésében lelkészeink és híveink példaadó egyházszeretről tettek tanúbizonyságot. Mostantól kezdve lelki arcunkkal a Homoródkőhalom környéki új egyházközségünk megteremtése felé kell fordulnunk. Ennek, és ha szükséges a következő éveknek ez kell legyen elsőrendű feladata. Ennek az új egyházközségünknek a létrehozásával feltétlen élni akarásunkat és hithűségünket kell újra bebizonyítanunk.

Hálás köszönetemet nyilvánítom mindazoknak a kedves atyánkfiai-nak, akik főtanácsi, egyházi képviselőtanácsi, központi tisztviselői, esperesi, köri felügyelőgondnoki, lelkészi, énekvezéri, egyházközségi gondnoki és keblitanácsosi tisztségükben vagy mint gyülekezeteink buzgó, öntudatos, hithű és áldozatkész tagjai ennek az esztendőnek a folyamán is vállalt feladataikat hivatásszerűen, jézustanítványi lelkülettel teljesítették. Legyen ezen a hitünk szerint Istennek tetsző tevékenységen az ő megszentelő áldása.

TANULMÁNYOK

GELLÉRD IMRE

HOGYAN KÉSZÜL FEL A LELKÉSZ AZ EVANGÉLIUM HIRDETÉSÉRE?

Az evangélium a modern értékkereszténység megfogalmazásában nem csupán az Újszövetség szövegét jelenti, hanem ennél sokkal többet: a Jézus és Istenországa valamennyi munkása által kifejtett és kifejezett valláserkölcsi értékek egész világát. Innen következik, hogy hirdetni az evangéliumot nem annyit jelent, mint csak prédikálni a Biblia szövegét és értékrendszerét, hanem sokkal többet: magunkban megragadni, megélni, megvalósítani, s erről szóban és tettben bizonyosságot tenni, hogy mások látván és hallván a mi bizonyágtevésünket, maguk is elfogadják és továbbadják a jézusi értékvilágot. Az evangélium hirdetése ezek szerint csak egyetlen mozzanatát jelenti a jézusi és egyetemes keresztény értékek valószínűsítésének, és pedig azoknak továbbadását. Amikor a lelkész az evangélium hirdetésére készül, ezalatt nemcsak a szószéki munkára való előkészületét értjük, hanem az egyetemes keresztény és valláserkölcsi értékek megismerését, átélését, megvalósítását és végső mozzanatként azoknak a hirdetését.

1. Úgy gondolom, nem lesz érdektelen röviden felvázolni, hogyan készültek fel a kereszténység nagy evangéliumhívetői hivatásuk teljesítésére.

A profétákról kettős felfogás uralkodik. Az egyik szerint a proféták valláserkölcsi értékek hirdetésére nem készültek a szó mai értelmében. Ők spontán gyakorlataikat, istenélményeiket, látomásaikat adták elő egyszerű beszédben. Bennük az Úr lelke szólt, ők csak közvetítő eszközei voltak az isteni kinyilatkoztatásnak. Isten készen szájukba adta — ihlet formájában — az embereknek szánt mondanivalóját, melyet ők minden különösebb előkészület nélkül egyszerűen csak továbbadtak. A másik felfogás szerint a proféták is készültek az isteni igazságok hirdetésére.

Jézus is készült evangéliuma hirdetésére, és pedig tárgyi és lelki síkon. Tárgyi vonatkozásban beszédes bizonyíték az, hogy a zsinagógákba eljárt, s ott nemcsak tanított, hanem tanult is, főképpen pedig gyakorolta az igazságok hirdetésének művészetét. Tizenkét éves korában a jeruzsálemi templomban hallgatta a tudósokat és a papokat; megtanulta a törvényt és a profétákat, melyekből tanításai rendjén szüntelenül idéz. Lelki síkon történt előkészületének legmegkapóbb példája a pusztában való elmélkedése és viaskodása önmagával a lelki tökéletességért.

Jézus tanítványai az evangélium hirdetésére alaposan készültek, nem csupán a három év alatt, amíg Mesterüket hallgathatták, hanem később is, miní az evangélium önálló apostolai. Az ApCsel könyve élő példákkal tudósít arról, hogy a tanítványok miképpen igyekeztek a Jézustól tanultakat hasznosítani, magukat az evangélium hirdetésének művészetében tökéletesíteni. Pál apostol minden egyes missziós beszéde egy-egy olyan teológiai építmény, mely alapos felkészülésnek és előkészületnek a gyümölcse. Tanulni kell szerinte is, hogy az igazságot megismerhessük és hirdethessük.

A 3. századtól a nagyobb gyülekezetekben a keresztény hívek intézményeket szerveztek, ahol presbitereket, diakónusokat, később prédikátorokat készítettek fel az evangélium hirdetésére. Az alexandriai és antiochiai iskolákban már rendszeres homiletikai oktatásban is részesültek a keresztény hívek.

A keleti egyház nagy evangéliumhirdetője Chrisostomos volt. Egyik homiliájában erőteljesen figyelmezteti a fiatal papokat, hogy tanuljanak. „Miképpen taníthat az, aki nem tanul?” — kérdezi. A tudatlan, felkészületlen prédikátort vakhoz hasonlítja, aki világtalan vezetésére vállalkozik. Az egyházatyák között mint szónok Nazzianzi Gergely volt a legnagyobb. Ő a prédikációt poézisnek tartja, és tanítványait arra inti, hogy az evangélium hirdetése előtt verseket olvassanak és sokat elmélkedjenek. Nagy Bazileus, a rituális kereszténység apostola, az evangélium hirdetésére bizonyos rituális mozgások, mimikák gyakorlásával készült.

A nyugati egyházban Augustinus *De doctrina Christi* c. művének 4. fejezetében fejti ki homiletikai nézeteit. Azt írja többek között, hogy mindenki annyiban igehirdető, amennyire ismeri a Bibliát. Az evangélium hirdetésének fő feltétele eszerint a Szentírás alapos ismerete. „Hogyan hirdethetné valaki az evangéliumot, ha nem ismeri az evangéliumot?” — kérdezi. Olyan felismerés ez, amelyet minden lelkész felírhatna dolgozószobája falára.

A reformáció előtti korban Reuchlin *A prédikálás művészete* c. művében elsőként foglalja írásba, hogy miképpen készüljön a lelkész az evangélium hirdetésére. Főbb tanácsai: olvassa a Szentírást, medítálgjon értelme felett, gyűjtsön témákat és aforizmákat beszédeihez, ne sajnálja a lábait és menjen el — ha kell — messze mérföldekre is, hogy egy-egy nevezetes szónokot meghallgasson.

A reformáció visszatért Augustinushoz: felkészülni az Ige hirdetésére egyértelmű az Ige megismerésével. Annak hirdetése már nem a prédikátor, hanem a Szentlélek munkája. A prédikátor feladata engedelmeskedni a Szentléleknek. Luther hallgatóit a szószéki szolgálat előtt sokat imádkoztatta, próba-prédikációkat íratott és mondattatott velük. Kálvin tanítványaitól megkövetelte, hogy minél pontosabban tanulják meg a Szentírás szövegét, s annak abszolútságában higgyenek; az evangélium hirdetésében a főszereplő nem a szónok, hanem az Ige; nem a prédikátor választja az Igét, hanem fordítva, az Ige választja a prédikátort. Fiatal lelkészeit szolgálataik után rendkívül szigorúan megbírálta.

A francia klasszikusok (Bossuet, Fénelon) a papjelölteket művészi hatású szónokokká igyekeztek kiképezni. Ennek érdekében művészi hatású szónoki kifejezések ezreit tanultatták meg velük.

A pietisták (Spener, Franke, Zinzendorf) ellenkező irányban haladtak. Ők elvetették az esztétikai formalizmust, és tanítványukat a Biblia ún. belső mondanivalójának misztikus átélésére igyekeztek ránevelni. Spener éjjel is felkeltette tanítványait, és hideg köveken térdelgetve, velük együtt várta az inspiráló Szentlelket.

A felvilágosodás a pietizmus szűkkeblűségét megtörte ugyan, de egy másik szélsőségbe, a racionalizmusba ment át, mely az ész elsőbbségét vallotta. Az igehirdetés célkitűzését az értelem felvilágosításában, a népoktatásban, a gyakorlati keresztény életre való nevelésben látta. Kezdetben a rációt az evangélium megértésénél alkalmazták, később azonban annyira elfajult ez az irányzat, hogy a prédikátorok a szószéken csupán mezőgazdasági, egészségügyi, ipari stb. problémákkal foglalkoztak.

A modern prédikálás alapjait Schleiermacher rakta le. Az evangéliumhirdetés célkitűzését ő a következőképpen fogalmazta meg: ha a vallás nem tudás, hanem élmény, akkor a prédikálás sem lehet tanítás, hanem élményébresztés, közlés, bizonyágtevés arról, hogy az istenélmény bennük van, valamint hogy elevenen és építően éljük az Istentől való függésünk érzését. Prédikátorra nevelődni szerinte annyi, mint az objektív, betűben, szóban megjelenő kijelentésanyagot magunkban újraszubjektívizálni, azaz újraélni, mintha most történne, s mintha mi magunk szemtanúi vagy szereplői volnánk az evangéliumi eseményeknek. Szavajárása volt: éld át a Szentírást mindennap — csak úgy lehetsz annak hirdetője.

A Schleiermacher utáni kor a legkülönbözőbb módon készítette fel a lelkészeket az evangélium hirdetésére. Így pl. Schott a Biblia szép gondolataiban való gyönyörködésre, Schiann és Niebergall az istenélmény teremtette belső megnyugvásra igyekeztek lelkészeiket ránevelni. Vinet, a nagy francia prédikátor, teológus korában csupa hitvédelmet tanult, s tanítványait is ebben tette jártasokká. Szószékre lépni egy teológusnak nem lehetett, amíg a hitvédelem minden vonatkozását el nem sajátította. Monod az igazságra való közvetlen ráébresztést tartja a prédikálás céljának. „Az igazságot nem logikai úton találjuk ki, hanem ráébredés által” — mondotta tanítványainak. Spurgeon hallgatóinak szüntelenül az újjászületésről beszélt. Enélkül nincs joga a lelkésznek szószékre állni.

Unitárius gyakorlati teológiai irodalmunkban központi kérdés: hogyan képezze magát evangéliumhirdetővé a lelkész. Dávid Ferenc könyveiben található útmutatásokból néhányat említsünk fel csupán:

- a Szentírás alapos ismerése;
- az Isten egységét igazoló bibliai és más természetű bizonyítékok szorgalmas gyűjtése;
- a Szentlélek ihletésének megnyeréséért mondandó imák gyakorlása;
- a dialektikus gondolkodásmód;
- a hivatásra való felkészülés módszereinek elsajátítása.

Dávid Ferenc tanítványai között mint szónok Enyedi György a legnagyobb. Az a több mint háromszáz beszéde, ami ránk maradt, hiszen tükrözi homiletikai elveit, melyek közül a következőket emeljük ki: az unitárius hitelvek tudatosítása, hazafias szellem kinevelése magunkban és híveinkben, az erkölcsi dekadencia kíméletlen ostromozása

és a tiszta lelkiismeret ébrentartása. Ezeknek szellemében nevelte evangéliumhirdetőkké növendékeit. Tanítványai közül Kereszturi Sámuel megkülönbözteti a formai felkészülést a tartalmától. Az első az evangélium hirdetésének külső, a második a belső feltételeinek a megteremtését jelenti. Buzogány Mózes a felkészülést egyoldalúan isteni műveletnek tekinti. „Hiába akar az ifjú prédikátor lenni, ha az Úr nem akarja... Az Isten nem akarásának jele a tehetségtelenség... Semmit sem annvira tanácsos erőszakolni, mint azt, hogy egy ifjú papnak menjen...” Geyza József ellenkezőleg, az emberi oldalt hangsúlyozza. Prédikátorokká nem születünk, hanem leszünk, mégpedig céltudatos neveléssel és önneveléssel. Kozma Mihály író papunk főiskolás fiának, ifj. Kozma Mihálynak írt egyik levelében a következőket mondja: „Fiam, ne felejtse, hogy amiképpen a keresztény ember sem magától lesz kereszténnyé, akképpen a prédikátor sem magától válik prédikátorrá. Azt kérdezem, mit cselekedjem, hogy atyámhoz méltó prédikátorrá lehessenek? Felelek neked: miként atyád lett prédikátorrá, akként légy te is. Én pedig úgy lettem azzá, hogy amit édes mestereimtől a főiskolában tanultam, azokat bé is tartottam, s mint drága palántákat a magam és híveim lelkébe el is plántáltam.” Molnos Dávid legfontosabb tárgyi feltételnek a logika elsajátítását tartotta. Arra is figyelmeztette tanítványait, szokják meg, hogy ne állítsanak túl magas mércét az erkölcsi követelményekben a hívek elé. Ne kívánjuk, hogy valaki 10 mérföldre menjen, amikor látjuk, hogy csak egyre képes.

Az unitárius felvilágosodás egyik legmarkánsabb egyénisége, Szász Mózes keze alól kikerülő fiatal lelkésznevezdedeket a jénai és göttingai moralizáló teológia érdekelte. Beszédeikben a transzcendens elemek háttérbe szorulnak, és előtérbe lépnek az immanens elemek. Előkészületük nem annyira a bibliai és sajátosan teológiai diszciplinák elsajátításában áll, mint inkább a divatos, a francia enciklopédisták emlelőjén kitermelődött új filozófia és antropológia elsajátításában, az ilyen irányú művek olvasásában. Füzi Ferenc azt tanácsolja a lelkési pályára induló ifjaknak, hogy tiszta lelkiismeretet neveljenek ki magukban. Ez teszi méltokká arra, hogy a szószékre lépjenek. Péterfi Sándornál a fő cél a közéleti kereszténység hirdetése, a nép nevelése, iskolák építése, művelődési otthonok teremtése, méhészkedés, kertészkedés, szövetkezeti mozgalmak támogatása. A lelkész ezeken a területeken legyen otthonos, mert ezeket kell prédikálnia. Rédigér Gézát teológus korában az irodalom, Kiss Mihályt a szociális problémák érdekelték. Kriza János szerint a vallás élmény, s ennél fogva az evangélium hirdetésére vállalkozó lelkész feladata sem lehet más, mint megszabadulni a racionalizmus egyoldalúságától és ránevelődni arra, hogy istenélményt nyújtson, a szívre hasson, beszédeivel gyönyörködtessen, imádkozásra késztesse, maga is szüntelen imádkozzék, s végül foglalkozzék a népi kultúra értékeivel. Ferencz Józsefben felújul a racionalizmus, de már modern formában. Számtalan lelkészavató beszédében fejtette ki a lelkésszé nevelődés alapelveit. Ilyenek: harc a tudatlanság, a misztikum, a türelmetlenség, a társadalmi igazságtalanság, a méltatlanság, a bigottság és a pesszimizmus ellen. Simén Domokos neves teológusunk szerint a lelkészeknek nem az Írás betűjét, hanem szellemét, vallás erkölcsi mondanivalóját kell keresniük és hasznosítaniuk. Modern szóno- kaink közül Péterfi Dénes a művészi elemek kihasználására oktatja ta-

nitványait. Utódainak egy része nem értette meg mesterét, és erőszakolva a művészi szónoklás mesterfogásait, esztétikai formalizmusba, illetve verbalizmusba torkollott. Maga Péterfi már teológus korában igen nagy gonddal készült szószéki szolgálataira. Nemcsak a beszédeit dolgozta ki páratlan műgonddal, hanem magát az előadást is. Így pl. tükör előtt állva mondta el beszédét, hogy taglejtéseit is megfigyelhesse. Az unitárius prédikálást az esztétikai formalizmus és a vérszegény verbalizmus veszélyéből egyik nem régen elhunyt teológiai tanárunk, Simén Dániel emelte ki. Tanítványait szüntelen figyelmeztette, hogy nem a forma szabja meg a tartalmat, hanem fordítva.

A fentiekből megállapíthatjuk, hogy minden kornak megvolt a maga útja és módja, mellyel az evangélium hirdetésére elhivatottakat felkészítette. A lelkészek felkészülésének sajátosságait mindig a főiskola, később a teológia nevelési elvei határozták meg. Nagy prédikátoraink csak módszereikben tértek el egymástól, s e módszerei sajátosságok különböztetik meg a különféle homiletikai irányzatokat is.

2. Ahhoz, hogy az unitárius lelkész az evangélium hirdetésére kelően felkészülhessen, ez irányú munkája rendjén bizonyos helyes, unitárius cél- és értéktudatot kell magában kiformalnia. Foglalkoznia kell azzal, hogy mi az unitárius evangéliumhirdetés célja, milyen strukturális és funkcionális értéket képvisel ez teológiai rendszerünkben és egyházi életünkben. A céltudat rendkívül fontos, hiszen ez határozza meg felkészülésünk egészét, ezen áll vagy bukik vállalkozásunk.

Elvi szempontból a lelkésznek a következőket kell tudnia:

a) Az unitárius evangéliumhirdetés nem öncélú művelet, nem önmagáért van, túlmutat önmagán: egy magasabb rendű isteni és emberi cél szolgálatának egyik eszköze. Innen következik, hogy a prédikáció célkérdése nem különálló kérdés, az szervesen szövődik bele az általános vallásgyakorlat célrendszerébe. Az evangéliumot hirdető lelkész nem tűzhet ki ezen egyetemes cél körén kívül eső dolgokat. Mi legyen ez az egyetemes cél? Nem lehet más, mint amit Jézus maga jelölt meg: a tökéletesség. Ennek az egyetemes célnak részcélok vannak alárendelve. Az evangélium hirdetése egy-egy ilyen részcélt hivatott munkálni.

b) Az unitárius gyakorlati teológia természetéből fakad, hogy az evangélium hirdetése nem közvetlenül üdvszerző cselekmény, hanem egy üdvösségnek nevezhető konkrét földi állapot, az Istenországa megteremtésének eszköze, s mint ilyen nevelő, emberformáló, keresztény személyiségeket építő eszköz.

c) Az unitárius evangéliumhirdetés tiszta céltudatot követel, melyet mi kell hogy megfogalmazzunk, tisztázzunk és biztosítsunk.

d) Tudnunk kell, hogy semmit a világon a cél figyelembevétel nélkül az emberi cselekvésekben megértenünk nem lehet. Cselekvéseinket sok minden meghatározza, de a meghatározó tényezők szövevényében látnunk kell tisztán a célt, tudnunk kell, mit akarunk. Cél-talan vagy a homályos célú ténykedéseink létjogukat veszítik.

Az evangéliumhirdetés célját legtágabban így határozhatjuk meg: hatás. Beszédeinkkel hatni akarunk. E hatásaktus alanya a lelkész, tárgya az átadandó vallás erkölcsi érték, haszonélvezője a gyülekezet, eszköze a beszéd. Mi a hatás? Közönségesen — befolyás. A alany B eszközzel C gyülekezetre egy olyan hatást akar gyakorolni, mely

egy előre meghatározott M változást akar a gyülekezet tagjainak személyiségében eszközölni.

Evangéliumot hirdetni annyit jelent, mint a természetes hívő ember egyéniségét az értékekkel beoltani, gyarapítani, gazdagítani, nemesíteni, felsőbbrendűvé tenni. Filozófiai nyelven az evangéliumot hirdető kísérletet tesz arra, hogy a hallgatót az ontológiai dimenzióból az axiológiai dimenzióba helyezze. A van világából az embert a kell világába emeljük. Ezt a világot mutatjuk be neki, szeretettjük meg vele, ajánljuk neki, felmutatjuk előnyeit, odajutásának útjait, de nehézségeit is.

Az embernek két statusa van: egy status praesens és egy status idealis. Az első az ember pillanatnyi valóságos arculatát, a másik eszményi arculatát mutatja meg. Az egyik azt mondja: ilyen vagy te most. A másik: ilyennek kellene lenned, s ilyen is lehetsz, ha elfogadod a kínált értékeket és beépíted azokat magadba. A beszéd célja mind a két status bemutatni, azokat összehasonlítani és megállapítani, hogy mi szükséges ahhoz, hogy az adott ember elérje a status idealist. Ezt úgy kapom meg, hogy a status idealisból kivonom a status praesenset. A különbség annyi mint szükséglet, vagyis bizonyos pótlékra van szüksége az adott hívő embernek vagy gyülekezetnek ahhoz, hogy elérje a status idealist. Ezt a szükségletet mutatjuk fel, s ennek megszerzésében nyújtunk segítséget neki. Rámutatunk arra, honnan szerezheti be és hogyan ezt a szükségletet pótló személyiségelemet, mely nem más, mint az evangélium.

Az evangéliumhirdetés célkitűzését megfogalmazhatjuk úgy is, mint gátlástevést és gátlásrombolást. Az érték behatolása a hívő személyébe nem történik simán, ellenállásokba ütközik. Az ellenálló erő az évmilliós állati életformák atavisztikus maradványai: a gyarláság, a bűn. Evangéliumot hirdetni annyit jelent, mint a homo animalis ellenállásának útjába gátlásokat építeni, iktatni be. Ugyanakkor a homo hominis kibontakozásának útjában található gátlásokat lerombolni. Ezért mondja a próféta: rombolj és építs! Ezt az eljárást nevezhetjük így is: humanizálás. Evangéliumot hirdetni tehát annyit tesz, mint rombolni az emberben az állatit és építeni az emberit, azaz humanizálni.

Felfoghatjuk az evangéliumhirdetést úgy is, mint az írássá objektívizálódott érték, isteni akarat újra szubjektívizálását. Hogy értsük ezt? Úgy, hogy a Szentírásban található szó valamikor az azt leíró szerző szubjektív élménye volt. Amint leírta, objektívizálódott. Ha most elolvassuk a szavakat, s újra átéljük, és a gyülekezettel is átéltetjük — akkor ez az objektívizált ősi érték ismét életté, élménnyé válik, újra szubjektívizálódik.

3. Senki sem születik kész prédikátornak, mint pl. kész orvosnak sem születik senki. Genetikai ismereteinkből tudjuk, hogy kész tulajdonságok nem öröklődnek, csupán a készségek, a hajlamok, és azok sem mindig. Hogy jó evangéliumhirdető lehessen valakiből, ahhoz bizonyos örökölt hajlamcsírákra van szükség, melyeket aztán a környezeti hatás, a képzés és önképzés fejlesztenek ki tehetséggé vagy hivatássá. Tehetség és hivatás nem azonos fogalom. Van, akinek lenne tehetsége az evangélium hirdetésére, de hiányzik belőle a hivatásélmény. És fordítva: van, akiben lángol a hivatásélmény, de hiányzanak belőle a tehetség elemei. Vitatott kérdés, melyik tényező a meghatáro-

zőbb a lelkeszi hivatástudatban: az örökölt vagy a szerzett tulajdonságok? A legújabb genetikai kutatások azt igazolják, hogy valamennyi tehetség, hivatás képletében — kivéve a zenei, művészeti vagy matematikai tehetségeket — a szerzett tulajdonságok együttese viszi a főszerepet, azok a tulajdonságaink, amelyeket mi szereztünk, tudatosan magunkban kineveltünk és személyiségünk struktúrájába beépítettünk. Minden száz tehetséges prédikátorból alig tíz született szónok, kilencven *lett* azzá.

A hivatásos lelkész Istentől kapott tehetségcsíráiból maga komponálja meg szónoki egyéniségét, mint ahogy a festő megkomponálja a képet, a költő a verset, a zenész a muzsikát. Egyénisége magával hozott nyersanyagából megkomponálja önmagában az evangéliumhirdetőt.

Előkészületünk nem egészen immanens emberi, van egy isteni, transzcendens vetülete is. Isten hív minket az Ő szőlőjébe, a nagy vacsorára, az evangélium hirdetésére. Hív, mint Mózeset a Hóreb hegyén, mint Sámuel a templomban, mint a prófétákat a Jordán partjain, mint Jézust a pusztában. Önértéktudatunk legmélyebb rétegeiből felködlő sejtelem ez: Istennek szüksége van rám egy sajátos munkaterületen. Hívott az Isten, mennem kell. A lelkeszi hivatás nem szakmai ügy, nem is csupán lélektani vagy egyházszervezeti kérdés, hanem teológiai kérdés is. Istennek is köze van hozzá. Ő hív, mi ezt a hívást megtapasztaljuk, s indulunk az Ő világába dolgozni, evangéliumát hirdetni, amivel hozzájárulunk ahhoz is, hogy az életet szebbé tegyük.

4. A személyiség etizált, vagy átnemesített egyéniség. A kereszténységnek s benne a mi egyházunknak is célja híveinket ún. etizált személyiségekké nevelni. Természetesen személyiséget nevelni csak személyiség tudhat. Ezért a lelkész fő feladata személyiséggé nevelődni. Ez úgy történik, hogy lelki struktúránkba beleépítjük szervesen a négy alapértéket: az igazságot, a jóságot, a szépséget és a szentséget. A személyiséggé válás nem drámaian lezajló, egyszeri minőségi ugrás — bár erre is van példa —, hanem szüntelen tartó folyamat. Mivel a személyiség magában foglalja az ember testi mivoltát, elemi feltétel, hogy a lelkész testileg, főként idegileg és elmeileg legyen teljesen ép, rendelkezék hibátlan érzékszervekkel és beszédkészséggel. Ez az első, a többi követelmények ezek:

— az Istenben való feltétlen hit, azaz Isten elfogadása és vele való élő közösség;

— az evangélium alapos ismerete;

— a jézusi értékekben való feltétlen hit;

— ezeknek az értékeknek a hívő emberek részére való átadása: embert adni az értékvilágnak és fordítva is: értékvilágot nyitni meg az emberek előtt;

— érdeklődés és vonzalom minden iránt, ami ennek a törekvésnek a teljesülését elősegíti;

— elemi fokon az evangélium hirdetését végző lelkésznek még néhány személyiségi vonással kell rendelkeznie. Ilyenek: egészséges, tárgyilagos önértéktudat; ne legyen se kisebbrendűségi, se felsőbbrendűségi érzése; az átlagosnál jóval nagyobb önuralom, humanista beállítottság, befelé nézésre való alkalmasság, bizonyágtéveszre való készség, felelősségérzet másokért, társulékonyság, önbírálat, közlé-

kenység, hit a szó hatalmában, szónoki eszménykép választása, lelkesedni tudás.

Egy kérdés foglalkoztatja a modern homiletikát: szabad-e az evangélium hirdetése közben a lelkész személyiségének előtérbe lépnie? Szabad — felelik a legtöbben, de egy feltétellel: ha a lelkész valóban személyiség.

Hogyan készüljön a lelkész az evangélium hirdetésére? — kérdezzük még egyszer, s feleljünk az elmondottak alapján így: Készüljön a lelkész következetesen, szakszerűen, lelkiismeretesen, folyamatosan, céltudatosan és módszeresen. Ha így készül, beszédei nyomán templomából Béthel lesz, a Jákobokból Izraelek és a tanítványokból apostolok lesznek. Hallgatói a való időt az örökkévalóságban fogják szemlélni. Szemükben több lesz a fény, szívükben nagyobb a szeretet.

MIKÓ IMRE

KOVÁCS JÁNOS AMERIKAI UTAZÁSA

Az Amerikai Unitárius Társulat 1825-ben történt megalakulásának százötven éves évfordulója, amiről odaát ünnepélyes keretek között emlékeztek meg, nálunk is időszerűvé tette az erdélyi és amerikai unitáriusok közti kapcsolatok történetének felújítását.

Ismeretes, hogy Bölöni Farkas Sándor volt az első, aki Bostonban, az unitáriusok Debrecenében — ahogy Balázs Ferenc írta — 1831 őszén látogatást tett. Ugyanakkor a cambridge-i Harvard kollégiumot is meglátogatta, s erről *Utazás Észak Amerikában* című, azóta hat kiadást elért könyvében számolt be (Kolozsvár, 1834, 122—125. l.). A kapcsolatokat később inkább az amerikai unitáriusok ápolták, s ötven évnek kellett eltelnie, amíg Egyházi Képviselő Tanácsunk Kovács János tanárt hivatalos megbízatással az Egyesült Államokba küldte. Kovács tanár fél évet töltött az amerikai unitáriusok körében, s ha utazásának nem is volt idehaza olyan visszhangja, mint a Bölöni Farkas Sándorénak, mégis ő volt az első, aki a két egyház között intézményes, máig is tartó kapcsolatot létesített.

Kovács János életéről jelent meg néhány tanulmány, arcképe az Egyházi Képviselő Tanács üléstermében most is látható. Mégsem felesleges mai szemmel visszatekinteni különös pályafutására, bokros érdemeire annak, akit kortársai annak idején egyszerűen „Mister”-nek neveztek. Sokáig ő volt az angol nyelv és az angolszász kultúra ismerője Kolozsváron: a főgimnáziumban, a teológián és az egyetemen.

1846. augusztus 8-án született Fiátfalván, középiskolai tanulmányait a székelykeresztúri gimnáziumban és a kolozsvári unitárius kollégiumban végezte. Tizenhárom éves korától kezdve már maga tartotta el saját magát, s még el sem végezte a középiskolát, amikor már jól megtanult angolul. Érettségi után teológusnak iratkozott be, s a főhatóság 1870. január 30-án a londoni ösztöndíjra jelölte ki. Előbb fél

évet töltött a zürichi egyetemen, ahol teológiai tanulmányok mellett nyelvészeti és történelmi előadásokat is hallgatott. Aztán a Manchester New-College hallgatója lett, s 1871 nyarán Anglia, Skócia és Írország nagyobb részét is beutazta. Az 1872. évi zsinat választotta meg őt rendes tanárnak a kolozsvári kollégiumba, ahol történelmet és angol nyelvet adott elő. A kolozsvári egyetem létesítése után, 1873-ban az angol nyelv és irodalom magántanítója is lett a tudományegyetemen. 1876. november 9-én megalakította Kolozsvárt az Angol társalgó kört, s élete végéig viselte annak elnöki tisztségét. 1877-től 1891-ig az unitárius kollégiumnak igazgatója is volt, 1878-tól a Keresztény Magvető társzerkesztője.

Ilyen képességekkel Kovács János kiválóan alkalmasnak bizonyult arra, hogy az Angliában és Amerikában élő unitáriusokkal is kapcsolatot teremtsen. 1881-ben kapta első megbízatását az Egyházi Képviselő Tanácstól, hogy egyházát Londonban, a Brit és Külföldi Unitárius Társulat közgyűlésén képviselje. Felső-Olaszországon át utazott Londonba, s itt felkereste Braccifortit, az unitáriusok szabadelvű harcosát, valamint Turinban Kossuth Lajost, aki később hosszú levélben fejtette ki neki felfogását az unitáriusokról. Ennek a levélnek a másolata is Képviselő Tanácsunk üléstermében van kifüggesztve. Angliai látogatása olyan eredményes volt, hogy az angol unitáriusok megújították a Manchester New-College-ban tanulmányaikat folytató erdélyi unitárius teológusok számára az ösztöndíjat.

Még fontosabb volt második küldetése az Amerikai Unitárius Társulat 1882-ben Saratogában tartott konferenciájára. Az Egyesült Államokban 32 000 forintot gyűjtött, s ebből két tanszéket szerveztek a kolozsvári unitárius kollégiumban Richmond Anna jótékony hölgy és Channing Ellery Vilmos teológus tiszteletére. Körutazása során harmincnyolc unitárius templomban prédikált, és rengeteg személyi kapcsolatot teremtett amerikai unitáriusokkal, aminek az eredményei még századunkban is mutatkoztak. Az Egyházi Képviselő Tanácsnak betervezett jelentése annyi fontos adatot és értesülést tartalmaz, hogy szükségesnek tartjuk az alábbiakban, az évfordulóra is tekintettel, legalább fontosabb részeit közölni.

Amerikából 1883 tavaszán visszatérve tovább folytatta tanári működését, bár az ugyanabban az évben megjelent középiskolai törvény a tanárképzés addigi módjait új alapokra helyezte. Emellett széles körű társadalmi és irodalmi munkásságot is fejtett ki. Nemcsak értelmiségi körökben szerepelt, hanem az Iparos Egyletnek is állandó előadója volt. Demokratikus szellemben beszélt Cromwellről, a francia forradalomról, Dózsa Györgyről, az erdélyi fejedelmi korról. 1900-ban ő kalauzolta Kolozsvárt Walter Crane-t, a világhírű angol grafikusot, aki fogadtatását a város kapujában egy Kovács Jánosnak dedikált rajzán is megörökítette. Irodalmi munkásságából kiemelkedik apósának, Kriza Jánosnak a költeményeit tartalmazó, 1894-ben megjelent kötet, amelyet a Kisfaludy Társaság megbízásából ő gyűjtött össze és gondozott. Kovács János 1905-ben halt meg.

Gál Kelemen így jellemzi tanártársát és elődjét az igazgatói székben: „Diákjainak sokat zsörtölődő, de jóakarátú, segítő, támogató atyai barátja volt. A szegény székely fiúk megélhetési módjait és forrásait magántanításért kosztot, fizetést adó városi szülők fel-

keresésével és megnyerésével biztosította. [...] Lelkesedéssel magyarázta a történelem eseményeit. Nagy öröme volt, ha valamelyik tanítványa az angolban szép eredményt ért el s egy-egy körünkbe vetődő angolt a maga nyelvén üdvözölt. Majdnem minden társadalmi mozgalomban részt vett. [...] Az ő korában nem volt még egy tanár, akít a városi közvélemény annyira ismert, nyilvántartott és becsült volna."

KOVÁCS JÁNOS

EGYEK VAGYUNK A HITBEN ÉS A SZERETETBEN

JELENTÉS AZ 1882. AUGUSZTUS 27-TŐL 1883.
MÁRCIUS 7-IG TARTÓ AMERIKAI ÚTJÁRÓL

Méltóságos és Főtisztelendő E.K. Tanács! Van szerencsém amerikai utazásomról s ottani működésemről hivatalos jelentésemet megtenni. Előre kijelentem, hogy kizáróan küldetésemre vonatkozó egyházi és vallásos színezetű dolgok elősorolására szorítkozom: mert különben nagyon hosszúra nyúlnék jelentésem. Ezúttal tehát egyszerűen és híven előadom, hogy: hol jártam, mit csináltam s minő anyagi és erkölcsi eredménye lett küldetésemnek. Szerzett tapasztalataimat időnként egyházi folyóiratunkban közzé fogom tenni. [...]

Augusztus 29-én reggel elindultam Bécsbe. Augusztus 30-án délben hagytam el Bécsset a Linz, Passau, Regensburg, Nürnberg, Köln, Lüttich, Genf, Ostende és Dover városokon át, sehol meg nem állva, 42 órai utazás után szept. 1-én reggel szerencsésen, de rendkívül kifáradva, megérkeztem Londonba. A kedves Hunter úrhoz szálltam. S aztán siettem az Unitárius Társulat titkári hivatalába, hol nagy örömmre megtudtam, hogy Liverpoolból nem szept. 2-án, hanem 6-án kell indulnom a hajóval. A gyors utazás annyira kimerített volt, hogy aligha folytathattam volna azonnal utamat. Chalmers barátomat előre fölkértem volt, hogy váltson jegyet számomra, ki aztán értesít egy levélben, melyet a titkári hivatalba küldött, hogy a jegyet megváltotta, azért a 60 frt. előleget letette, a hajó szept. 6-án indul s addig menjek hozzá Wakefieldbe pihenni.

A titkári hivatalban találkoztam Marshall Spears s Clayden szerkesztőkkel s jó ismerőseimmel. Az utóbbi 1880-ban mint az Angol Unitár. Társulat küldöttje jelen volt Saratogában a „Nemzeti Conferentián” — s így tőle sok értesülést nyertem.

Találkoztam továbbá a mi régi Dall barátunkkal, ki nagyon örvendett a képviseltetés eszméjének, s véletlenül éppen akkor jött oda Kidder Henrik is, az Amerikai Unitár. Társulat elnöke, ki örült, hogy már Londonban megismerkedhettünk, s felette sajnálta, hogy nem utazhatunk együtt, mivel ő 9-én volt indulandó.

Szeptember 2-án az amerikaiak által küldött útiköltséget átvéve s életemet a tengeri útra biztosítva, elindultam Wakefieldbe, mely mint-

egy 4 órányira van Londontól; ott szeptember 4-én vasárnap az unitár. atyafiaknak prédikáltam, s 5-én átmentem Liverpoolba, Chalmers barátom vendégszerető házánál teljesen kipihentem az út fáradságait, s így jó egészségben, habár nagy aggodalmak között szálltam szept. 6-án az Atlanti-óceánra, hogy a Cunard Line-on az „Allepo“-hajó Bostonba szállítson. A távolság Liverpool és Boston között mintegy 3000 angol mérföld, s rendes körülmények között 9—10 napig tart az utazás. A New Yorkból járó hajók sebesebben mennek; de azokra nem lehetett jegyet kapni az idő rövidsége miatt; s csakis a Chalmers szíves-ségének köszönhető, hogy ide is kapott arra az időre. Folytonosan rossz és viharos időnk lévén, utunk 12 s fél napig tartott. Én 10 napig annyit szenvedtem, hogy egy egész életre elég lenne. Az idő alatt sem olvasni, sem írni nem tudtam. Az utolsó napokban belegségemet még növelte az az aggodalom is, hogy talán el is késtem a gyűlésről, s így hiába tettem meg a hosszú utat. Mint egy vigasztaló és bátorító angyal, olyan volt nekem e kétségbeejtő helyzetemben dr. Peabody Endre kedves hitrokonunk s a Harvard-egyetem jeles tanára. Eppen akkor tért haza 2 évi távolléte után Európából. Vele s szeretetreméltó leányaival már az első nap megismerkedve, úgy tekintettek, mint a család tagját, s kimondhatatlan szívességgel voltak irányomban, melyért itt is háltartalan tiszteletem s hálaérzelmeimet kívánom nyilvánítani. Dr. Peabody megismertetett az amerikai szokásokkal, nevelésügyi viszonyokkal; másfelől nekem is kedvező alkalom nyílt ötlet a mi ügyeinkkel megismertetni s pártfogóul megnyerni. Buzgó apostola is lett a tudós és nagy tekintélyű férfi ügyönknek; ő mindig azzal biztatott, mikor aggódtam, hogy elkésem: „Ne búsuljon, mert három napja bizonyosan lesz; s még jobb, ha nem érkezik meg az elsőre, mert akkor sok beszéd van rendszeren, s nem engednek annyi időt, mint azután a szólásra.“ Jóslata betelt, mert csak szept. 19-én reggel, éppen a Conferentia kezdete napján érkeztünk meg a gyönyörű bostoni kikötőbe, s így én az első napról elkéstem, de még javamra vált, mint alább kiténik.

Jóllehet nagyon el voltam gyengülve, de amint a szárazföldet érintettem, én is, mint Antaeus, visszanyertem erőmet; s ahogy a segédtitkár, Fox György meleg kézzorítással tudtomra adta, hogy reám vártak, s velem jó Saratogába: kiállott szenvedéseimet elfelejtettem. Azonnal sürgönyözött a gyűlésre, hogy a magyar követ megérkezett, s 11 órakor mi is útra keltünk, s este fél 9-kor szerencsésen megérkeztünk rendeltetési helyünkre. Régi barátaim s ismerőseim: dr. Hale, Allen, Morison, Reed, Sontwick Anny s mások a legszívélyesebben fogadtak. Ugy tetszett, mintha hazámba varázsolt volna vissza a ritka szívesség. Altalában a Conferentia egész tartama alatt mindenki részéről osztatlan vendégszeretetben s előzékenységekben részesültem. A Conferentia négy napig tartott (szept. 19—22.). Az Egyesült Államok különböző részeiből s Canadából mintegy 2500—3000-en lehettek. Az elnök Long János volt, a massachusettsi állam kormányzója. A gyűléseken nők is számosan jelentek meg mindig, sőt nekik is van egy: „Kisegítő Conferentia“-juk. Az Angol és Külföldi Unitárius Társulatok küldötteit, dr. Carpenter és Happs urakat az első napon fogadták. Én is a programban akkor voltam fölvéve, de aztán a második napra maradt. Szept. 20-án 11 órakor mutatott be az elnök meleg szavak kíséretében, s én az E.K. Tanács üdvözlő iratát átadva, azt Allen Henrik tanár úr olvasta fel, mit

zajos tetszéssel fogadtak, s azután rólam szólva, nekem adta át helyét. Szűnni nem akaró taps volt, mikor az emelvényre álltam, s nagyon meghatott a hitrokoni szeretetnek a szép nyilvánulása. Mintegy háromnegyed óráig beszéltem. Beszédemből ide iktatok egy kis kivonatot:

„Hölgyeim és Uraim!

Leghőbb óhajtam az vala, hogy a maga idejében érkezzem meg az amerikai unitáriusok Jeruzsálemébe, Bostonba, s ottan a szentekhez csatlakozva, velük jöhessenek Saratogába, de ebben a természet elemei megakadályoztak. Gyakran mondtam az angol hajóskapitánynak: »Uram! az önök nemzeti himnusza így hangzik: Rule Britania! Britania rules the waves! (Britania uralkodjál! Britania uralkodik a habokon!) No, kedves Uram! most mutassa meg, hogy Britania csakugyan tud uralkodni a habokon s elvihet-e engem Bostonba vasárnap?« »Megpróbálok — felelé a nyájas kapitány —, hanem keddre odaviszem.« S amint kedden reggel a kikötőben tőle elbúcsúztam, így szólott hozzám mosolyogva: »Látja, Uram, hogy Britania mégis uralkodik a habokon?!«

Hölgyeim és Uraim! — folytatam — én nem találok szavakat ama boldogság kifejezésére, melyet e percben érzek, hogy Önök között lehetek. Legelsőbbben is fogadják legbensőbb köszönetem ama szívélyes meghívásért, hogy a magyar unitárius egyház képviselőt küldjön e fontos és érdekes Conferentiára. Azt a szívélyes fogadtatást, melyben engem részesítenek, nem a magam személyének tulajdonítom, hanem annak, hogy mint képviselője a legrégebb szervezettel bíró unitár. egyháznak az egész világon, úgy jelenek meg Önök előtt; s csak mintegy szózat a keresztény világ keleti részéből, igényelhetem az Önök jóindulatát. Az Önök egyháza s a miénk sok hosszúsági fok, nagy terjedelmű szárazföld és tenger által van elválasztva: de a mappára tekintve örömmel vettem észre, hogy Új-Anglia és Erdély nagyon hasonlítanak egymáshoz szélességben (ugyanazon szélességi fok alatt vannak), s ha szabad képes kifejezést használnom: a szélesség (széleselvűség) nagyon fontos dolog vallási tekintetben. Európában azt tartják, hogy Önök különös előszeretettel és tisztelettel viseltetnek a régi dolgok iránt, s talán szíveikben rokonszenves húrt érintek, amikor emlékezetükbe hozom, hogy nálunk az unitárius egyház már akkor élvezte aranykorát, amikor azokat a fákat, melyekből a »Mayflower« (hajó neve, melyben a puritánok Amerikába mentek) épült, a favágó fejszéje még le sem ejtette volt. Sőt még ennél is messzebbre mehetünk vissza. Azok a kis gyermekek, kik falvainkban Amerikának Columbus által történt felfedezéséről hallottak, addig élhettek, hogy a híres reformátor, Dávid Ferenc által a Kolozsvár piacán egy nagy köröl tartott unitárius prédikációt is hallgatták.

Azóta az unitarizmus csillaga, valamint a hatalomé, nyugat felé vette útját. S nyugat mostan a lelkesedés és eszmék gazdag kincseit küldi vissza, hogy a régi országokat új életre serkente. Az Önök szentjei és prófétái: a mi közös birtokunk. Közelebről amint Longfellow, Emerson, Bellows és Dewey haláláról a szomorú hírek hozzánk érkeztek, úgy éreztük, hogy az elhunyt jelesek mindegyike nemcsak a nyugati földrészhez, hanem széles e világhoz tartozott. Ez és más tekintetekben is mi sokkal többet veszünk önöktől, mint amennyit viszonzásul adhatunk. Hanem ha hálával lehet viszonzni: azt adhatunk bőségesen. [...]

Amint a mai jeles felolvasásból meggyőződtem — folytatom —, az Önök céljok és missiójuk ugyanaz, ami a miénk, s ha Önök, mint hatalmasabb s gazdagabb testület a testvéri szeretet jobbát nyújtják nekünk, akkor az unitarizmus csillaga, mely a sok megpróbáltatások miatt fényéből sokat vesztett, újból ragyogni fog keleten, mint a XVI. évszázadban [...]”

Szept. 23-án dr. Hale a következő határozati javaslatot terjesztette elő a magyar unitáriusok Consistoriumához, s Morison Robert lelkes beszéddel ajánlotta, ami egyhangúlag elfogadtatott:

„A magyar unitáriusok Consistoriuma követének gyűlésünkön való megjelenése egyenes és szerves összeköttetésbe hoz minket vallásközösségünk mátyr-korával. A kereszténység történelmében nincs romantikusabb, meghatóbb jelenség, mint az unitárius hit atyáinak Lengyelországban és Erdélyben feltűnt küzdelme és megpróbáltatása, s nincs tiszteletreméltóbb tanítás, mint amelyet ők adtak a kereszténységnek a szabadság szent törvényéhez való loyális ragaszkodásukban, kiket a hatalom semmi kísértésekkel sem bírt eltéríteni a világosság útjáról. Századokkal ezelőtt hegységeik szép völgyeiben kifejtették a keresztény szabadság nagy problémáit, munkálkodásuk ismeretlen volt Angliában és Amerikában a mi atyáink előtt, akik más téren azon problémák megfejtésén munkálkodtak, hogy a kereszténység munkálkodhassék a maga feladatára. [...] Három századdal egyházunk megalakulása után az unitáriusok kicserélhetik könyveiket, nézeteiket, egymást üdvözölhetik. Ebből látszik, hogy az igazság, ha igazságot szeretők keresik, mindenütt ugyanazon hangokat adja, nyilatkozzék akár a magyarok szép nyelvén, akár Martineau klasszikus bölcselmében, akár Uj-Anglia egyszerű dialektusában a Mississippi partjain.

Tudom a Te dolgaidat, a Te szolgálatodat, hitedet, tűrésedet és cselekedeteidet, az utolsókat is, melyek többek az elsőknél, szerencsét kívánunk a Consistoriumnak a kolozsvári unitárius iskola előmeneteléhez és fejlesztéséhez. Az amerikai unitárius egyházközösségnek szent öröme lesz, ha az előmenetelre és fejlesztésre bármilyen úton közreműködhetna és ezen főiskolával összefűzheti a Channing, Priestley és Richmond szeretett neveket. A magyar unitárius egyház múltjáért köszönetünket, haladásáért a jövőben reményteljes könyörgésünket nyújtjuk bizonyítékul.”

Az elnök felhívására újból beszéltem, elmondva a gyűlés alatt szerzett tapasztalataimat és észrevételeimet. Jó hangulatot keltett az a megjegyzésem, hogy a miénk az anyaegyház, s az angol és amerikai egyházak csak leányegyházak. Mi elismerjük, hogy felülmúlták a gyermekek a szülőket, de azért példabeszéd szerint nem „vágjuk el a nyakukat”, sőt lelkünkben örvendünk úgy anyagi, mint szellemi gyarapodásukon. Mi csak gyermeki szeretetet várunk tőlük. Ha kérdik odahaza, hogy milyenek találtam a Nemzeti Conferentiát, azt fogom mondani — így szótam —, amit Kineas mondott volt a rómaiakról hazatértekor, hogy „Róma egy templom s a tanács benne az Istenek gyülekezete”, azaz „Saratoga egy templom s az unitáriusok Conferentiája benne Istennek gyülekezete”. Ezután újból megköszönvén szívességüket, búcsút vettem. Valójában reám a kitűnő felolvasások, jeles beszédek, a gyűlés méltóságteljes menete, egymás véleményének tisztelete, a finom módor az elnök részéről épp úgy, mint a tagok részéről: annyira hatott,

hogy méltán tehettem fentebbi megjegyzésemet. A titkári jelentésekre, egyházi beszédekre s felolvasásokra ezúttal nem reflektálok. A legutolsó napon társas estély volt, hol négerek énekeltek gyönyörű szépen.

Saratogában, mely nevezetes fürdőhely, nincsen unitárius ecclesia. A nemzeti Conferentiát azért tartják itt, mert annyi nagy hotel sehol sincsen a világon, mint Saratogában. Az idény végén olcsóbban meg lehet kapni s nagy előnye, hogy az unitáriusok mind együtt lehetnek, mint egy nagy család, 1000 s 2000 mérföldnyi távoból jönnek el.

Szept. 23-án Morison Róbert kedves barátommal, ki 1873-ban hazánkat is meglátogatta, s együtt Erdélyt beutaztuk volt, Peterboróba mentem vendégszerető házához. Milyen a sors, ki hitte volna, hogy én valaha viszonzom látogatását. Peterborónak 2240 lakosa van, s falunak nevezik, de városnak is beillenek. Van egy főiskolája, nyilvános könyvtára, mely a legrégebb az egész világon, továbbá 4 protestáns temploma. Szeptember 24-én az unitárius templomban prédikáltam, s a vasárnapi iskolában is beszéltem. A „Peterboro Transcript” lap szept. 28-i számában is le volt írva, hogy én ki vagyok, miféle küldetésben jöttem, hogy Morison is járt Erdélyben s szerencséjökre ő ajánlt be, továbbá, hogy mint prédikáltam s hogy a vasárnapi iskolában beszédem végeztével felkérésökre a Miatyánkot magyarul elmondottam. Tudósítását így végzi be: „Kovács tanár kitűnő folyékonyssággal beszél angolul, s a legnagyobb figyelemmel hallgatta mindenki. Jelenléte olyan volt népünk előtt, mint egy kijelentés, s csaknem szokatlan egy oly művelt férfit látni egy olyan országból, melyet mi megszoktunk félműveltnek tartani.” A reám vonatkozó komplimentet megköszöntem a szerkesztőnek, de nem azt, amit hazánkról írt. E megjegyzés, valamint sok más, valójában tudós embernek a ferde nézete indított engem arra, hogy hazánkat ahol s amennyiben csak lehet, ismertessem.

Morison barátomnál s apjánál, dr. Morison Jánosnál egypár kedves napot töltöttem, s csak itt állottam helyre s nyertem vissza egészségemet. Itt készítgettük a tervet a Channing és Richmond tanári tanszékek állandósítása iránt (a Priestley-tanszék egészen elejtetett, mert az ő neve nem népszerű, s aztán azt gondoltuk, az előbbi kettő is elég nagy vívmány lenne), hogy mi módon lehetne valósítani. Morison Róbert és apja voltak 1874-ben legbuzgóbb apostolai ügyünknek, s ami begyűlt a Channing- és Priestley-tanszékre, az mind az ők és Fretwell fáradságának köszönhető.

Aug. 27-én azzal búcsúztam el kedves embereimtől, hogy Bostonban újra találkozni fogunk. Este 8 órakor megérkeztem Cambridge-be. Az indóháznál Allen tanár úr várt reám, s ez időtől fogva állandó tartózkodási helyem e kedves és előzékeny család körében volt egészen 1883. január 2-ig, kivéve, amikor nem utaztam. Allen úr, valamint nemeslelkű s finom műveltségű felesége és leánya versenyeztek az előzékenységben és vendégszeretetben. Mily végtelen sokat tettek ők vizszonzásul ama csekély szívességért, amiben én részesítettem Allen urat 1881-ben rövid ittléte alatt.

Okt. 2-án a „First Parish Church”-ben Cambridge-ban —, hol Tiszt. Hall úr a pap — prédikáltam nagy közönség előtt, s az egyetemi tanárok is majd mind ott voltak. E beszédemnek eredménye 160 dollár a Channing tanári székre, jóllehet okt. 2-án beszéltem, de a gyűjtés csak áprilisban történt. A vasárnapi iskolában szintén beszédet tartottam.

Egyházi beszédem alkalmoszerű volt s általános érdekű, s igen jó hatást tett. Hanem Hall tiszt. úr ez alkalommal mégis egy igen jó tervet ajánlott, ti., hogy ne tartsak prédikációt, hanem adjam elő az unitarizmus történetét, jelen állapotát stb., mert ez az, amire szükségük van, s ezt a szószékből legjobban tehetem. Hasznos tanácsát követtem, s igen jól sikerült.

Okt. 3-án a cambridge-i unitárius papnevelő intézet ünnepélyes megnyitására hívtak meg, hol a dékán örömét fejezte ki jelenlétem telt, én pedig az unitárius tanári kar üdvözlését s rokonszenvét lejeztem ki. Ugyanezen a napon estére az „Examiner Club”-ba voltam hivatalos, melynek tagjai egyházi és világi tudós férfiak. Minden hónapban egyszer van ülése, hol tudományos felolvasásokat tartanak. [...]

Okt. 8-ig az egyetemet s nevelőintézeteket látogattam meg. Az egyetem rektora, kit Presidentnek neveznek, Elliot, unitárius. Okt. 8-án de. Bostonnak egyik külvárosában, Cambridgepoolban prédikáltam. Este 1/2 7 órakor a „Suffolk Conferentia” tartotta köri közgyűlését a dr. Hale templomában. A bostoni unitárius egyházközsegek mind e körbe tartoznak, s a cél az volt, hogy e gyűlésen egyháztörténelmünket s iskolánk ügyét ismertessem. A gyűlést dr. Hale úr imával nyitotta meg, s azután engem mutatott be. Mintegy háromnegyed óráig beszéltem. Utánam Savage lelkész s végre Hale úr a kolozsvári unit. ecclesia által ajándékozott úrvacsorai tányérral kezében. Dr. Hale úr a gyűlést nem tartotta meg a Channing-alapra, de 3—400 dollart biztosított. A bostoni lapok másnap mind közölték beszédemet s a gyűlés folyamatát.

Okt. 9-én délután az Amerikai Unit. Társulat igazgató-választmányának havi ülésére hívtak meg Kidder elnök úr. Az elnök szívélyes üdvözlése után felolvastam az E.K. Tanács által küldött üdvözlő iratot, mit tetszésnyilvánítással fogadtak, s elhatároztattak, hogy választ küldjenek, mégpedig nem úgy, mint eddig, csak a titkár aláírásával, hanem hogy az elnök is írja alá. Én előszóval is köszönetet mondtam az úti-költség felajánlásáért, erkölcsi és anyagi támogatásért, melyet a Társulat eleitől fogva irányunkban tanúsított. Köszönetet mondtam a budapesti papság fenntartására nyújtott segélyért. Megjegyzem, hogy az igazgató tanácsnak két nő tagja is van: Wellsné asszony és Channing Elisabeth.

Okt. 11-én az „Unitárius Kör” gyűlésére hívtak meg Kidder úr, s úgy nyilatkozott, hogy ha az unitárius felekezetben lappangó erő kifejlődne s alkalmazhatnák, nagy haladást lehetne felmutatni, s a világnak is javára válhatnék. Még beszéltek Savage és mások. Közbe-közbe szép kvartettek voltak. E gyűlésen a világiak rokonszenvét megnyertem egyházunk iránt.

Egy ily „Unitárius Kör” alapítása a világiak részéről, melynek központja Kolozsvár lenne, sok jót eredményezne nálunk is.

Okt. 13-án a „Plymouth and Bay Conferentiara” voltam hivatalos. Az ecclesiák fel vannak osztva 18 conferentiára, vagyis egyházkorre. Egy évben rendszeren 3 gyűlést tartanak. A conferentiának van egy világi elnöke, egy titkára, ki rendszeren pap és egy pénztárnoka. A hivatalnokokat csak egy évre választják. Megjegyzem, hogy a conferentiák egymástól teljesen függetlenek, és sem a Nemzeti Conferentiának, sem pedig az Amerikai Unitárius Társulatnak számadással nem tartoznak. Törvények nem szabályozzák. Önként, szabad akaratból egyesültek,

s mégis mindent a legnagyobb odaadással és áldozatkészséggel teljesítenek. A gyűlés költségeit az az ecclesia hordozza, ahol tartják. Ez alkalommal North-Easton kis mezővárosban volt, mely egy órányira van Bostontól. A gyűlés programját előre kinyomatják s az illetőknek elküldik. A gyűlést istentisztelettel kezdték, volt több felolvasás, és azok felett vitatkoztak. Tiikár, pénztárnok s a Nemzeti Conferentiára küldött képviselők jelentései. Az Amerikai Unitárius Társulat titkára az ilyen conferentiákon mindig megjelenik, s felhívja adakozásra a Társulat részére. Így gyűjtik be a Társulat kiadásai befizetésére szükséges összeget. Minthogy én mindegyik ecclesiába nem mehettem el, az óhajlás az volt, hogy a conferentiákon, hacsak lehet, jelenjek meg, azokon ismertessem egyháztörténelmünket és viszonyunkat. A gyűlés 10 órakor kezdődött, 1 órakor következett a társas ebéd a templommal összeköttetésben levő nagy teremben. Mind nők szolgáltak fel. Valami kedvesebb látvány nem lehet, mint egy ily társas összejövétel s egy ilyen ebéd. Mintha a jelenlevők mind egy családnak lettek volna gyermekei!

Pohárköszöntésről szó sem volt, mert nem volt szeszes ital és nincs is szokásban. Ebéd után újra folytatódott a gyűlés 5 óráig. A közlekedés könnyű lévén Amerikában, mindenütt nagy számmal jelentek meg. Egy igen érdekes felolvasást tartott Savage úr a „Racionalizmus“-ról, mely élénk vitát idézett elő. Nekem pedig igen kedvező alkalmat adott felemlíteni, hogy Dávid Ferenc ezelőtt 300 évvel ugyanazon állásponton állott, ezért az elvekért szenvedett mártírhálált, miket most Savage úr hirdet. Beszédem végén mindenütt elmondtam a Miatyánkot magyarul. A legnagyobb áhitattal hallgatták. Reynolds Grindall titkár az amerikai unitáriusok missziójáról s teendőjéről beszélt, felhíván áldozatkésztségre elveink terjesztése érdekében. Az ilyen gyűlések által amerikai hitrokonaink rendkívülileg hatnak a vallásos életre. [...]

North-Eastonban Ames Oakes hitrokonunk vendége voltam, ki még a Nemzeti Conferentián meghívott volt, hogy látogassam meg. Az Ames úr elődje 1818-ban még a hátán vitte be a vaslapátokat Bostonba, s most gyárából a világ minden részébe szállítják. Ames úr nagy vagyonnal bír, s mégis mily munkás nevével s gyermekével együtt, s amelletl mily egyszerűek! [...]

Minthogy felkértek, hogy a gyűlés után is még maradjak ott s prédikáljak a következő vasárnap, szívesen beleegyeztem, okt. 15-én prédikáltam, s a vasárnapi iskolában is beszéltem. E működésem eredménye az lett, hogy Ames Oakes adott 100 dollárt. Ames Fridrich 300-at, özv. Ames Olivérné 300-at s leánya, Helén 300-at, összesen 1000 dollárt a Channing-alapra. Ames Helén, akinek csak most jutott volt nagy vagyona rendelkezésére, még a Nemzeti Conferentián nagy érdeklődést mutatott iskoláink iránt, az volt a szándéka, hogy egy tanári állomást alapítson Ames név alatt. Ittlétemkor abban állapotunk volt meg, hogy nyugati utazásomból visszatérve újból meglátogatom, s akkor szándékát valósítja. Fájdalom, e nemes céljában december 15-én történt hirtelen halála meggátolta, de még van remény, hogy édesanyja leánya óhajlását teljesíti s leánya nevére Ames Helén alapítványt tesz, amikor a vagyon elosztódik. Testvérei mind gazdagok, s azoknak nincs szükségük reá.

Okt. 16-án újból visszatértem Cambridge-be, melynek 63 000 lakosa van. Bostontól csak a Charles folyó választja el, így Allen tanár

úr házától egy fél óra alatt átmehettem Bostonba a Társulat helyisé-
gébe.

Még a Nemzeti Conferentia alkalmával megbeszélgettük dr. Mo-
rison, dr. Hale s Allen tanár urakkal, hogy mi módon lehetne legalább
a Richmond tanári tanszékre a meglevő 3000 dollár alapot kigyűjteni.
Mivel engem a Conferentián számos ecclesiába meghívtak előadásokat
tartani, említeit barátaim azt ajánlották, hogy az alkalmat fel kell hasz-
nálni a Richmond-alap kigyűjtésére. Én erre azt feleltem, kész öröm-
mel leszek a segédeszköz, bármit megteszek, ha egy bizottság alakul s
annak ajánlata nyomán történik, annyival is inkább, mivel az E.K. Ta-
nács utasításul adta, hogy csakis az Ők indítványukra lépjek fel vala-
mely célra segílyt kérni. A nevezett bizottság megalakulását elhatá-
rozták. Én pedig addig Richmond Karolin szíves meghívása folytán okt.
18-án Providence-ba mentem, mely csak 1 és fél óranyira van Boston-
tól. A Naragenset-öböl mellett regényes fekvésű Providence — a Mas-
sachusetti államból vallási meggyőződése miatt elüldözött Williams
Roger alapította 1636-ban, s hálából Providence-nak, Isteni gondvise-
lés városának nevezte. Lakóinak száma 112 000. Mily boldognak érez-
tem magam, midőn Richmond Anna hajlékába beléptem! Itt vagyok
tehát, így kiálték fel, ama nemeslelkű asszony szobájában, akinek jó-
lékonysága és áldozatkészsége nem ismer geográfiai vonalakat, sem
fajkülönbséget! Richmond Annának hat élő gyermeke maradt. A leg-
kisebb leány, Karolin nényével, özv. Personsnéval az ősi házban lakik.
Másnap, okt. 19-én meglátogattam a család többi tagjait is, kik nagyon
szívélyesen fogadtak. Richmond Walter, a legidősebb fiú meghívott
délután hat órára ebédre. Richmond Walter egyike a legneveltebb em-
bereknek, modern, megnyerő s szerény, mint egy gyermek. Gazdag
könyvtára a legválogatottabb művekből áll. Ebéd alatt s annak folyama
alatt is hazánkról, az unitáriusokról s különösen iskoláinkról kérdezős-
ködött. Ebéd végeztével 6 gyermeke közül a legidősebbik, kinek nagy
hajlandósága van a nyelvészetre, a magyar nyelv sajátságairól kér-
dezősködött, kért, hogy írnam le neki a Miatyánkot s az ABC-t. Én szí-
vesen megtettem, sőt a kiejtésére is megtanítottam néhány perc alatt.
Míg ezek történtek, Richmond úr szobájába ment, visszatérésekor fia
előálloit magyar nyelvtudományával. Ekkor engem felszólított, hogy
követném egypár percre. Mikor szobájában voltunk s helyet mutatott
számomra, így szólott: Mennyi kellene még az édesanyám által 1875-
ben tett alapítványához, hogy állandósítva legyen? Biz ahhoz még sok
kellene, hogy 10 000 dollárra felmenjen, mint tervezve van. Megérke-
zésem óta eddigi tudomásom szerint szept. 26-án Lowell kisasszony
adott 100 dollárt, okt. 2-án egy névtelen 90 dollárt. Wigglesworth asz-
szony 50 dollárt, Richmond Karolin, az ön testvére 300 dollárt, névte-
lenek 400 dollárt. Megérkezésemkor, amint a segédtitkár mondá, 3000
dollár volt. Különben, ha 8 vagy 9000 dollár gyűlne is ki, az is elég
lenne egy tanári fizetésre. Ekkor tárcájából kivesz egy utalványt s ne-
kem átadva, így szól: Íme 5000 dollár, ez úgy hiszem elég lesz az édes-
anyám által tett alapítvány állandósítására. Én annyira meg voltam
hatva és elámulva, hogy alig tudtam szóhoz jutni! Zavaromból Karolin
testvére mentett ki bejövetelevel, kérdezve, hogy magok mit csinálnak
itt ketten.

Ekkor mutattam az utalványt, ő testvére nyakába borulva es megcsókolva így szólt: Te kedves anyáknak méltó fia vagy. E megindító jelenet örökre feledhetetlen lesz életemben. Hogy a család tagjai szép összeggel járulnak az alaphoz, azt gondoltam, de ennyit hogyan is merészeltem volna remélni. [...]

Másnap Richmond Karolin 128 és Personsné a maga s két gyermeke nevében 100 dollárt adtak. Én azonnal sürgönyöztem Allen tanér úrnak a sikerről s kértem, hogy a Richmond Anna tanári szék helyett a Channinget tegyék be a szándékolt felhívásra. A kapott összegekkel is még 784 dollár hiányzott 10 000-ig, de én úgy is az öröm miatt nem tudtam hova lenni. Mikor másodszor mentem Providenceba, — mert ez alkalommal Richmond Walter így szólott Karolin testvéréhez: Vajon mit gondolsz, nem jobb lenne-e ha Kovács tanár úr egy kerek összeget vinne magával, ámbár azt mondta, az is elég. Ti. 10 000 dollárt s a 784 dollárból Richmond Walter adott 534-et és Richmond Karolin 250-et. Igaz, a fentebbiek szerint általam begyűlt a Richmond Anna alapra összesen 7000 dollár, vagyis 1 dollárt a mi pénzünk szerint 2 frt. 50 krajcárba számítva, 18 500 frt. Egyszermind azt is kieszközöltem, hogy az összeget Kolozsvárt kezelhessük, s tényleg már a 10 000 dollár vagy 25 641 frt. birtokunkban is van.

A „Christian Register” c. hetilapban a nemeslelkű családnak nagybecsű adományát azonnal megköszöntem addig is, amíg az E.K. Tanács a maga részéről kifejezheti köszönetét.

Okt. 20-án a „Brown University”-t látogattam meg, s Brancroft angol irodalmi óráján a magyar irodalomról előadást tartottam. Meglátogattam a Richmond Anna sírját is.

Okt. 21-én azzal az ígérettel búcsúztam el a kedves Richmond családtól, hogy még egyszer meg fogom látogatni. Providence-ból két óra hosszát tartó gyönyörű tengeri út után értem a newporti kikötőbe, hol Wendte Károly lelkész várakozott reám. Newport tengeri fürdőváros, de reám nézve az birt legnagyobb vonzerővel, hogy Channingnek, az emberiség egyik legnagyobb profétájának születéshelye. Okt. 12-én dél előtt a Channing-émléktemplomban beszéltem. E templomot a nagy ember százados évfordulójára építették vörös márványból, 1880-ban. Ha a Nemzeti Conferentia gyűlésén vagy a dr. Hale templomában életem legszebb kiváltságának tartottam beszélni, minőnek tartsam azt, midőn a Channing-émléktemplomában beszélhettem. Megvallom, ama váltakozó érzelmekről, melyek egész valómat e szószéken átjárták, számot adni nem tudok. Nekem igen kedvező alkalom nyílt a hallgatóságra hatni. Wendte Károly úr is a legrokonszenvesebben beszélt a magyar unitáriusokról, úgy, hogy ez az egyike volt a legemlékezetesebb istentiszteleteknek. Wendte úr azt az óhaját fejezte ki, hogy méltóan járuljanak a Channing nevének hazánkban leendő megőrkítéséhez, s éppen ezért ez alkalommal adakozásra nem is hívja fel. A nők bizottságot alapítottak, hogy tombolajáték által gyűjtsenek a Channing-alapra. Wendte úr 300 dollárt biztosít e célra. A vasárnapi iskolában is beszéltem délután, meglepetve olvastam később a „Christian Register” febr. 1-én megjelent számából Wendle úr e tudósítását: „Kovács tanár úr ittlétekor a vasárnapi iskolában felemlítvén, hogy mily kevés költséggel tanulnak a szegény sorsú gyermekek iskoláikban, elhatározták, hogy megtakarított pénzükből egy szegény tanuló számára 10 dollárt

(25 frt.) gyűjtenek. Tanítójukat felkérték pénztárnoknak. A nevezett összegnek már felénél több begyűlt. Íme egy szép módja a külföldi missziónak az unitáriusok részére."

Másnap meglátogattam Channing születése házát, mely jelenleg árva gyermekek számára van berendezve. Megjártuk azokat a helyeket, melyek Channing nevével kapcsolatban vannak. Ugyan e napon Franch gazdag unitárius nagy ebédet adott, hol sok kitűnő tudós volt jelen. Spencer Herbert is.

Wendte Károly egyike a legkitűnőbb unit. papoknak, s Newportban szép tere van az unitárius elvek terjesztésére, mert különösen nyáron sok vendég van. Newportból visszatérve, megint Cambridge-be, okt. 25-én a Norfolk Conferentia gyűlésén beszéltem Miltonban, ahol Morison az egyik pap. Mivel ez éppen olyan, mint a fentebb leírt helyi conferentia, a gyűlés menetét nem írom. A Társulat titkára ezen is jelen volt. Ez alkalommal Walcutt asszony Bostonból 100 dollárt adott a Channing-alapra. Okt. 28-án Nordboróban beszéltem, ahol az Allen úr apja papszkodott nagyon sokáig, s különösen az ő rokonai szíves meghívására mentem oda. Aztán Westboróban egy gyermekjavítóintézetet megnéztem.

Novemberre a fent említett bizottság dr. Morison János elnöklete alatt megalakult, mely meleg hangon beszélt iskoláink ügyéről s a magyar unitáriusokról. S engemet mint az ügynek képviselőjét ajánl a hitrokonoknak. Örömet fejezi ki a bizottság, hogy a Richmond tanári szék már állandósítva, s így a hitrokonok figyelmébe a Channing tanári alapot ajánlja, amely 1878-ban megszűnt volt. E felhívást kinyomatta a bizottság, s a Társulat titkára azokba az ecclesiákba, hova menendő voltam, megküldötte. Útiterveimet megállapítva kitűnt, hogy én csak januáriusra kerülhetek vissza Bostonba.

Az unitarizmus zöme Új-Angliában van. Központja Boston, hol 31 templomban hirdetik az unitárius elveket. Nyugaton most kezd nagyba terjedni az unitarizmus. Éppen ezért azt kívánták, hogy a nyugati ecclesiákat okvetlenül látogassam meg, mert azokra jó hatással lesz, ha megismerkednek három százados múltunkkal s látják, hogy az unitarizmus nem új mozgalom.

Eszerint november 3-án elindultam, mégpedig Canadába, Montreal városába, melynek 140 000 lakosa van. A Szent Lőrinc folyón 9149 láb hosszú híd van, melyet a világ nyolcadik csodájának neveznek. Montrealban nagyon sok a katolikus. Az unitáriusoknak egy szép templomuk van, lelkészük Barnes Vilmos jeles szónok és író. Melson János úrnál voltam szállva. Nov. 5-én délelőtt beszéltem, s másnap a lapok közölték az unitarizmus történelmét Erdélyben stb. A Cleyal College igazgatója, ki nem unitárius, estélyt adott. Dr. Hunt hitrokonunknál is, ki európai híres geológus, többször voltam. A montreali látogatásom 200 dollárt eredményezett a Channing-alapra, melyet még onnan beküldöttem Burrage pénztárnokhoz Bostonba.

Nov. 8-án elindultam Buffalo városába, mely az Ontario tó mellett van. Útközben Tarentóban meglátogattam az unit. papot s egyes hitrokonunkat. Ekkor néztem meg a Niagara vízesést is, mely a világ legszebb látványa. Buffalóban nov. 11-én beszéltem gyönyörű templomukban. Ezelőtt egy évvel építette az ecclesia, 50 000 dollárba került. A lelkész Cutter György kitűnő szónok, s nagyon népszerű ember. Egy pár

év alatt hatalmas ecclesiát teremtett. A Channing-alapra 135 dollár gyűlt be.

Buffalóból Ann-Arbor városába mentem. Út közben meglátogattam Detroit városát, az ottani unitár. ecclesiát. Ide is egy új templomot terveznek. Az ecclesia egyik tagja 10 000 dollárt adott, s így hamar felépíthetik. Ann-Arbor a michigani államban van, s különösen egyeteméről nevezetes. Ezért is állottam meg egyfelől, másfelől pedig, hogy megismerkedjem az unit. atyafiakkal is. Az egyetemi tanárok nagyobb része unitárius. Az unit. ecclesia egészen új, templomot is most építettek a Társulat segítségével. Még nem is volt felszerelve, hanem azért összegyűltünk, s én beszédet intéztem hozzájuk, melyre Sunderland tudós lelkész meghatottan válaszolt, s üdvözlét küldet magyar hitronainak általam.

Ann-Arborból utamat folytattam kitűzött helyemre, Chicagóba, hova nov. 18-án érkeztem meg, s ott időztem nov. 25-ig. Most már olyan messze voltam Bostontól, mint ide London. Chicago nyugatnak fővárosa, több mint 500 000 lakossal. A Michigan tó mellett, mely olyan, mint a tenger. Ezelőtt 40 évvel csak 12 ház volt Chicagóban. azonkívül 1871-ben kétharmada leégett. Ennél bámulatosabb város aligha van a világon, 22 vonat megy be a városba. Az unitáriusoknak négy ecclesiáiok van, továbbá itt van a Channing-kör helvisége, melyben unit. műveket tartanak, s olyan missziót gyakorol, mint a bostoni Társulat. Itt lakik a nyugati Conferentiák titkára is, Jones úr, ki egy lelkes apostola az unitárizmusnak, melynek szép jövője van nyugaton. Nov. 19-én este a négy ecclesiából mind összejöttek a „Messia” templomba, ahol előadást tartottam. Sem ebben, sem pedig az Unity-ecclesiában nem volt pap, így Jones titkár rendezte. A Channing-alapra az ecclesiák támogatásukat megígérték. Az unit. nőegylet pedig, ahol szintén beszéltem, Wilkinsonné elnöklete alatt egy bizottságot alapított, melynek célja lesz a Channing-alapra gyűjtést eszközölni. Voltam az unit. kör gyűlésén, és előadást tartottam a Filozófiai Körben.

Nov. 21-én Madison városában rándultam, mely egy napi távolságra van Chicagótól, hogy az ottani Wisconsin-eqvetemet meglátogassam. Az unit. templomban is beszéltem. Az egyetemi tanároknak majdnem fele unitárius. Itt tanár Allen Henrik úrnak a testvére, Allen Vilmos. Visszatérve Chicagóba, elindultam St. Louis-ba, mely a Mississippi folyó mellett van, s ez a legtávolabbi város, melyben nyugaton voltam. Nov. 26-án beszéltem a gyönyörű új templomban, mely 120 000 dollárba került. Az unitáriusok itt nagy befolyással bírnak. A Washington-eqvetemet itt alapították, melynek rektora a tudós Eliot. Itteni látogatásom eredménye a Channing-alapra 150 dollár. St. Louis egy akkora város, mint Chicago. Van egy tudós magyar rabbi is itt, Somesheim, ki öt dollárt adott a Channing-alapra.

St. Louis-ból Cincinnati-ba mentem, hol a Nemzeti Conferentia titkára, Thayer György a lelkész. Dec. 3-án itt beszéltem, s a Channing alapra 200 dollárt ígértek.

Cincinnati-ból megint északra vettem utamat. Dec. 10-én Clevelandban, az Erie tó mellett levő gazdag kereskedővárosban beszéltem, melynek eredménye 75 dollár lett. Garfieldnek, az Egyesült Államok elnökének özvegye szintén jelen volt a templomban. Látogatást is tettem nála. Clevelandban sok magyar van, s meglepetésben részesültem, mi-

kor a beszéd végeztével magyarul szóltak hozzám. Itt lakik az unitáriusoknak egy nagy pártfogója, Wade úr, ki 350 000 dollárt ajánlott fel egy ottan felállítandó unit. papnevelő intézetre.

Clevelandből Meadville-be mentem, hol az unitáriusok papnevelő intézetében előadásokat tartottam, valamint a templomban is. Ez egyike volt az amerikai utazásom legkedvesebb emlékének. E működésemről a Keresztény Magvető 1883. évi január—februári füzetében az igazgató által a kolozsvári unitárius tanárokhöz intézett üdvözlő iratában van leírva, azért nem reflektálok rá.

Dec. 15-én Washingtonba, az Egyesült Államok fővárosába mentem, s egy hétig a Dallné asszony vendége voltam, kinek férje minket is két ízben meglátogatott. Shippen lelkész úrnak egy sürgöny következtében Bostonba kellvén mennie, az egész istentiszteletet én vezettem dec. 17-én. A gyönyörű új templomban, melyet ezelőtt három évvel építettek, nagy hallgatóság volt. A kongresszus tagjai közül is sokan ott voltak. Shippen úr a Channing-alapra 200 dollárt biztosított. Washingtonban voltam az elnöknel, a kultuszminiszternél, a Smithsonian intézet tanárainál.

Dec. 24-én Baltimore-ban beszéltem, e templom arról nevezetes, hogy Channing 1819-ben itt tartotta volt nevezetes papszentelési beszédét, mely a híres unit. mozgalmat elindította. A Channing-alapra 100 dollár gyűlt be. Még december 24-én délután elindultam Philadelphiába, s este ottan beszéltem az Ames úr templomában. Ennek eredménye 100 dollár.

Philadelphiából New Yorkba mentem, hol az év utolsó s első napját töltöttem, s intézkedést tettem, hogy mikor tartsak előadásokat.

Január 1-én újra visszakérültem hosszú vándorlásomból Cambridgebe, s Wellsné asszony szíves meghívása folytán szállásomat Cambridge-ből áttettem Bostonba. Ez időtől fogva január 26. mindennap anynyira el voltam foglalva nyilvános gyűlésekben, magános estélyeken, hogy alig-alig győztem.

Január 7-én délelőtt Lowell városában kétszer beszéltem, s ugyanazon a napon este Lawrence-ben szintén. Az elsőben 200, a másodikban 100 dollárt ígértek.

Január 14-én Salem városában voltam, hol, ámbár csak 20 000 lakossal bír, régi unitárius templom van. Délelőtt a North-Society templomban prédikáltam, honnan 250 dollár gyűlt be. Salemből még First-Society [egyházközség] adott 100 dollárt, a más kettő ígért szintén 100-at.

Január 15-re igazgatótanács-ülésre voltam hivatalos, ezúttal utoljára. Ez alkalommal újból megköszöntem a testvéries rokonszenvet egyházunk iránt s irányomban tanúsított vendégszeretetet. Felkértem a Channing tanári alap gondozására a Richmond-alap helyett. Az elnök szíves Istenhozzádot mondott, s felkért, hogy élőszóval is biztosítsam az E.K. Tanácsot állandó rokonszenvükről.

Január 21-én délelőtt Sommerville-ben beszéltem, honnan 20 dollár gyűlt be. Délután 4 órakor a Rufus Ellis templomában Bostonban, melynek eredménye 228 dollár. Este pedig az egyetemen tartottam előadást. Bostonból, az Arlington ecclesiából szintén bejött 300 dollár.

Január 25-én kellemes meglepetésben részesültem. Ugyanis a Boston környéki unitárius ecclesiák egy búcsúestélyt rendeztek tisztele-

temre, mely alkalommal egy díszokmányt adtak át, melyen elismerésüket nyilvánítják szolgálatomért, egyszersmind üdvözlőket küldik a magyar unitáriusoknak. Ugyanez alkalommal 500 dollár jutalmat adtak családom s könyvtáram számára.

Jan. 26-án dr. Clarke adott búcsúebédet, melyen sok pap vett részt. Ugyanazon nap este búcsút vettem Bostontól, s Providence-ben egy néhány napot töltve s kétszer előadást tartva, New Yorkba mentem, s itt voltam febr. 14-ig. New Yorkban a Collyer-templomában beszéltem febr. 4-én, melynek eredménye lett 100 dollár. Febr. 10-én pedig Broklynban, hol 300 dollárt adtak a Channing-alapra. S ezzel miszsióm be volt fejezve. A Channing-alapra adakoztak még: Stermone asszony Medfortból 50 dollárt, egy névtelen Bostonból 50 dollárt, egy másik névtelen 6 dollárt. Eszerint 1883. április 31. a pénztárnok jelentése szerint befolyt tényleg a fentebbiek kimutatása alapján 3574 dollár az ecclesiákból, melyeket fennebb elősoroltam, biztosítva 1350 dollár, vagyis összesen 4924 dollár, a mi pénzünk szerint 12 000 forint. Ha ide számítjuk a Richmond-alapra bejött 18 500 frt., anyagi eredménye utazásomnak 30 000 s néhány száz forint.

Kilátásba van helyezve még Chicagóból, a Savage úr templomából, Justisné asszony a Channing-alapra leánya részéről, a Brown Adél részéről Providence-ből. Továbbá a Kidder Henrik, a Társulat elnöke s Channing tanári alap bizottságának tagja szintén ígérte, hogy hozzá fog járulni, de most írt 5000 dollárt a tervezett új unitárius épületre. Nekem erős reményem van, hogy egy év leforgása alatt megtehetem végjelentésemet a Channing tanári állomás sikeréről.

Az Unitarian Rewiews — unitárius szemle — folyóirat 1883. febr. füzet 164—165. lapokon a *Magyar unitáriusok* című cikkben Barber Henrik szerkesztő ezeket írja:

„Kovács János tanár amerikai missiója, jelenléte és szava Conferentiáinkon és számos ecclesiánkban új érdekeltséget keltett közöttünk a magyar unitáriusok irányába, és nagymértékben erősítette a hitrokonszági szeretet érzelmét az unitárius hitet vallók eme legtávolabbi és legrégebbi felekezete iránt.

A magyar unitárius egyházak történelmében, amint azt Kovács tanár népünkkel keleten és nyugaton megismertette, sok hősie, rokonszenves, sőt tragikus részlet van, de különösen megjegyzésre méltó reánk nézve az, hogy ámbár oly messze és nagyon sokáig elszigetelve voltak az angol és amerikai unitáriusoktól, mégis e távoli testvéreink hasonlítanak hozzánk nemcsak hitben, hanem egyéb tulajdonságaikra nézve is. Mi bennök feltaláljuk ugyanazon irányokat és jellemvonásokat, melyek nálunk az unitárius mozgalmat létrehozták, feltaláljuk a polgári és vallási szabadság iránti lelkesedést s az erényes családi életet.“

Febr. 14-én elindultam New Yorkból, s 23-án szerencsésen megérkeztem Liverpoolba s onnan Londonba, itt a Társulat titkára meghívott a londoni papok gyűlésére, ahol üdvözlő iratot állítottak ki, hogy hozzam el az E. K. Tanács számára, mit is ide mellékelni van szerencsém.

A londoni papok gyűlésén, mely 1883. febr. 26-án a dr. Williams-könyvtár helyiségében tartatott, Marshall Tamás elnök által indítványoztatott s dr. Drummond tanár által ajánlott következő határozati javaslat fogadtatott el egyhangúlag:

„Hogy e gyűlés szívből üdvözli Kovács tanárt a jelen alkalommal, s midőn gratulál neki amaz üdvös munka sikeréért, melyet az Egyesült Államok szabadelvű egyházaiban végrehajtott, egyszersmind felkéri, hogy hazaérkezésekor fejezze ki hitrokonainknak a legmelegebb érdeklődést, mellyel a gyűlés a magyar unitárius egyház iránt viseltetik s azt a hő óhajást, hogy ily szívélyes látogatások által időről időre szilárduljanak a ragaszkodásnak ama kötelékei, melyek az ők s a mi szabadelvű egyházainkat összefűzik.

Marshall L. Tamás elnök.
Jerson Henrik titkár.”

Londonból egyenest Dover—Calais, Köln s Bécsen át jöttem. [...] Márc. 7-én pedig félévi távollét után újból visszaérkeztem Kolozsvárra.

Íme vázlatos jelentésem, Mélt. és Főt. E.K. Tanács! Céлом az volt, hogy a Nemzeti Conferentia és az Unit. Társulat szervezetét, működését, amerikai unitárius papság munkásságát, társadalmi állását külön írjam le a Keresztény Magvetőben. [...]

Én minden emberi erőt megtettem, hogy az E. K. Tanács bizalmának megfeleljek. Vallásközönségünknek némi hasznot tegyek úgy anyagi, mint erkölcsi tekintetben. Én leszámítva a lelki aggodalmakat, miket családomért kiállottam, valóban boldog voltam amerikai hitrokonaink között, s szerencsés halandónak tartottam magam, hogy ez utat minden veszély nélkül megjárhattam. Ezt pedig, hogy megtehettem, az E. K. Tanács bennem helyezett bizalmának köszönhetem, hogy engem ama nagy és művelt nemzet fiaihoz képviselőül elküldött. Fogadja tisztelem és hálás elismerésem kifejezését, hogy bizalmával megajándékozott.

Teljes tisztelettel lévén a Mélt. és Főtiszt. E. K. Tanácsnak alázas szolgája:

Kolozsvár, 1883. augusztus 20-án.

Kovács János s.k.

SZÓSZÉK — ÚRASZTALA

KOVÁCS ISTVAN

VISSZA NEM TÉRŐ ALKALMAK

Ef 5, 15—17

Közhelyként hangzik, de — legalábbis a mi emberi életviszonyaink, lehetőségeink között — igaz: az idő érték. Annyira, hogy az üzleties-anyagiás gondolkodású angol, ha idejét haszontalanul rabolod, minden szegényérzet nélkül figyelmeztet: „Time is money” — Az idő pénz.

Talán e meggondolás és a sok mellébeszéléstől való félelem honosította meg azt a figyelemreméltóan jó szokást, hogy egyes konferenciákon — tekintettel a sok résztvevőre — minden tudósnak csak öt percet bocsátanak rendelkezésére, hogy mondanivalóját előadja, véleményét kifejtse.

Öt perc alatt csak nagyon keveset lehet elmondani, de öt perc alatt annál többet lehet cselekedni: lángba lehet borítani egy várost; akkora léket lehet ütni egy hajón, hogy az elsüllyed; emberek ezreinek életét lehet kioltani; elveszíthetjük szeretteinket, gyökeresen megváltozhat életünk folyása; megtérhetünk, újjászülehetünk; öt perc alatt elveszítetjük hitünket, életünk értelmét...

Istenem, ha végiggondoljuk, mennyi mindent lehet is e kis idő alatt tenni, cselekedni vagy átélni! S ha jól meggondoljuk: életünk ilyen kis, néhány — mondjuk öt — perces idők sorozatából áll! Ezeket keresztül az isteni gondviselés alkalmak adta nekünk. Ezekből az alkalmakból áll össze az emberi élet lehetősége.

Pál apostol szerint gazdálkodhatunk ezen alkalmakkal. Felhasználhatjuk őket, vagy sem, mint bölcsek, vagy mint balgák. Figyelmeztet: gondosan vigyázzunk arra, hogy mi módon élünk; értsük meg Isten akaratát, és ne balgák, esztelenek, hanem bölcsek legyünk az adott alkalmakkal való gazdálkodás rendjén!

Miért?

Mert az idő, a felkínált lehetőség és alkalom gyorsan, szinte észrevétlenül elmúlik, kisiklik kezeink közül. Vele az élet is. Mégpedig visszahozhatatlanul. „Mily rövid az élet! Mint hulló csillag futása” — írja Arany János. Pál apostol így érzékelteti ezt: „A napok gonoszak.”

Épp ezért: „Áron is megvegyétek az alkalmat.” Ma ezt így mondanánk: vegyük, vásároljuk, ragadjuk meg az alkalmakat! Magunkat nem kímélve, erőfeszítések, áldozatok árán is.

A kérdés ez: hogyan vegyük meg az alkalmakat, és hogyan használjuk fel őket?

Természetesen mindenkinek a maga sajátos életkörülményei, lehetőségei között kell tudnia „megvenni az alkalmakat”; felismerve, hogy

Isten akarata mit követel az adott helyzetben és körülmények között. A keresztény ember számára óriási előnyt jelent — e kérdés eldöntése rendjén is —, hogy a Szentírás — számunkra mint az Élet Könyve — számos példát ad útmutatásként. Gondoljunk itt csak két közismert evangéliumi történetre, és Zakeus (Lk 19,2—9), valamint a gazdag ifjú (Mk 10,17—22) példáján keresztül érzékeltsük az eddig elmondottakat.

Zakeus igyekszik Jézussal találkozni. Meglátja, meghallja hívását is. Hozzá siet, vendégül látja, otthonában fogadja. Zakeus megtér, újjászületik. A megtérő bűnös ember láttán mondja Jézus: „Ma lett üdvössége ennek a háznak!” Zakeus tehát nem hagyta kihasználatlanul, „nem szalasztotta el” az alkalmat. Az eredmény: gyökeresen megváltozott, új értelmet nyert élete!

A gazdag ifjú is siet Jézussal találkozni. Meghallja hívását: „Jer, kövess engem!” — A jézusi hívás által felkínált új életlehetőség előtt mégis megtorpan. A magasrendű, jézusi élet megéléséhez kínálgató alkalmat „elszalasztotta”. Kihasználatlanul — esztelen, balga módon — veszni hagyta.

Az emberi élet legteljesebb megéléséhez nyújtott szentírásbeli példák közül messze kimagaslik a jézusi. Jézus még a kereszten is jót tesz. Hitet, vigaszt nyújt a mellette megfeszített gonosztevőnek. Ahogyan Pál apostol írja a Galata-levélben: „Amíg időnk van, cselekedjünk jót!” És Jézus valóban „áron veszi meg az alkalmat”.

Tanulságos példákkal azonban nemcsak a Szentírás szolgál, hanem a mindennapi élet is.

A közelmúltban egy ifjú — kinek édesanyját kísértük utolsó útjára — könnyek között panaszolta: „Soha többé nem lesz alkalmam meghálálni, megköszönni mindazt, amit értem tett anyám! Amíg élt, mindig elmulasztottam, s most már végérvényesen elkéstem vele... Ez fáj a legjobban — mondta —, az alkalom, a kihasználatlanul hagyott, a soha vissza nem térő...”

A tévében láttam A. Kurosawa japán rendező *Élni* című filmalkotását. Egy tervhivatalban dolgozó átlagember életének utolsó napjait örökíti meg. Harminc évi hivatalnoki munka után tudja meg, hogy gyógyíthatatlan beteg. Rákos. Ez döbbsenti rá — a kezdeti kétségbeesés után —, hogy a hátralevő kis időt ki kell használni. Tenni kell valamit! Hasznossá akarja tenni magát, hogy valami maradandót hagyjon élete után. Teljesen megváltozott, újjászületett emberként kezd neki terve valóraváltásának. Olyan emberként, aki már érzi súlyát e szavaknak: „A napok gonoszak”; s tudja, hogy az alkalmat áron is meg kell venni.

Egy gyermekjátésotheret akar létesíteni. Elszánt, kemény, törhetetlen akarattal, akadályt, visszautasítást, gáncsot tudomásul sem vevő munkával. Talán a legmeghatóbb — de mindenképpen a legtöbbet mondó — pillanatai közé tartozott a filmnek, amikor a főhöst felettesei elutasítják, megalázzák, s egyik munkatársa megkérdi tőle, hogy hát még csak nem is haragszik? A főhős válasza megrendítő: „Nekem már nincs időm arra, hogy valakire is haragudjak!”

Az ám! Arra, hogy haragudjak is — nekem már nincs időm! Értjük? Bizony, a napok gonoszak. Az idő, az élet kevés. Áron is meg kell venni az alkalmat! A drágát, a soha vissza nem térőt, vissza nem hoz-

hatót! Amíg időnk van, cselekedjünk jót. Isten akaratát megértő ember így él. Így ad értelmet életének. „Gondosan vigyázzatok tehát arra, hogy mi módon éltek...” Ámen.

KOVÁCS ISTVÁN

VASÁRNAPI HIVŐK

Jak 1,22; 26

A gyermekek és ifjak nevelésével foglalkozók szinte egybehangzó megállapítása szerint a legeredményesebb nevelői módszer az ún. párbeszéd, vagy társalogva-oktató. Ez abból áll, hogy a nevelő közvetlen beszélgetést kezd növendékeivel. Nemcsak előad, magyaráz, tanít, hanem kérdéseket tesz fel, amelyekre a gyermekektől, ifjaktól várja a választ, a feleletet. A kérdéseket olyan gondosan fogalmazza meg, hogy a növendékeket szinte észrevétlenül bevonja a beszélgetésbe, s úgy irányítja a beszélgetés fonalát, hogy a növendékeket rávezeti a helyes válaszra. Így látszólag maga a gyermek, az ifjú az, aki megoldja az éppen szóban forgó feladatot, és a feltett kérdésekre megadja a helyes feleleteket is.

A nevelési módszereknek ez a fajtája nemcsak azért bizonyul eredményesebbnek, hatásosabbnak, mint a többiek, mert hangulatosabb és egyben önálló gondolkodásra készíti a növendékeket, hanem azért is, mert ad egy bizonyos sikerélményt. A növendék úgy érzi, hogy ő maga oldotta meg a feladatot, s ez örömmel, megelégedéssel, egészséges önbizalommal tölti el, ami kétségtelenül serkentőleg hat további érdeklődésére is.

Szeretem ezt az oktatói módszert. A vallásoktatásban előszeretettel, gyakran alkalmazom. Mindjárt az első vallásórákon azt próbálom megérteni növendékeimmel, hogy ki is az igazán vallásos, istentisztelő ember. Ezt a kérdést teszem fel nekik: „Mit gondoltok, kit nevezhetünk vallásos embernek?” — Ők válaszolnak, ahogyan a gyermekszemmel látják: „Az a vallásos ember, aki templomba jár.” Vagy: „Azt az embert nevezhetjük vallásos embernek, aki rendszeresen imádkozik.” Vagy: „Az vallásos ember, aki a Bibliából olvasni szokott.” És így tovább, mindenik növendék a saját megfigyelései alapján fogalmazza, határozza meg, hogy ki látszik — szerinte — vallásos, istentisztelő embernek.

Ekkor a következő kérdést teszem fel: „Gondoljátok, hogy mindezek *igazán* vallásos, istentisztelő emberek, vagy — közülük sokan — csak annak *látszanak*?”

A kérdés — előre tudom — természetesen nehéz, magas a gyermekeknek. Igen kevés kivétellel csak ritkán képesek megkülönböztetni a látszatot a valóságtól. Eppen ezért, tétovázásukat látva, a következő történetet szoktam elmondani nekik:

A világhírű teológus, orgonaművész, orvos és emberbarát Schweizer Albert kórházat létesített Afrikában. Ő maga is éveken át mint

orvos és lelkes tevékenykedett a távoli földrészen, a nyomorúságos életkörülmények között élő bennszülöttek megsegítése, testi-lelki gyógyítása, gondozása érdekében. Róla mesélik, hogy egy alkalommal hordágyon fekvő, magatehetetlen beteget akart kocsijára fektetni, hogy kórházba szállítsa, de segítség hiányában sehogyan sem boldogulhatott a beteg kocsiba emelésével. Tehetetlenül pillantott körül, amikor észrevette, hogy egy kifogástalanul öltözött fehér ember közeledik lőháton. Amint közelebb ért, Schweitzer Albert megszólította: „Uram, kérem, segítsen! Egyedül képtelen vagyok a kocsira emelni szerencsétlenül járt betegemet.” Az idegen méltatlankodva így válaszolt: „Mit gondol? Nem látja, hogy én művelt ember vagyok!?” — „Látom — válaszolta a világhírű emberbarát —, s erről jut eszembe, hogy én is egész életemben szerettem volna művelt ember lenni. De most hálát adok az Istennek, hogy ez sohasem sikerült nekem!”

Az értelmesebb növendékek e történetből már azt is megértik, hogy mi a különbség a látszat és a valóság között. A gyengébbek kedvéért — s hogy mindennapi életükhöz is közelebb hozzam a kérdést — a következő példákkal folytatom a magyarázatot.

A közelmúltban történt, hogy egyik egész rendszeresen templombajáró atyánkfia, kit ezen külsőség alapján már jó vallásos embernek ítéltettek ti gyermekek, valami apróságon felháborodva, a főutcán elhaladva olyan szitkozódásba lört ki, hogy — ahogyan ezt mondani szoktuk — azt hallva még egy kocsis is elpirult volna...

Hasonlóképpen: vasárnapról vasárnapra való templombajárásról ítélve, látszólag jó vallásos, istentiszteelő asszonyként tarthatjuk számon azt a nőtestvérünket, aki — köztudottan — szeret mások ügyesbajos dolgaival foglalkozni. Mindig éppen azzal, amihez tulajdonképpen semmi köze. Mindenkiről tud valami rosszat, s azt mondja is útonútfélen mindenkinek. Szemünkbe mosolyog, hizeleg, önzetlen jóakarónak látszik, de hátunk mögött — Jakab apostollal szólva — egyáltalán „nem zabolázza meg nyelvét”, s olyan alattomos, rosszindulatú rágalmatokat terjeszt, hogy azt még legádázabb ellenségünk is megirigyelhetné...

Az elmondottak segítségével általában sikerül elvezetnem a gyermekeket a lényeg megértéséhez. Megértik, hogy bizony: a látszat gyakran csal, a külsőségek sokszor megtéveszthetnek, félrevezethetnek; hogy nem mind finomlelkű, művelt ember az, aki — kifogástalanul jól szabott öltözetéről ítélve — annak látszik, mert a művelt embert sejtető öltözék mögött durvalelkű, jóérzést nélkülöző ember is lehet, mint ahogyan láthattunk egyszerű ruhába öltözött művelt és becsületes embert is! Megértik, hogy a hízelgő mosoly álarca mögül nemegyszer csak az emberfarkas vicsorgó gyűlölete villámlik elő.

Ahogyan mondani szoktuk: „Nem mind arany, ami fénylik!”

Így igaz ez a vallásos élet terén is. Nem mind igazán vallásos, istenfélő az, aki bizonyos külsőségekből ítélve, annak látszik; még nem mind igazán vallásos, istenfélő, keresztény ember az, aki vasárnapról vasárnapra ellátogat a templomba, rendszeresen imádkozik vagy olvassa a Szentírást! Mindez lehet még pusztán üres külsőség, hamis alakoskodás, szemforgató képmutatás, vagy egyszerűen csak megszőkás, melynek az igazi vallásossághoz semmi köze.

Azokról van szó, akiket gyűjtőnéven „vasárnapi hívőknek” nevezhetünk. Miért? Azért, mert vasárnaponként az evangélium hallgatói ugyan, de ezzel vége is mindennek. Életükben, cselekedeteikben nyom sincs annak, amit az istentiszteleteken hallottak. Hallgatói, de nem megtartói ők az evangéliumnak. Vallásos, istentisztelő, keresztény embernek látszanak, de a valóságban távolról sem azok!

Az igazán vallásos, istentisztelő keresztény ember életének cselekedetei egyeznek hite nemes, szép eszméivel, vagy legalábbis szüntelenül egyeztetni kívánja őket. Nemcsak hallgatója, hanem megtartója is az evangéliumnak. Enélkül — a hit és cselekedet egybehangolása nélkül, a beszéd mint az emberi viselkedés egyik jelentős megnyilvánulása, a „nyelv megzabolázása” nélkül — nem lehetünk igazán vallásos, istentisztelő emberek! Legfeljebb csak amolyan vasárnapi hívők, akik — az apostol találó megállapítása szerint — önmagukat csalják meg. Nyilván, mert Istent nem lehet külsőségekkel megteveszteni, félrevezetni, megcsalni, de az embereket is csak ideig-óráig.

Jakab apostol — Jézus tanításához híven — igen kemény, szigorú ítéletet mond a vasárnapi hívőkről. A legszigorúbbat: istentiszteletük, vallásosságuk hiábavaló!

Befejezésül hadd mondjam el még, hogy a vallásoktatásban részesített növendékek minden vallásóráját egy kérdéssel és egy figyelmeztetéssel szoktam befejezni. „Megértettétek-e a mai tanítást?” — kérdezem. S ha a gyermek válasza igenlő, akkor hozzáteszem: „A tanultak értelmében éljétek és cselekedjétek!”

Talán nem tűnik szerénytelenségnek, ha azt mondom, hogy ti — keresztény Testvéreim — minden bizonnyal megértettétek a Jakab apostol levele alapján kifejtett igazságot. Legyetek hát nemcsak hallgatói, hanem megtartói is az evangéliumnak. Cselekedjétek az elmondottak értelmében, Jézus tanítványaihoz illő, igazi, vallásos, keresztény emberhez méltó életet élve, hogy elmondhassuk: a mi mai istentiszteletünk sem volt hiábavaló. Ámen.

JAKAB DÉNES

BEFOGADNI A GYERMEKET

Mt 18,5

„Aki egy ilyen kisgyermeket befogad az én nevemben, engem fogad be.” Amikor kimondom ezt a jézusi kijelentést, visszhangok születnek lelkemben. A „befogad” kifejezés megmozgatja képzeletemet, s — gyermekekről lévén szó — millió kicsi kezet látok, ahogy kopogtatnak.

Millió ajtón-e vagy millió édesanya szíve alatt, mindegy. Csak kopogtatnak, mint a tojás héja alatt ahogy kopogtat tavasszal a csibe.

Kopogtatnak, látom és hallom: a mi világunkban, a mi szobánkban, a mi ágyunkban, a mi asztalunknál kérnek helyet. Kopogtatnak és enni-valót, ruhát, időt, türelmet, csókot, simogatást, jó szót kérnek tőlünk.

Mi, a világ kapuinak őrei, kezünket a kilincsen tartjuk, s mérlegelünk: befogadjuk-e?

Sokszor elutasítjuk. Bezárjuk a kapunkat, betömjük a fülünket, ki-kapcsoljuk a csengőt, azt mondjuk: nincs hely a szobában, nincs hely az ágyban, nincs hely az asztal mellett, nincs idő, nincs türelem, nincs csók a szánkban, nincs simogatás ökölbe szorult kezünkben, nincs jó szó bennünk, mert az idegesség fojtogatja torkunkat.

Így kellett ez legyen már Jézus korában is. Ha nem így lett volna, akkor nem kellett volna Jézusnak arra buzdítani: fogadjátok be az Isten szent nevére, fogadjátok be az én nevemben, fogadjátok be a gyermeket, mert ha ezt cselekszitek, engem fogadtok be.

Mintha mondta volna, hazug vagy, ha azt mondod, hogy engem szeretsz s ezt a gyermeket mégsem fogadod be.

Mintha azt mondaná, hiába mondod, hogy az Istent szereted, ha nem tudod szeretni, szeretettel vállalni a világ kapuján bebocsátásért kopogtató ártatlan életet.

Kedves szülők, kedves keresztszülők! A világ kapujának a kulcsát ma még biztosabban tartja kezében az ember, mint ennek előtte.

Családtervezés. Ez az új szó, ez az új fogalom került használatba. Ez pedig még inkább aláhúzza az ember hatalmát, és még jobban meghatározza azt, hogy hány gyermeket fogad be a mai család. Ahányat akar. Az ember pedig a túlfeszített élet ritmusában vágyik a kényelemre. A kényelemszeretet sokszor éppen a gyermekvállalásban érvényesül a legkifejezettebb formában.

A szebb ruháért, a szebb lakásért, az autóért, a kirándulásért, a hobbyért, a társadalmi ranglétrán való emelkedésért sokkal szívesebben vállaljuk a több munkát, a lemondást, az áldozatot, mint a gyermekért: a mi gyermekünkért!

Az egyház, Jézus tanainak szellemében, annak örvend, ha látja, hogy itt is, ott is megnyitják az ajtót a gyermek előtt. Miért? Azért, mert az életet pártolók, az életet akarók, az életet védők oldalán állunk.

A Biblia az élet könyve, Jézus az élet fejedelme, Isten az élők Istene, a vallás az élet szolgálója.

Kedves szülők! Örvendünk, hogy megnyitottátok az ajtót e világba ti is e gyermek előtt. Örvendünk, hogy befogadtátok a gyermeket. S hogy ide a templomba hoztátok, az arról tanúskodik, hogy a Jézus nevében történt a döntés. Hogy a keresztvíz elkötelező cseppjeit akarjátok látni ártatlan kis fején, az azt jelenti, hogy a Jézus szellemében akarjátok nevelni; az élet könyve, az élet fejedelme, az élet szolgálója szellemében.

Mi ezért Isten színe előtt együttesen adunk hálát Istennek, hogy szent vállalkozásokban veletek volt, és együttesen kérjük Öt, hogy veletek legyen mindenkor.

Titeket is kérünk, legyetek azon, hogy az életbe kopogtató milliós kis kezek közül minél többen megérkezzenek és e földön igaz, szép, áldott otthonot találjanak. Amen.

ÖRT ÁLLANI

Ez 3,16—17

Ezelőtt huszonnégy évvel álltam utoljára ezen a szószéken mint II. éves teológiai hallgató, a kolozsvári egyházközség ünnepi légátusaként. Azok közül, akik hallgatóim voltak, akik abban az időben voltak órallóink az egyetemes egyházban, a teológiai intézetben és a gyülekezetben, ma sokan hiányoznak. Hol vannak ők? Kint a csöndes temetőben, virággá foszoltan alusszák örök álmukat. Lelkükkel pedig körülölelik mindazokat, akikkel egy célért küzdöttek. Boldog vagyok, hogy huszonnégy év után újból itt állhatok Dávid Ferenc szószéken, a „ke-rekkő” közelségében, hogy a Főtisztelendő Püspök Úr felkérésének eleget tegyek.

Izrael történetének, Mózes prófétától kezdődő, fő jellemvonása egy dicső és boldog életért való szent vágyakozás. A kiválasztott nép hit-tel és reménységgel tekintett Istenére, kitől a fogság szomorú óráiban is szabadulását várta.

A nép sokszor vétkezett, de szenvedéseivel meglakolt vétkeiért. Szomorú sors közepette szólott az Úr Mózeshez, mondván: — Menj, szabadítsd ki az én népemet az egyiptomi fogságból, légy vezére, őri-zője nemnek, hogy elérhesse az ígéret földjét! És Mózes teljesítette az Úr parancsát.

Szólott az Úr Ábrahámnak, mondván: — Én vagyok a te mindenható Istened. Járj én előttem és én szövetséget kötök veled, ti lesztek népemmé, és én leszek Isteneteknél!

Szólott az Úr Jákobnak bujdosása közepette, mikor otthagytott megcsalt édesapát, testvért, rokont, szülőföldet: — Menj fel Bételbe és építs oltárt amaz Istennek, aki megjelenék néked, mikor bátyád elől menekültél!

Szólott az Úr Sámuelnek: — Menj el Betlehembe Isai házához, mert fiai közül választottam magamnak királyt!

Szólott az Úr prófétáinak, hogy a nép szívét feléje fordítsák, feddjenek, buzdítsanak, gyomláljanak, plántáljanak és órállásra neveljék népünket.

Szólott az Úr a Kebár folyó mellett Ezékielhez, mondván: „Embernek fia! Órállóul adtalak én téged Izrael házának, hogyha szót hallasz számból, intsd meg őket az én nevemben.”

Szólott az Isten Jézushoz a Jordán folyó mellett a megkeresztelkedés pillanatában: — Te vagy az én szerelmes gyermekem, akiben én gyönyörködöm! — És ott volt vele órállása legnehezebb pillanataiban, akkor is, amikor megostorozták, leköpték, kigúnyolták és megfeszítették. Jézus ma is őrt áll, hirdeti, hogy az ég és föld elmúlhat, de az ő beszéde, mely lélek és élet, soha el nem múlhat!

Szólott a jó Isten az árván maradt, csüggedt tanítványokhoz zúgó szél zendülésében, kettős tüzesnyelveken, és ők hőssé, órállókká váltak.

Elhangzott jan. 29-én, a kolozsvár-napocai templomban tartott főtanácsi istentiszteleten.

Szólott a jó Isten Lutherhez, s ő bátor lélekkel, amikor tanai visszavonására szólították fel, így szólott: itt állok, másként nem tehetek, Isten engem úgy segítjen.

Szólott a jó Isten a mi nagy reformátorunkhoz: — Menj, szabadítsd meg a te népedet a sötétségből, a lelki rabláncoktól, ne félj, mert én veled vagyok! — És Dávid Ferenc próféciája belecsendült a 16. század türelmetlen világába, s tanította népét Isten nevében: — Vissza Jézus-hoz, vissza az evangéliumok igaz tanításához —, és a tordai országgyűlésen aranybetűkkel írta be nevét a világ lelkiismeretébe.

Az önkény, az elfogultság, a vallási türelmetlenség elnémitotta ajkait, de az ő lelke ma is őrt áll és vezet minket céljaink megvalósítása felé.

Szólott az Isten őseinkhez, nagyapáinkhoz, apáinkhoz, a templom-építőkhöz, akik ha kellett, halálba mentek a hitükért, akik máglyák tüzeiben, börtönök mélyén szent meggyőződéssel vallották: Erős varunk nekünk az Isten! Dicsősége a földön megmarad örökkön!

Szólott a jó Isten az egyetemes emberi élet nagy önkénteseihez, a Pasteur-ökhöz, a Semmelweisokhoz, a Schweitzerekhez, az Einstein-okhoz, a Joliot Curie-khez, a H. Coandă-khoz, a Berdékhez, Brassaiakhoz, a Kelemen Lajosokhoz, Mikó Imrékhez: Legyetek örallói, gyógyítói, gazdagítói az én népemnek!

Megkerdezheti valaki, hogy: vajon Isten ma is szól az ő gyermekeihez? Hittel vallom, hogy igen, ma is kijelenti magát a jó Isten, ma is van hozzánk szava, mint egykoron.

Isten nemcsak kivételes időkben, és nemcsak kivételes emberekhez szól, hanem mindig, mindenkire. Isten nemcsak a prófétákat, az apostolokat, a nagyokat szólítja meg, hanem minket is. Megszólítása, mint minden törvénye, egyetemes. Isten nem a kivételeknek istene, hanem a folyamatos egyetemességé. Megszólítása olyan, mint a rádióleadó: kultúrát, áldást, művészetet vivő hulláma minden lélek ablakán bekopog, mindenütt ott van, senki sem sajátíthatja ki magának. Isten megszólítása nem monopólium senki számára. Istennel való hitközösségünk attól függ, hogy mikeppén válaszolunk az ő nekünk szóló egyetemes megszólítására.

A kérdés csupán az, van-e vevőkészüléke a lelkünknek, meghalljuk-e, megértjük-e, feljegyezzük-e lelkünk érzékeny hangszalagjára szent üzenetét? Ezékiel meghallotta, lelkébe iktatta Isten kijelentését, melyről bizonyosságot is tett.

Hogyan szólít meg a jó Isten? Hangos szóval? Nem. Égből alázengő mennydorgással? Nem. A szentírás kizárólagosságával? Nem. Csalhatatlan nagyok parancsával? Nem. Színes, izgalmas álmképekkel? Nem. Akkor hogyan? Úgy, mint a prófétákat: az élő lelkiismeret csendes hangján. Belülről, és nem kívülről. Simogatón, és nem ostromozva. Biztatón, és nem kényszerítve. Csendesesen és váratlanul, melegen és ellenállhatatlanul.

Miért szólít meg Isten? A felsorolt bibliai példák mindenike azt mutatja, hogy Isten szolgálatra szólít fel minden embert. Ezékielt a szolgálatnak egy sajátos fajára hívja el, az örállásra. „Embernek fiatal örállóul adtalak én téged.” Fontos megbízatás volt ez. Népre a világon annyi veszedelem nem leselkedett, mint Izraelre. Kellott az örálló, kellett a vigyázó szem, kellett az éber elme. Ezékiel szemléletében az ör-

álló nem tétlen, nem annyi a szerepe, hogy csak áll, vigyáz és kész. Cselekvő őrállóul rendelte őt az Isten. Tennie is kell valamit, nemcsak őrt allani tétlenül: „hogyha szót hallasz számból, intsd meg őket az én nevemben“. Mi sem tétlen, pusztán csak vigyázó őrállókul hívtunk el Istentől s egyházunktól, hanem cselekvő őrállókul. Nemcsak állunk és szemlélődünk, hanem meghalljuk Isten üzenetét.

Ki az őrálló? Minden ember foglalkozásra való tekintet nélkül, hiszen az örök Őrállónak mi gyermekei, munkatársai vagyunk. Ezt vallja a költő is, hogy őrállója minden, ami él: „apám a múlt egész világa / s addig terjed hazám határa, / ameddig az agyam elér. / Nagyon szegény, ki büszkeségét / más érdeméből lopja ki / s rípacsként a mellét veri / azért, ami helyette érték: / én azt szeretném, ha hazám, / e föld, hol mindent mindent, ami ember, / vágytam példázni életemmel, / lehetne egykor büszke rám“ (Szabó L.).

Tehát mindenki, minden ember, az édesanya, ki örködik a bölcső felett, aki megtanított az első imádságra, s aki a síron túl is szeret minket és örködik felettünk.

Őrálló az édesapa, aki a család koronája, aki dolgozik, hogy családja előrehaladjon, s gyermekei jelleme és szelleme felett örködik éberen, aki sokszor megint, aki bátorságot önt gyermeki lelkünkbe.

Őrálló a bányász, aki verejtékes homlokkal, de teremtő kezével hozza felszínre a fekete gyémántokat.

Őrálló a munkás, aki alkotásaival, szorgalmával az ország és a közösség előhaladásáért dolgozik.

Őrálló az orvos, aki gyógyít, vigasztal és örködik a beteg fölött.

Őrálló a nevelő, aki örködik a múzsák és erények fölött, és hirdeti, hogy elvész az a nép, mely tudomány nélkül való.

És őrálló a lelkész, akihez leginkább szól a próféta által az isteni figyelmeztetés: Embernek fia, őrállóul adtalak: örködni a hit, az erkölcs, a békesség, a szeretet drága kincsei felett. Őre unitárius és emberi értékeinknek minden gyülekezeti tag, aki e szent értékeket gazdagítani és továbbadni hivatott.

Minden főtanácsi gyűlésen az őrállóknak számot kell adniok megbízásuk teljesítéséről, s boldog lehet az az őrálló, aki a számadás órájában hallja a jó Isten szavát: „Jól vagyon jó és hív szolgám, kevesen hű voltál, sokra bízlak ezután, menj be a te Uradnak örömébe!“

Őrizője a lelkész és minden unitárius ember az egyisten-hitnek, mely legdrágább öröksége a négyszáz esztendőnek. Ha századok viharában megőrizték a mi előttünk járó őrállóink, nekünk fölöttébb meg kell őriznünk, és inténünk kell mindazokat Isten nevében, akik hitüket eltékozolni látszanak.

— Cselekvő őrállókra van szükség ma a hazának és az egyháznak egyaránt, akik hűséggel teljesítik megbízásukat. Egy-egy vállalat, egy-egy falu, város őrségére milliós értékek bíztatnak. Hallatlan felelősség terheli őket. Ránk is nagy érték bíztatott: az ember embersége, hite, békéje, élettegyensúlya, mások iránti segítése. Érezzük át e felelősség erkölcsi súlyát.

— Az igaz ör hűséges, lankadatlan. Elég, hogy egy percre a szemek lekoppanjon, s megtörténhetik a helyrehozhatatlan baj és kár. Hiába örködik annyi órán át, ha az utolsó percben hűsége meglankad. Allhatatos lélekkel végig örködni kell.

— A textus szerinti ör ma Isten beszédének, akaratának hamisítatlan továbbadója. Nem hatalmi, nem kegyelmi közvetítésről van itt szó, hanem a megsejtett, megtapasztalt isteni akarat emberi eszközökkel való továbbadásáról. A gyertyát nem azért gyújtják, hogy véka alá rejtsek, hanem hogy fényljék mindazoknak, akik a házban vannak. Ilyen örállók legyünk mi is.

— Az örállás nem kiváltság, nem hatalmi pozíció, hanem szolgálat, Isten és ember szolgálata a hűség által. Ilyenek legyünk mi is.

Hol, mikor, meddig kell felelősségteljesen ört állanunk? A felelet csak ez lehet: itt és most, mindaddig, amíg szívünk dobog, mindaddig, amíg a világban megszűnik az elnyomás, a háború, a gyűlölet, a türelmetlenség; mindaddig, amíg a kainok kezéből kihull a dorong, és megérti minden ember, hogy ő őrizője, örállója az ő atyjafiának, felelőse embertársának és minden értéknek, amit Isten és ember teremtett e földi életben.

Mindaddig ört kell állani a költő szerint is, amíg: „a bőség kosarából / Mindenki egyaránt vehet, / Ha majd a jognak asztalánál / Mind egyaránt foglal helyet, / Ha majd a szellem napvilága / Ragyog minden ház ablakán: / Akkor mondhatjuk, hogy megálljunk, / Mert itt van már a Kánaán!” (Petőfi S.)

De addig nincs megnyugvás, folyton küzdeni kell, alkotni kell, ört kell állani, hogy majd az élet Kebár folyója mellett, mint Ezékiel, új megbízatást kapjunk Istentől.

Jöjjetek hát, unitárius örállók, jöjjetek, testvérek, felekezetre való tekintet nélkül, és hirdessük örállói szolgálatkész lélekkel, hogy az embernek fia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon másokat. És hogy a mai tanítványainak hivatása is csak ez lehet: szolgálni, őrhelyeiken hűséggel vigyázni! Ámen.

PATAKI ANDRÁS

HÚSVÉTI ÜZENET NEKÜNK

Jn 11,25a

Jézus életéről alig tudunk többet, mint amennyit az evangéliumok elmondanak róla, s ha ennek alapján próbálnók megírni élettörténetét, bizony ez a történet nagyon hézagos lenne. Mert például semmit sem mondanak róla attól kezdve, hogy mint kisdedit szülei Heródes gyilkos szándékai elől Egyiptomba menekítették, egészen 12 éves koráig, amikor szülei először vitték fel őt a jeruzsálemi templomba. De további életéről sem mondanak semmit egészen addig, míg meg nem keresztelteti magát Keresztelő János által a Jordán folyó vizében. Innen kezdve aztán életének minden mozzanatát előnkbe tárják az evangéliumok.

Szerintem ez a hézagosság teljesen érthető. Az evangélium íróit, de a korai keresztényeket sem az ő élettörténete érdekelte, hanem elsősorban az ő tanításai. Nem életrajzot akartak írni, hanem az ő örökké

szép tanításait gyűjtötték egybe. Mégis éppen az evangéliumokból tűnik elénk egy fenségesen szép és tiszta emberi élet. Egy élet, amelyben minden emberi jótulajdonság a legfelső fokon bontakozik ki, míg az általános emberi gyarlóságokból a lehető legkevesebbet találunk meg benne. Az utolsó három év történetéből előző életére is következtetni lehet, és ennek alapján nyugodtan mondhatjuk, hogy soha nem volt benne nagyravágyás, hiszen mikor a kísértő fölvitte a magas hegyre és megmutatta neki „a világ minden országát”, azután pedig így szólott hozzá: „Mindezeket néked adom, ha leborulva imádsz engem”, Jézus elúzi magától az uralkodnivágyás gondolatát, mert csak az egyedül igaz Istent tartja imádásra méltónak. Amikor a követők sokasága veszi körül, akkor is azt mondja magáról, hogy nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon másoknak, s szavainak bizonyosságaképpen a nagypénteki tragédiát megelőző estén megmossa az ő tanítványainak lábait.

Nem volt benne gőg, hogy saját magának rendkívüli képességet tulajdonított volna, hiszen mikor a kísértő „odahelyezé a templom tetéjére és monda néki: »Ha Isten fia vagy, vesd alá magadat: mert meg van írva: az ő angyalainak parancsol felöled, és kézen hordoznak téged, hogy meg ne üsd lábadat a kőbe«, monda neki Jézus: Viszont meg van írva: »Ne kísértsd az Urat, a te Istenedet.«” Ellenben milyen sokan mondják, amikor valaki súlyos, nehéz problémáival viaskodva hozzájuk fordul jótanácsért: bizd csak reám, én majd elintézem! Közben pedig az ilyen ígéretők talán tanácstalanabbak, mint azok, akik segítségüket kérik. De mégis ígérnek, mert szeretnek tetszelegni önmaguk nagyságának tudatában.

Jézusban senkivel szemben nem volt gyűlölet, ezt bizonyítja már a tanítványok kiválasztása is. Mert azoknak nagy többsége olyan volt, akikről a farizeusok, az írástudók, a nép vezető rétegei nem is vettek tudomást, akiket elveszett tömegnek tartottak. Jézus viszont azt hirdeti, hogy Isten előtt minden teremtmény egyformán kedves. Leszáll az „elveszettek” közé azzal a szándékkal, hogy felemelje őket egy igazabb emberi élet színvonalára, mert: „Az egészségeseknek nincs szükségük orvosra, hanem a betegeknek.” És e felfogás szellemében a lelki betegeket gyógyítja, a lelki vakoknak látását visszaadja, a lelkileg nyomorékokat újra megtanítja járni a hitnek útjain. Végül pedig, mikor koholt vádak alapján megkínózzák és keresztre feszítik, gyötrelmei közepette sem fájdalmainak okozóit átkozza, hanem értük imádkozik: „Atyám! bocsásd meg nekik, mert nem tudják, mit cselekesznek.”

Kell-e még tovább sorolnom azokat az érveket, melyeknek alapján azt mondtam, hogy benne az általános emberi gyarlóságból a legkevesebb találtatott? Azt hiszem, hogy ez nem szükséges. Pedig az általános emberi lélek különböző rezdüléseinek alapján, ha azokat elemezni próbálnánk, a legaprólékosabban ki lehetne mutatni a különbséget közte és közöttünk. Azt, hogy ilyen szempontból is mennyivel különb volt ő minden más embernél, ámbár még azt is visszautasította, hogy valaki őt jónak nevezze.

Azonban az ellenérvek helyett nézzük meg inkább azt, hogy mi volt az, ami őt mindenki fölé emelte, ami jogot adott neki arra, hogy így szóljon önmagáról: „Én vagyok a feltámadás és az élet!”

Ennek megvilágítására hadd induljak ki az előbb mondottakból: hogy Jézusban nem volt nagyravágyás, gőg, gyűlölet. De volt mindezek helyett alázat, szelídség és emberszeretet!

— Soha nem kívánta, hogy őt imádják, de nem is borult le más előtt imádkozni, csak az Atya, az egy Isten előtt. Egyedül csak Őt tartja méltónak arra, hogy a teremtmény belé helyezze minden bizodalját. Az az alázat, mellyel mindenkoron leborul az Atya előtt, a Gecsemáné-kerti jelenetben csúcsonylik ki, mikor a halálfélelem győtrő vergődésében is így tud imádkozni: „Atyám! Ha lehetséges, múltjék el tőlem e pohár; mindazáltal ne úgy legyen, ahogy én akarom, hanem ahogy Te.“

Terveink vágyaink, délibábszerű elképzeléseink szerint úgy érezzük, hogy nagyra vagyunk hivatva, de sokszor csalódunk. Ilyenkor keserű bánat tölti el szíveinket, s azt mondjuk, hogy nem érdemes élni. Délibábszerű elképzeléseink megghiúsulásakor tanuljunk meg Jézus szavaival imádkozni, és meglátjuk: csüggedt lelkünknek lesz feltámadása a megújult reménység által.

— Senkinél sem tartja nagyobbak önmagát, nem nézi le a nyomorban fetregőt, nem látja a bűnöst annyira elveszettnek, hogy új életet ne kezdhetne. Ha a tékozló fiú visszatérhetett az elhagyott atyái házhoz, akkor minden elesett, bűnös gyermek visszatérhet a megbánott, elhagyott mennyei Atyához, ahol a megbocsátó szeretet fogadja. Csak ez a visszatérés ne öndicsérettel, hanem az elkövetett vétkek őszinte megbánásával kezdődjék. Ne mondja tehát senki önmagáról: én jobb vagyok, mint az én atyámfia, mert egyedül az Isten az, aki a szíveket vizsgálja.

Mindezekén túl pedig senkiben nem volt még meg az a tiszta szeretet, ami Jézus lelkében élt. Benne a szeretet az élő hitnek forrása volt. Meggyőződéssel hirdeti, hogy az ember Istennel és embertársaival való őszinte kapcsolatának alapja csak a szeretet lehet. Mert miképpen mondhatná valaki, hogy szereti az Istent, akit nem lát, miközben gyűlöli az ő felebarátját, akivel együtt él, akivel minden nap találkozik, akivel együtt hordozza az élet mindennapi terheit?

Jézus egész életén át egy gondolatnak volt rabja, egy hatalomnak szolgálja, egy törvénynek magyarázója: a SZERETETNEK! És én hiszem, hogy éppen ezáltal lett ő élet a mi számunkra: mert megtanított emberhez méltóan élni, megtanított szeretni!

És mégis kereszthalálra ítélték, mert szeretetének lényegét a világ nem értette meg. „Elvégeztetett!“ — hasít bele lelkünkbe a gondolat. Aki elbukott, annak nincs joga a feltámadásra . . .

De vajon a Jézus halálát lehet-e elbukásnak nevezni?

Nem, nem lehet, mert élete nem volt más, mint tiszta szeretet, és ameddig él benned, bennem, mindannyiunkban legalább egy paránya ennek a jézusi szeretetnek, addig Ő is él, még évezredek múltán is él közöttünk. Ma is az ő szavait ismétljük, mikor imára kulcsolt kézzel a mindennapi kenyerünkért imádkozunk. Az ő szava hangzik szívünkben, nehéz családi vitáink közben, és figyelmeztet arra, hogy Isten színe előtt fogadtunk egymásnak halálig tartó hűséget jó és rossz sorsban, s lecsendesíti lelkünk háborgását. Ő tárja ki a munkában elfáradt karjainkat, hogy magunkhoz öleljük velük gyermekeinket, s míg érezzük ártatlan szívük dobogását, arra tanít, hogy lélekben próbáljunk olyan

ártatlanokká lenni, miként a gyermekek. Az ő hangját halljuk, mikor a mindennapi élet küzdelmeiben megroskadunk: bízzál, a te hited megtart téged. Ő vezet el a bánat sújtotta, szenvedő lélekhez, és tanít együtt sírni a szenvedőkkel; de ő az, aki apró örömeinket is feledhetlenné tudja tenni, mert „együtt örül az örvendezőkkel”. Kell-e ennél több bizonyosság arra, hogy Jézus a mi számunkra is élet?

Gyakran elő szoktuk venni távollevő szeretteink fényképeit, és míg elnézegetjük azokat, a lelkek között egy megmagyarázhatatlan érzelmi kapcsolat szövődik. Akármilyen távol legyenek is tőlünk, még ha sírban alusszák is örök álmukat, úgy érezzük, hogy mellettünk vannak. Mert összekapcsol velük a legnagyobb erő: a szeretet. Élő szeretteink fényképét őrizzuk, meghalt szeretteink sírja mellé emlékkövet állítunk; mindezt azért, mert nem akarunk elszakadni tőlük, mert azt akarjuk, hogy az irántuk érzett szeretetünk által velünk maradjanak. Ám a fénykép idővel elhalványul, a síremlék betűi olvashatatlanná válnak, de ha valakinek az emléke a szívbe van írva a szeretet betűivel, az örökre megmarad.

A londoni Szent Pál katedrális építőmesterét az alatta levő kriptában temették el. Emlékoszlopot nem állítottak neki, csak egy egyszerű kőlapra vésték rá latinul a következő szavakat: „Ha emlékművet keresel, nézz körül!” Találó mondás. Ez a székesegyház emlékműve annak, aki alkotta. Róla beszél Isten dicsőségén keresztül.

Ha emlékművet keresel, nézz körül! — hangzik hozzánk is a felszólítás húsvét ünnepén. Ha az örökélet bizonyosságait keresed, tekints körül! Alig múlt egy éve annak, hogy alattunk megrendült a föld és emberi alkotások ezrei romba dőltek. De ma a romok helyén új élet virul. A romok alá temetett élet feltámadott. Mi támasztotta fel? A hit! Az örökéletbe vetett hit! Az a hit, hogy élt, és élnie kell a nemzetnek e hazán!

Ha az örökélet bizonyosságait keressük, tekintsünk körül. Ne keressük azokat könyvekben, ne a hitvallásokban, hanem az élő emberekben. Azokban, akiknek arcán meglátjuk a Jézus arcának mosolyát, életüknek nyugalmán az ő lelkének derűjét, akiknek imádságában megtaláljuk az ő bensőséges hitét.

Ha ennek a csodálatos felfedezésnek részesévé tudunk lenni, elmondhatjuk, hogy Jézus a mi számunkra is „feltámadás és élet”. Ámen.

SZABÓ SÁMUEL

HÁLÁVAL EMLÉKEZÜNK

Immár hagyománnyá vált nálunk unitáriusoknál, hogy valahányszor életutunk egyik mérföldkövéhez érünk, a múlt és jövő mezsgyéjén megálljunk a villanásnyi jelenben és számot vessünk magunkkal, honnan jövünk, merre tartunk. Ezt tettük idei Főtanácsunkon is, és szókasunkhoz híven ilyenkor kezünkben nagy jötevőnk, Berde Mózes ser-

legével, hálával és kegyelettel emlékezzünk valamennyi nagy elődünkre, kik útmutatással, szellemiekkel vagy anyagiakkal segítettek eljutnunk idáig. A mába, mely szintén kérdésekkel telt, feladatokban gazdag, melyeket mi vagy az utánunk jövők kell megoldjanak.

Utóbbi évtizedeink történet szemlélete azonban arra tanított meg, hogy ne csupán nagy tettek véghezvivőit emeljük ki minden alkalommal, ne csupán hadvezérek érdemeként értékeljük a megnyert csatákat, hanem vegyük észre a kis vezetők értékét, fontosságát, és velük együtt figyeljünk fel a küzdő, dolgozó, eredményeket elérő néptömegek sikert biztosító munkájára is.

Nagy vezetőink, adakozóink és szellemi irányítóink mellett egyházunk megtartása sokszor nyugodott lelkészeink vállán. Tudjuk, hogy ez a hivatás minden időben felelősségteljes feladatot rótt a palástviselőkre. Komoly felkészülést igényel hétről hétre hirdetni és tanítani a jézusi evangéliumot az unitárius hitelvek szellemében, nem kis feladatot a bölcsők és koporsók melletti szolgálat.

Hálánk és elismerésünk, mindenek feletti köszönetünk mégis elsősorban azoknak a lelkészeknek szól, kik megszabott kötelelességeiken felül is missziói munkát végeztek gyülekezeteinkben. Ha végignézzük templomaink történetén, azt látjuk, hogy azok közül vajmi kevés épült főúri adakozók jóvoltából. Legtöbbje apró emberek munkájából, összefogásából, anyagi hozzájárulásából teremtődött. De valamennyi nagyszerű teljesítmény mögött ott kellett legyen egy ember célkitűzése, céltudatos nagy akarása, buzdító, lelkesítő, irányító ereje, mely az apró erőket nagy eredmények végrehajtásához tudta vezérelni.

Tisztelettel emeljük meg elismerésünk zászlaját azon lelkészek és énekvezérek emléke előtt is, akik a régi időkben termelő közösségeket, kalákákat, tanító és szórakoztató előadásokat szerveztek, egyházon kívül is kultúrmunkát végeztek, oltókéssel kezükben járták híveik háztáját, hogy gyümölcsöseiket nemesítsék, vagy állattenyésztési, gazdasági ismereteiket bővítsék. Hány régi nagy emberünk köszönhette boldogulását papja felfedezésének, útbaigazításának, a szülőknél végzett meggyőző munkájának. Hány pap és papné tanította gyülekezeteink asszonyait, leányait, ifjait a kézimunka értékére, a háziipar hasznára, az életben való eligazodásra! És hány család köszönhette visszatérő békéjét, problémáiban való eligazodását vele törődő lelkészének!

Lelkészeink, énekvezéreink mellett egyházi jóltevőink között helyet érdemel sok-sok világi emberünk is. Miután időben akadtak gondos gondnokok, bölcs presbiterek, terheket vállaló buzgó egyháztagok, kik lelki vezetőik útmutatása mellett templomainkat építették, korszerűsítették, javították és fenntartották. Nekik köszönhetjük, hogy falvaink dombjain, városaink terein állanak azok a környezetükből kiemelkedő díszes hajlékok, ahol, miként a múltban, ma is hangzik Jézus örökké érvényes parancsolata: Szeresd az Istent, szeresd felebarátaidat!

Ennek a szeretetnek jegyében emelem e kelyhet mindazon kis és nagy jóltevőink emlékére, kik áldozatban és tanításban előttünk jártak. Köszönjük meg nekik munkájukat, törekvéseiket, útmutatásukat. Új élepszakaszunk felé indulásunk pillanatában fogadjuk meg, hogy jó példájuk, kitartásuk, lelkesedésük iránymutatóink lesznek további életutainkon. Igyekezni fogunk, hogy templomaink továbbra is álljanak, s benne mindenkor hangozzék az evangélium. Egyházunknak soha nem

volt s ma sincs semmi más célkitűzése, mint a mindenkori jelen idő emberét segíteni egy minden időben helytálló ésszerű istenhit felé, békét, szeretetet, egymás kölcsönös megbecsülését tanítani az együttélő emberek között. Hinni szeretnénk, hogy ebbeni törekvésünkben egyik leszünk más hitbéli és nemzetiségű testvéreinkkel, és kölcsönösen értékelve és megbecsülve egymást, valamennyien féltve őrzött közös nagy kincsünket, a béke megtartását szolgálhatjuk.

Hálával gondolunk mindazokra, akik múltunk megbecsülését tanítják, jelenbeli élésünket, munkálkodásunkat segítik, és egyházunk jövő útait egyengetik.

— Isten éltesse Főpásztorunkat, Dr. Kovács Lajos püspök urunkat és valamennyi központi munkatársát, hogy sok gonddal, felelősséggel járó munkájukat egyházi közösségünk irányítására, előmenetelére szentelhessek.

— Hálánk, megbecsülésünk szóljon minden esperesünknek, lelkészünknek, énekvezérünknek eddig végzett munkájukért. Kérjük a Mindenhatót, adjon nekik erőt, lelkesedést, és kitartó munkájukban maradjon továbbra is mindig mellettük.

— Köszönetet mondunk minden rendű világi vezetőinknek, Főgondnokainknak, felügyelő gondnokainknak, egyházközségi kurátorainknak, tisztségviselőknek, kik eddig is annyi szeretettel és segítőkészséggel állottak egyházfenntartó munkában példamutatóként. További kitartó lelkesedést kérünk valamennyiüktől.

— Kérjük a Főtanács minden jelenlevő tagját, vigye el köszönetünket és köszönetünket minden egyházközségünkbe, kívánva Egyetemes Egyházunk részéről híveinknek, családjainknak munkakedvet, hitet és boldogulást.

Vezessen valamennyiünket a jóra való törekvés. Munkálkodjunk és imádkozzunk, hogy legyen hit, szeretet és béke egyházunkban, hazánkban és szerte a világban!

79

PRÉDIKÁCIÓVÁZLATOK

Dr. SZÁSZ DÉNES

NEM NYUGSZIK BELE

Lk 24,5—6

A múlt év március 4-i földrengéssel kapcsolatban érdekes történetet hallottam. Egy bukaresti bérház nyolcadik emeletén egyetlen fiával lakott az özvegyasszony. A szerencsétlenség pillanatában barátnőjénél tartózkodott, ahol átélte a földrengést, s amint tehetette, a sötét utcákon át, sietett haza. A házat összeomolva találta. A törmelékhalmoz környezetében síró, jajveszékélő emberek. Mi van a fiával? — ez a gondolat űzte hazafelé, s ez változott át a helyszínen egy anyai sikollyá. A fiáért való aggodalom tette csaknem eszelőssé és készttette arra, hogy törékeny kezével kaparja a törmeléket: merre vagy, fiam? A másik pillanatban felcsillant benne a remény: hátha ő sem tartóz-

kodott otthon. Hátha barátainál, hátha iskolában, hátha szabadtéren volt. Élnie kell. Haza kell érkeznie. Haza? De hová haza? Az idő közben telt. A mentési munkálatok folytak. Aki életben maradt, így-úgy előkerült. Az otthontalanok lakásokat kaptak. Az édesanya is szép új szobát, berendezést, segílyt kapott. Reggeltől késő estig állott az egykori lakásuk körül. Sírt és tördelte kezét. Este hazament, terített a fiának is, ágyat vetett neki is, és álmatlanul várta fia érkezését. És így ment ez napokon, heteken keresztül. Az emberek megszokták viselkedését, szánalommal kísérték mozdulatait, és magukban így fogalmazták meg a helyzet tragikus állapotát: *az anyai szeretet a halálba sohasem nyugszik bele*. Élővé varázsolja a holtat, feltámasztja a megboldogultat.

A szobrásznak öreg szülei voltak, 90-en felül, töpörödöttek, halálra szikkadtak, egy évben távoztak el az élők sorából. A sír elfödte öreg testüket, de itt maradt emléküik sarkalta a szobrást éjjel-nappal: *mintázd meg őket*. Mikor kellően megérett benne a gondolat, hozzáfogott kőbe vésní vonásaikat. Szinte sírt, amikor valamelyik vonásukat elhibázta, és ujjongott, amikor sikerült kijavítania. A kész mű nem volt rendkívüli alkotás, de hűségesen fejezte ki ezt a gondolatot: *a gyermeki szeretet a szülő halálába sohasem nyugszik bele*.

A festő elveszítette élettársát. Szomorúságában a munkában keresett menedéket. Feleségét rajzolta, festette újabb és újabb változatban. Színek és vonalak harmóniájában elevenedett meg a néhai kedves. Arca, alakja mintha élne, mintha a halál partjától nem távolodna, hanem közeledne. Mindenik alkotás ezt vallotta: *a hitvesi szeretet az igazi társ halálába sohasem nyugszik bele*.

A Golgota ormán áll már a kereszt. Rajta Jézus, akiről a római katoná ezt mondta: „Bizony ez ember igaz vala.” Mellette szerettei, tanítványai, bizalmasai. Látják a kínját, hallják a hangját: „Atyám! bocsásd meg nekik, mert nem tudják, mit cselekednek.” „Elvégeztetett.” Látják az alászivárgó vért, a mell szaggatott utolsó hullámnzását. Némelyikük még a sírbatételnél is ottmarad. A nehéz követ segítenek a helyére tenni. Aztán bódultan, a keserű élményektől terheltelen elszélednek ki-ki haza. Haza? De lehet-e hazája annak, akinek belsejében egy világ dől össze? Akinek szíve faláról a megrázkódtatás közben lehull az a kép, akit legjobban szeretett? Harmadnapon s azután mindennapon visszajártak a sírhoz szerettei, tanítványai, magukban éleszteni alakját, felidézni hangját. *Mert a szeretet nem nyugszik bele, hogy elműljék az, aki annyira tudott szeretni, hinni, megbocsátani*. Részükre a Golgota volt a közös zarándokhely, ahol együtt és Jézussal is lehettek. Látomásukban nemcsak Jézussal találkoztak, de más szellemalakkal, angyallal is, aki nekik szegezte a kérdést: „Mit keresitek a holtak között az élőt? Nincs itt, hanem feltámadott.” Az első húsvét így jelképévé lett az örök megújulásnak, a legyőzhetetlen szeretetnek, a jóért küzdő emberi nyughatatlanságnak. Ámen.

Régóta figyelem az embereket abból a szempontból, hogyan viselkednek a halállal, főleg a saját halálukkal szemben. Magatartásuk szerint az embereket két nagyobb csoportba oszthattam.

1. Vannak emberek, akik irtóznak a haláltól, halottat meg nem nézének, mert meglátnák álmukban is, a temető mellett elfordítják a fejüket, mert kétségbeesésbe kergeti őket a gondolat: meg kell halniok. Az ilyen emberek sohasem gondolnak a halálra. Késő öregkort is megérhetnek, de mindig elhanyagolják a halálukkal kapcsolatos kérdéseket.

2. Vannak emberek, akik kora ifjúságuktól kezdve barátoknak a halállal, szeretnek veszélyesen élni, néha meggondolatlanul is hősök, nem félnék a haláltól. Vannak, akik elkészítik a temetési ruhát, kijelölik a sírhelyet, elkészítetik a sírkövet, évekig látják saját nevüket a márványlapon, csak a végső évszám bevésését kell majd valakinek elintéznie.

Vajon melyik helyesebb?

Nem helyes a haláltól, a halottól való remegés, de nem helyes az sem, ha valaki szüntelenül a saját halálával vagy magával a halál gondolatával foglalkozik. Ez az élet úgy van berendezve, hogy a természet a halált is, az életet is eszünkbe juttatja. Figyelnünk kell a fakadó rügyekre, a visszaérkező madarakra, s átforrósít az élet lehelete. Nekünk nem szabad rettegnünk a haláltól s a halottól, akit élve szeretünk és becsültünk. A rettegés úgysem szabadít meg a haláltól. De nem szabad úgy elmerülnünk a halál gondolatában, hogy megfeledkezzünk a körülöttünk kibontakozó életről. A halálhangulat múmiává változtatja az embert még életében. Azért minden bölcs ember azt hirdette: az élet felé fordulj, az életben igyekezz boldogulni, a jóban érdemeket szerezni! Az étellel törődj! Jól mondja egy angol költő: „Álmodozva a halálról kárba vesz az életed, / Nem végezni, de használni tanuld meg az életet! / Hogy Istenhez felemelkedj, élj Istennel idelent, / A halálnak nincs hatalma lelkes, munkás emberen. / A halál csak nyíló ajtó, mely az Istenhez vezet. / Az ember nem a halálra, de az életre született. / Adj hálát az elvett jókért, töltsd munkában életed, / Győzelemmel a halálon így szerzed meg az eget.”

Tavasza van, a természet lassan kezd kibontakozni. Az élet Istene rálehel a hegyek hősüvegére, és a tél vére táncolva, énekelve siet a tengerbe. Dalra hangolnak pelyhesedő fáink között az énekes madarak, s az ember is mintha pirosodó rügy lenne, belenyújtózik a tavaszi fénybe: Üdvözlégy élet!

Húsvét is a halálon diadalmaskodó élet jelképe. A lélek megszabadul a test börtönéből, a sírból kikél az igazság, a szeretet, győz a halál felett.

Húsvét van. Félre a csüggedéssel, halálhangulattal. Töltsön el az Isten, az élet szerelme. Fordulj az étellel szemközt, szeresd és védelmezd azt, s Isten, az élők Istene, veled lesz. Ámen.

ÉLŐ HALOTTAK ÉS HALOTT ÉLŐK

Jn 8,15

Három ember megy a folyóparton. A folyó széles és mély, tavaszi áradással hömpölyög, sírja lehet annak, aki behull. A part meredek és sziklás. Csak egy keskeny ösvény vezet el a partszegélyen. A három ember közül kettő elöl megy és fogja egymás kezét. Elfogott katonaszökevények ezek, kiket a hátul menő harmadik gyűjtőtáborba kísér, ahol kegyetlen ítélet, halál vár rájuk. Kezükön nincsen bilincs;

ezért kell fogniok egymás kezét. A hátul menő kezében fegyver van, a ravasz fel van húzva, az ujjá rá van téve, s azt tudják az előlmenők is, hogy minden gyanús mozdulatra repülhet a haláltvivő golyó. A hátul menő mindegyre szitkozódik: kalózok, hazaárulók, haramiák, meg van pecsételve a sorsotok, rövidesen kivégeznek titeket. Az előlmenők, mintha nem is hallanák, csendes, közvetlen hangon beszélgetnek filozófiai, művészeti kérdésekről, ügyet sem vetnek a fenyegetőzöre. Megállítja őket. Haragos mozdulatokkal rémítgeti őket, és közben a lába megcsúszik, egyensúlyt veszít, zuhan a meredek sziklafalon, bele a hömpölygő folyóba. Feje fölött összecsap az ár, csak a kezében most is mereven tartott puskacső emelkedik néha a vízfelszín fölé. A két katonaszőkevény egymásra néz, tekintetük azt mondja: elszaladhatunk, megmenekülhetünk. De ajkuk mást mond: ne hagyjuk őt elpusztulni! Egyikük jó úszó, a vízbe veti magát. Nehány perc múlva már vonszolja is az öntudatlan embert, aki most is görcsös kezekkel markolja a fegyvert. Mesterséges légzést alkalmaznak. Az üveges szemekbe lassan visszatér az élet. A fegyverét keresi, mert a katonának attól megválnia sohasem szabad. Kezébe adják, hogy megnyugodjék. Az továbbhúzódik, a ravaszon babrál, aztán rájuk néz: — Miféle emberek maguk? — Csend. — Mondják, miféle? — Az egyik felveszi a beszéd fonálát: — Mi egyszerűen csak emberek vagyunk. Mi ma húsvétot szerettünk volna ünnepelni, hiszen az vagyunk. És úgy látom, sikerült is. Bennünk ekképpen támadott fel Jézus. — Egy darabig még szánakozva nézik a katonát, tanácstalanságát, melyben az a szándék is ott van, hogy saját szívének szegezze a csövet, aztán elindulnak. Megteszi? Nem teszi? Mindegy. Ez az ember már úgyszólván halott. Élő halott. S ha a gonosz arra készítené, hogy lelője őket vagy a gyűjtőhelyre tovább kísérje, ők ketten akkor is élők maradnak. Emberek tudtak maradni az embertelenségben.

Nagypéntek után a harmadik napon négy asszony bolyong a Golgota hegyén: Mária Magdolna, Bétániai Mária, Johanna, a Kuza felesége és Salomé. Korán van még, hajnal. Jézus sírját keresik, hogy mellette zokogjanak, emlékezzenek. Meg is találják a sírt, de üresen. Közülük egyiknek megejtő látomása lesz: hallja Jézus hangját, látja véres sebeit, át is akarja ölelni térdeit. De a másik eszméletre ébreszti: nem jó helyen keressük őt a temetőben. Az életben van az ő helye. Nem testben kell keresnünk őt, de lélekben. Aki megtartja az ő tanítását és követi, nem lát halált soha. Ámen.

HITTEL ÉS ÉRTELEMMESEL

Jn 5,24

Szép húsvétra ébredtünk. A természet korábban ébred, mint más-kor. Húsvéti örömökre, élményekre éhesek a hívő emberek. Az ünnep történetét elevenítem fel előttetek, úgy, amint írva van az evangéliumokban.

Az nem lehet, hogy aki úgy tudott szeretni és tanítani, mint Jézus, meghaljon. Lehetetlen, hogy azon, aki azt hirdette, hogy aki hisz, én-bennem örök élete van, úrrá legyen, mint mások, az enyészet. Szívük eme sugallatát már valóságként is adták tovább. Bár voltak a korukat messzire megelőző bölcsek, művészek, az emberek többsége nem értette a tüneményeket, a csodákban vakon hitt, vélt csodák között élt

Hittel és értelemmel Ezt a receptet adták nekünk a 16-ik századi elődeink, melynek fényében szépnek látjuk az életet, gondviselő Atyának Istent, s igaz embernek a názáreti Jézust. Tiszteljük őt és szeretjük, mint Isten legérdemesebb fiát, példája nyomán törekedünk munkálni azt az országot, amely bennünk emberekben van. Hiszünk tanításaiban. Általa mi is eljutunk a megnyugvások ösvényére, melyen nyilvánvalóvá válik előttünk, hogy a test porrá lesz, mint azelőtt volt, a lélek halálunk után Istenországában folytatja életét.

Franciaország egyik városában egy híres színész-énekes halála évfordulóján évente összegyűlnek barátai, csodálói annak egykori lakásán. Kinyitják a szobákat, közszemlére teszik tárgyait, meghallgatják lemezeit, felújítják vele kapcsolatos emlékeiket, értékelik mai szemmel a művészet terén elért eredményeit, hatását. Minden ilyen alkalom a vele való találkozás élményét kell bennük. Boldog örömmel térnek haza: a szeretett lényel együtt lehettek.

Forog a föld, mint óriás hanglemez pereg az Úr tenyerén. Millió templom tüje szúr bele az égbe, és felfogja a kétezeréves üzenetet, leadja és szertesugározza a szívekbe: Jézus él. A szeretet nem hal meg soha. Róla beszél a lelkész, énekel a gyülekezet, zeng a harangszó. Húsvétkor mi is beszélgethetünk a halottakkal, a halottak élő lelkével. Ne csak Jézusról szóló, de Jézussal szóló beszédünk is legyen e napon. Kérdezzük meg tőle: miképpen cselekedjünk, Mester, hogy ha meghalunk is éljünk? Legyünk buzgó követői. Amen.

LEGYEN MÉG VALAMI!

Lk 24,23

A kis kiránduló csapat ott állott az erdészlak előtt. Velük volt a költő, aki verseiből szavalt. Voltak tanárok is, akik füvek, fák, állatok, emberek életéről, földi kapcsolatairól beszéltek. Látszólag mindent ki-merítettek. Este már kifogytak a meséből, énekből. A pásztortűz is hamvadni kezdett. Körös-körül megnőtt a homály, a fenyves feketélt, a hangulat erőltetett lett, a csend rájuk nehezült. Mégis mozdulni, lefeküdni senki sem akart, mintha valami nem is sejtett folytatást vártak volna. És ekkor, a hirtelen csendben felhangzott egy kiáltás: *Legyen még valami!* Mintha a többiek is ezt várták volna, mintegy vezényszóra a szívek azt visszhangozták: *Legyen még valami.* Ami jó, kellemes, gyönyörködtető; ne legyen annak vége. Folytatódjék, az élmények sokasodjanak!

Lehet, hogy a költő újabb versekkel, a tanárok tanulságos történetekkel nyújtották meg a napi programot, de végül is le kellett a kis csapatnak feködni. Csak a költő fogalmazta meg ekképpen mondani-valóját: most, hogy feketül minden körös-körül s a csend lassan a szívünkre nehezül, s úgy érzem, nincs hátra más: le kell feködni, szeretném, ha szívemből kifakadna egy sikoltás, mit messze hallani: irgalmas Isten, napnyugta után is legyen még valami!

Milyen régi ez a sikoltás! Már a barlang fala is visszhangozta, amikor véglegesen lenyugodott az ősemlék napja. A halott a szemét örökre lehunyta, de egy sejtelmes, ködös, szavakba, képletekbe nem önthető igény röppent el az utolsó lélegzettel: *lesz még valami.* Sokszor úgy sejtette, hogy az a valami az itteniek egyenes folytatása lesz.

Ezért rakatta maga mellé szerszámaikat, fegyverét, szükségleti cikkeit. Ezért temették el vele együtt a lovát, a rabszolgáját. Ezért volt az egyiptomiak balzsamozási művelete, piramisépítő igyekezete, hogy „ott túl” minden készen legyen, minden kéznél legyen. Ennek a gondolatnak már csak ikerestvére az a másik, hogy „ott túl” minden fordítva van: akik itt sírnak, ott örvendenek, akik itt szolgák, ott urak lesznek, akik itt nélkülöznek, ott minden jóban dúskálni fognak! A szenvedőnek, az üldözöttnek, a kisemmizettnek sokszor nem maradt más vigasztalódása: ott minden másképpen lesz.

Húsvét van. De ez az ünnep a nagypéntek folytatása, aranykeretbe foglalt tükörképe. Nagypénteken Jézust sírba tették. A hozzátartozói, tanítványai egy barátjuk házában együtt töltötték az időt. Felidéztek alakját, ismételték mondásait, s mikor a néma csendben minden egyébből kifogytak, kórusban sikoltott fel bennük a lélek: irgalmas Isten, legyen még valami! Valami? De mi? A logika hiába diktálta: elfolyt a vére, kihűlt a szíve, lezárult az ajka, lent pihen a sírban, ők nem nyugodtak meg. „Én élek, ti is élni fogtok”, „Aki én bennem hisz, nem lát halált soha” — emlékeztek egykori mondásaira. Vele és a hozzá hasonló jókkal ott minden másképpen lesz. A szeretet nem semmisülhet meg. A jóságon nem vehet diadalt a gonoszság. A halálból is életre kell támadnia. — Ez az elmúlással, Jézus halálával megbékélni nem akaró tudat teremtette a húsvéti hitet.

— Legyen még valami — követelözik bennünk is a lélek. A test porrá lesz, mint azelőtt is volt, de a lélek él, nem hal meg soha. Isten dönti el, hogy mikor, hol, milyen formában jelenjünk meg. Legyen Isten akarata szerint. Ámen.

HÚSVÉT ÉS A MŰVÉSZETEK

Jn 14,19

A művészek a színek és formák változatos skáláján ábrázolták Jézus életének mozzanatait. A lelkészi hivatalban is van egy kép, Munkácsy képeről készült másolat. Ezen és a hasonló képek másolatain gyakran megpihen a húsvéti hangulatban a tekintetem. Csaknem mindeniken a sötét háttér előtt keresztiek állanak. Rajta középen Jézus, kétoldalt az elítéltek. Jézus előtt édesanyja, testvérei, tanítványai kis csoportja. A római százados is ott van. Jön, hogy megkérdezzük tőle: Ha már meggyőződted róla, hogy „bizony ez ember igaz vala”, miért nem tettél valamit érte a döntő pillanatokban? Jön, hogy azt mondjuk azoknak, akik elítélték: nem láttátok, hogy ő a világ egységét, a békés lelkek egységét munkálja, amit ő Istenországának hívott? Van kép, amelyik a keresztről való levételt, van, amelyik a sírjátételt ábrázolja. Magát a feltámadást is több festő próbálta megörökíteni, amint a nagy fehér kőlap félrebillen, és megdicsőült arccal kiemelkedik a sírjából a Mester. Legtöbb alkotáson a bibliai legendák Krisztusa leng az ég és föld között, hogy egy kicsit még együtt legyen a tanítványaival, aztán elfoglalja helyét „az atyaistennek jobbán.”

A Biblia sokszor ihlette műveik szerkesztése közben a legkitűnőbb művészeket. De mi lehet az oka annak, hogy XVI. századi elődeink már a reformáció elindulásakor olyan éles harcot kezdtek a templomi képek és szobrok ellen? Miért festették le a freskókat, miért dobták ki a

szobrokat, képeket a templomainkból, mikor ősidők óta tudott dolog, hogy a művészet a lelket az áhitat előcsarnokába vezeti? Jézus egyszerű volt és igénytelen. Üldözötten vándorolta végig Galilea falvait, városait, hiszen nem volt, hová fejét lehajtania. Jó emberek alamizsnájából élt mind maga, mind tanítványai, s az így szerzett fölösleget szétosztotta a szegények között. Napégette arcát a harminc éven alig túl már barázdák szántották, s széltől csapzott haja kuszált tincsekben hullott a vállára. Ha szólott, hangjában szomorkás rekedtség zengett, s tekintetéből mélyről jövő hipnotikus erő sugárzott a szembenlévőre. Mivel nem ilyenek, hanem Istennek, vagy ég-föld közötti lénynek ábrázolták — ezért vitték ki a templomainkból a műveket. De van unitárius szellemű kép is Jézusról, amit ábrázol, a következő: a sziklasír teljesen érintetlen, úgy van, ahogy beléttették Jézust. Mellette van Mária, aki már megvigasztalódott a változtathatatlanban. Ott van Péter, aki már sziklává változott. Ott van János, akinek szeretete szertesugárzik. Ott vannak a képen a szegények, akiknek kezébe puha kenyér került. Ott vannak a leigázottak, akik éppen most rázzák le a szolgaság bilincseit. Ott vannak a hatalom gögös birtokosai, akik a Jézus sírja mellett fogadják meg, hogy mostantól kezdve nem uralkodni, de szolgálni fognak. Ott vannak a népek, melyek faji vagy társadalmi alapon egymás ellenségei voltak, de most a sír felett egymásnak kezet nyújtanak. A háttérben fegyverhalmaz, valóságos hegy kardból, ágyúból, tankból, bombavető repülőgépekből, atombombából. Ez a sok háborús eszköz a maga rendetlen összevisszaságában azt hirdeti a képen: fegyverre már nincs szükség, mert a szeretet, amit Jézus hirdetett, valósággá vált. Neki, akit korának gonoszai keresztre íeszítettek s a sírnak, a megsemmisülésnek adtak, a hívő ember a feledés homályából kiássa szellemét, az Isten- és emberszeretetét a megvalósuláshoz segíti. Segítsük mi is életre kelteni a bennünk eltemetett Jézust. Amen.

SZABÓ ZOLTÁN

KI JÉZUS?

Mt 21,10—11

Valamikor régen a három földrészre kiterjedő római birodalom császárai és hadvezérei egy-egy győzelemmel végződő csata után viszatértek Rómába, s a dicsőség és győzelem örömeire diadalmenetet tartottak. Ilyenkor a csatákban legjobban harcoló katonákat válogatták ki, a katonák és vezérek legcsillogóbb ruháikat öltötték magukra, a foglyok ezreit állították megbilincselve a harci kocsikhoz; így vonultak végig Róma útjain, miközben a látványosságra összesereglett nép közé arany- és ezüstpénzt szórtak. A nép ujjongó lelkesedéssel üdvözölte a bevonulókat, és a látványban gyönyörködött. A vezért, akinek tiszteletére a diadalmenetet rendezték, mindenki ismerte, hiszen győzelmének híre már előtte megérkezett és elterjedt a városban.

Ehhez hasonló és ettől mégis oly sok mindenben eltérő esemény zajlott le Jeruzsálemben virágvasárnapján, amikor Jézus vonult be a városba. A nép egyik része, amely többet-kevesebbet hallott már Jézusról, tudomást szerzett érkezéséről. A leírás szerint fogadására el-lepték a Jeruzsálembé vezető utat, virágokat, zöld gallyakat, a tavasz, az élet, a béke és szelídség jelképeit vitték magukkal, s úgy várták érkezését. És ő jött, szerényen, tizenkét tanítványának kíséretében. Amint a nép meglátta, virágokat és gallyakat szórt eléje az útra, felsőruháját terítette Jézus lábai elé. Az örömteli, lelkes fogadtatás kiáltása hangzott mindenünnen: „Hozsánna a Dávid fiának! Áldott, aki jő az Úrnak nevében! Hozsánna a magasságban!” Ez volt a hasonlóság, és a különbség az, hogy Jézust nem kísérte sem csillogó-villogó fegyverzetű katonaság, nem kísérték rabszíjra fűzött foglyok ezrei, csupán tizenkét szegény, egyszerű ruházatú ember, de ezek olyanok voltak, akik mindent vállaltak volna érte. Jézus ruháján nem szikrázott az arany- és ezüst-dísz, de arcáról tündökölt a bölcsesség és a hit; nem szórt sem ezüst-, sem aranypenzt az ujjongó tömeg közé, csak szeretetteljes pillantásokkal köszönte meg a nép üdvözlését. Ez az ünnepélyes fogadtatás természetesen megzavarta a város csendjét és nyugalját. Mindenki felfigyelt az eseményre, és azok, akik még nem ismerték Jézust, meglepődve kérdezték társaiktól, ismerőseiktől: „Kicsoda ez?” Ki ez, akinek ilyen nagy a népszerűsége; ki ez, aki egyszerű külsejével ennyire hatni tud az emberekre; kicsoda ez, aki nem király, de mégis ilyen királyi fogadtatásban részesül?

„A sokaság pedig monda: ez Jézus, a galileai Názáretből való próféta.” Ez Jézus, az emberiség tanítója, a szegények jótevője, a betegek orvosa, az elesettek fölemelője, a tévelygők világossága, a gyermekek megáldója.

Ki Jézus? E kérdés központi jellegű a különböző keresztény vallásfelekezetek teológiájában. Mi unitáriusok, akik az egyetlen egy Istenben, az Atyában hiszünk, világosan kell látnunk Jézus személyiségét. Az egyetlen forrás, amelyben e kérdésre megtaláljuk a választ, a Biblia, az evangéliumok. Lássuk, hogyan nevezik Jézust az ő kortársai és hogyan nevezi Jézus önmagát.

Az írástudók és farizeusok, Jézus ellenségei, akik gyűlölték őt, „Mester”-nek nevezték. Ezzel az elnevezéssel minden ellenszenvük ellenére kifejezésre juttatták elismerésüket Jézus iránt. Mert bármennyire gyűlölték is őt, mégis elismerték, hogy szavai bölcsék, tanításai a nép ügyét szolgálják, s hogy az a mód, ahogyan tanít, mindenki számára érthető. Elismerték, hogy Jézus a tanítás mestere.

Nagyon sokatmondó Pilátus megállapítása. Pilátus, akinek hivatalnoki feladata az lett volna, hogy halálra ítélje Jézust, így szólott az ítéletet váró főpapok és nép felé: „Imhol az ember!” Ő a semleges római, aki se nem gyűlölte, se nem szerette Jézust, aki talán csak egyetlenegyszer látta őt, aki azelőtt soha nem hallott róla, embert látott benne. Azt az embert, aki semmiben sem különbözött a többitől, aki nem szított ellenszenvet a római birodalom ellen, de aki nem szolgálta ki az elnyomó hatalmat. Így vélekedtek Jézusról ellenségei is, azok, akik csak részben ismerték.

Tanítványai, követői, barátai, az apostolok és evangélisták más-képpen látták őt. Péter, amikor megkérdezte tőle Jézus, hogy kinek tart-

ja őt, így válaszolt: „Te vagy a Krisztus, az élő Istennek fia!” Te Isten gyermeke vagy, aki mindenkor a mennyei Atya akaratát cselekszed.

Az evangélisták személyesen nem ismerték Jézust, csak azt írták le, amit a régiéktől hallottak felőle. Határozott céljuk volt munkájuk megírásával: Jézus tanításának győzelemre vitele. Ezért igyekeztek őt úgy állítani az emberek elé, mint aki nagyobb náluknál, törekedtek igazolni, hogy Jézus az ószövetségi próféták jövendöléseinek és ígéreteinek betöltője, ezért nevezték őt „Dávid fiának”, „Isten fiának” és „Ember fiának”.

Jézus magát mindig „Ember fiának” nevezte. A fiú itt összekapcsolódik a szolga fogalmával. Vagyis amikor Jézus azt mondta önmagáról, hogy „Embernek fia”, ezzel azt akarta kifejezni, hogy az embernek szolgája, hogy ő az ember szolgálatáért tesz mindent. Ezért tanította: „Az Embernek Fia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon másoknak.”

Virágvasárnapján a Jézust ünneplő sokaság őt „galileai Názaretből való prófétának” nevezi.

Ha megfigyeljük ezeket az elnevezéseket, találunk bennünk valami közöset, ami mindenikben benne van, és kiindulópontul szolgál, ez nem más, mint Jézus ember volta.

Mert ember volt akkor is, ha „Mester”-nek, tanítónak nevezték, ember Pilátus szavai szerint, ember, ha „Isten fiának”, „Isten gyermekének” nevezték őt, hiszen mi is mindnyájan Isten gyermekei vagyunk; ember ő, ha Dávid leszármazottja, ember, ha „Embernek fia”, embernek szolgája, és ember akkor is, ha prófétának nevezzük őt, hiszen a próféták mind emberek voltak.

Ezeknek alapján állítjuk mi, unitáriusok, hogy Jézus ember volt. Ehhez gyakran hozzátesszük azt is, hogy éppen olyan ember, mint mi. Ez tévedés. Nem, Jézus nem volt közönséges ember, nem volt éppen olyan, mint mi. Ő nagyszerű ember volt, az eszményi ember, több volt, mint mi, ő a mi eszményképünk, számunkra a feladat őt követni.

Az a tény, hogy mi embernek tartjuk Jézust, semmit sem von le elismerésünkből, Jézus nagyságából és dicsőségéből, sőt még növeli azt. Hall Alfréd, egyik nagy unitárius, így ír erről a kérdésről: „Az unitáriusok hiszik, hogy Jézust embernek fogva fel, őt a lehető legnagyobb megbecsülésben részesítik. Ha Isten lett volna, semmi bámulatra méltó nem volna sem életében, sem szavaiban, mert Istennek minden dolog lehetséges. Midőn azonban azt mondjuk, hogy a rossz megkísértette s ő azt legyőzte az ember erejével; midőn azt mondjuk, hogy szorgalmas kutatásával s szíve tisztaságával felfedte az igazságot, amely embertársai millióin segített, a legnagyobb dicsőréttel illetjük őt.”

Virágvasárnapján a Jézust nem ismerők így kérdeztek: „Kicsoda ez?” Nekünk is felelni kell e kérdésre, s mi azt válaszoljuk: ez Jézus, az ember. Erre tanít minket az Újszövetség, erre tanít Dávid Ferenc és a mi vallásunk. Ámen.

Amikor Jézus betöltötte harmincadik életévét, és felismerte életfeladatát, megkezdte munkáját, — amely alig három évre terjedt, de rövidege ellenére halhatatlanná lett.

Munkájának középpontja a tanítás volt. Az evangélisták szerint tanításának lényegét Jézus a Hegyi Beszédben foglalta össze. Felbecsülhetetlen értékű az egész keresztény életfelfogás, életszemlélet és gondolkodásmód szempontjából tanításának ez a része. Ezért, aki magát Jézus követőjének vallja, aki keresztény életet akar élni, aki Istent mint gondviselő Atyát, az embert pedig mint testvért, mint Isten gyermekét akarja megismerni, s ennek megfelelően akar élni, ismernie kell az evangéliumnak ezt a részét.

Ha Jézust követni akarjuk, akkor mindenekeelőtt az ő tanítását kell megértenünk, hogy aztán annak segítségével éljük istenfiúi életünket. Jézus elsősorban tanító volt. Tanította a felnőtteket és gyermekeket, gazdagokat és szegényeket, zsidókat és nem zsidókat, mindenkit, aki vágyott az igaz, tiszta emberi életre. Tanított a városok piacain, a zsinagógákban, a falvak határain, a jeruzsálemi templomban, utcákon és mindenütt, ahol emberekkel találkozott, mert tudta, tapasztalta azt, hogy szükségük van az embereknek, kivétel nélkül mindenkinek arra, hogy tanítsák őket: Isten felé haladni, szeretettel viszonyulni az embertárhoz, ahhoz, akivel együtt élnek, együtt dolgoznak, együtt küzdenek a szükséges kenyér megszerzése érdekében. Tanításának módja az élő beszéd volt. Jézus nem írt könyveket, nem zárkózott be iskolák, intézmények falai közé; nem könyvekből tanított, mert előtte állott egyetlen kimeríthetetlen „könyv”, amelyben a betűk és írásjelek emberi sorsok voltak, a sorok a földműves által a földbe hasított barázdák, vagy a háború áldozatainak vére volt. Ez a „könyv” nem volt más, mint maga az élet, a valóság, a világ, amelyben ő is éppen úgy benne élt, mint bármely kortársa, mint ahogyan benne élünk mi, mai emberek.

Jézus tanításait az életből vette, és az élet szolgálatába állította. Ezért lett halhatatlan az ő tanítása; ezért mondhatjuk, hogy Jézus mindenkor a mi tanítónk.

Mire tanította, s mire tanítja ma is Jézus az embereket, mit mond nekünk a Hegyi Beszédben? Tanít minket arra, hogyan lehetünk boldogok, tanít úgy élni, hogy életünk legyen olyan, mint a só vagy a világosság, tanít a törvény, az Isten által az embernek és a világnak adott rend betartására, igazságra, békességre, jóakaratra, becsületességre, tisztalelkűségre, megbocsátásra, jószívűségre, szerénységre, szeretetre. Megtanít arra, hogyan imádkozzunk és hogyan tárjuk ki lelkünket Isten előtt, tanít őszinteségre, hitre, Istenben való bizalomra, megmutatja az igazi életértékeket, tanít arra, hogy mit cselekedjünk, s megmutatja a keskeny utat, amelyen járnunk kell.

Jézus egy hegyen tanította népét. Az emberi lélek magaslatáról beszélt, s ide, a „hegyre” felvitte a „sokaságot”. Magával emelte, akkor talán több száz s azóta milliók lelkét. Mert tanítása azóta is szüntelenül fölfelé vezet az emberiség útján. Mi is minden erőnkkel igyekezzünk fölfelé haladni a „hegyre”, az erkölcsi élet azon magaslatára, amelyre Jézus feljutott és felemelni törekedett hallgatóit, s tanítása által törekszik ma is felemelni a hívő embereket.

A felolvasott bibliai vers szerint: „Mikor pedig látta Jézus a sokaságot, felméne a hegyre . . . s megnyitván száját, tanítja vala őket . . .” Jézus tanítása közben nagy tömeg vette körül, sokan hallgatták őt. Jézus korában az emberek nagy tömegei távol állottak Istentől és egymástól egyaránt, s mégis „sokaság” hallgatta őt, sokan voltak, akik

őszintén, szomjasan hallgatták tanítását. Azóta pedig hányan hallgat-
ták őszintén, tiszta lélekkel az ő szavait és hányan követték őt, az esz-
méit? S vajon ma hányan hallgatják nemesedni akaró lélekkel?

Mindannyian, kik Jézus tanítványai akarunk lenni, egymásnak
testvérei és Istennek gyermekei, figyeljünk a tanításra, amely hang-
zik felénk ma is a „hegyről“, az evangéliumból és mindennapi életünk-
ből. Jézus ma is felmegy a „hegyre“ és tanít, hiszen az evangéliumok
megőrizték számunkra a tanítást. Hallgatsz-e reá, vagy megpróbálsz el-
menekülni az igazság, az élet elől, a fény elől, mely árad a „hegyről“
2000 év óta, és megvilágítja a lelkeket, azokét, akik örömmel állanak
ki a fénysugarak elé, és akik haladni akarnak Isten felé, a magasrendű.
istenfiúi, emberi élet felé.

Jézus tanítása számunkra út, élet és igazság. Hallgassunk rá. Tö-
rekedjünk megérteni tanítását és annak szellemében élni, szólni és cse-
lekedni. Ámen.

SZOLGÁLAT-DICSŐSÉG

Mt 20,26—27

Jézus utolsó útján halad Jeruzsálem felé. Már gondolja, hogy mi
vár ott reá, s mint egy jövőbelátó próféta, úgy jövendöli meg életének
közeli végét. Bár tudja azt, hogy Jeruzsálem a halált jelenti számára,
mégis folytatja útját, mert érzi azt is, hogy neki mindent kell vállalnia,
hogy szolgálni tudjon az embereknek és szolgálni tudja Istenországá-
nak ügyét. A szolgálni akarás vezette őt egész életében, s ez vezette
most is Jeruzsálem felé. Tanítványai most is körülötte voltak, és velük
volt egy édesanya is, aki büszke és féltő szeretettel tekintett két gyer-
mekére, s szeretete volna őket minél nagyobb tisztességben és dicső-
ségben látni. Ez az asszony Jakab és János édesanyja volt. Hallván,
hogy Jézus közeli haláláról beszél, a gyermekeiért őszintén aggódó s
őket teljes biztonságba helyezni akaró édesanyjai vággyal fordult Jézus-
hoz kérésével: „Mondd, hogy ez az én két fiam üljön a te országodban,
egyik jobb kezed felől, a másik bal kezed felől.“ Mester, emeld fiaimat
magadhoz, tedd, hogy nagyok legyenek, emeld őket a te dicsőségedbe,
hogy minden más ember fölött álljanak, úgy, amiként te!

Jézus meglepődött e kérés hallatán, hiszen ő sohasem tett külön-
séget ember és ember között. Ő egyetlen embert sem emelt a többiek
fölé, ugyanazzal a szeretettel fordult a bűnös asszonyhoz, mint tanítvá-
nyaihoz, ugyanazzal a tisztelettel becsülte a farizeust, aki gúnyolta őt,
mint Pétert, a lelkes tanítványt, aki számtalanszor bizonyosságot tett ar-
ról, hogy mennyire szereti őt. Hogyan tehetné hát meg most, hogy Ja-
kabet és Jánost kiemelje az emberek közül, kiemelje tanítványai közül
és különleges dicsőségben részesítse őket?

Jézus általános életszemléletével ellentétben állott volna az a tö-
rekvése, hogy bárkit is fölébe helyezzen a többi embereknek, mert
hitte és hirdette, hogy mind egy Atyának vagyunk gyermekei. De lát-
ta azt is, hogy a gyermekeiért aggódó édesanyát, aki minden reményét
öbelé helyezte, nem lehet kemény szavakkal visszautasítani. Elismerte,
hogy a földön, az emberek között van dicsőség, és hogy Isten előtt is
vannak érdemek, amelyek nagyobbá, kedvesebbé teszik az egyik em-
bert, mint a másikat, de jól tudta, hogy ezt a dicsőséget sem ő, sem

más nem adhatja meg egyik embernek sem. Ezt mindenki maga kell megszerezze magának, a maga élete és cselekedetei által. Mindezeket figyelembevéve Jézus így válaszolt az édesanyának, s válaszában szól ma is mindenkihez, megmutatva az utat, amely a dicsőség felé vezet: „Aki közöttetek nagy akar lenni, legyen a ti szolgátok; és aki közöttetek első akar lenni, legyen a ti szolgátok.”

A szolgálat, a másokért való élés és fáradozás, ez az, amivel az ember megbecsülést szerezhet magának az emberek között; ez az, amivel dicsőséget szerezhetünk magunknak Isten előtt. Nagyok akartok lenni, elsőek akartok lenni az emberek előtt? Szolgáljatok nekik, s e szolgálattal megnyeritek a dicsőséget.

Jézus mindenkor vállalta az embertársakért való szolgálatot. Egész élete szolgálat volt, s halálával is a lelki nemesedést szolgálta. Szolgált a bűnös asszonynak, amikor mindenki halált kiáltott feléje. Jézus akkor így szólt az ítélkező tömegnek: „Az vesse rá az első követ, aki nem bűnös”, aki fölemelt tekintettel állítani meri Isten és önmaga előtt, hogy soha semmi rosszat nem cselekedett. E szolgálatával az asszony életét mentette meg, s a megtérés útján indított el egy embert, aki végképp elveszettnek tűnt mindenki előtt.

Szolgálatot tett a kisgyermeknek, amikor rámutatott arra, hogy ők a jövő emberei, akik a titokzatos, az élő ember előtt ismeretlen holnap harcosai és akikben megvan annak lehetősége, hogy erkölcsi szempontból többek legyenek, mint szüleik voltak. A gyermekeké a mennyek országa, hirdette Jézus. Az övék, mert ők már tanulni tudnak a szülők élettapasztalatából. E szolgálatával Jézus az emberek figyelmét gyermekeik nevelésére, oktatására irányította.

Szolgált az egész hívő emberiséget nagyszerű tanításával és élet-példájával. A békét, az igazságot, a megbocsátást, a jóakaratot, az emberek közti szeretetet, Isten csodálatos világát prédikálta, s ezek megvalósítására, megélésére buzdította az embereket. Megianította és megtanította ma is imádkozni, mely által emberi lelkünket nyugtatja meg.

Szolgált utolsó erejével akkor is, amikor kezét és lábát a vasszegek fúrták át és a keresztfán függött. Akkor is, amikor az ő szenvedése elviselhetetlen volt, vigasztaló, erőt adó szavakat mondott a két gonosztevőnek, akik a mellette álló keresztfákon voltak megieszítve. Utolsó imájával is szolgálni akart, mégpedig azoknak, akik őt ártatlanul megölték, hiszen így imádkozott Istenhez: „Atyáml! bocsásd meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek.”

Így szolgált ő egész életén keresztül embertársainak, kivétel nélkül mindenkinek, a kicsinyeknek, a bűnösöknek, a megalázottaknak, a szegényeknek. Nem tett különbséget ember és ember között akkor, amikor embertársának szüksége volt a vigasztaló szóra, a segítő kézre, a szolgáló lélekre. Nem a dicsőség, nem a jutalom és nem a hála utáni vágy indította szolgálatra, hanem az, hogy ő minden emberben: a bűnösben, a gonosztevőben, a kisgyermekben, mindenkiben meglátta az embert, Isten gyermekét, azt, aki képes a jóra. És ezzel az önzetlen szolgálattal örök érvényű dicsőséget szerzett magának, amelyet az emberektől és Istentől nyert el, dicsőségének nagysága az egész világon ismertté lett. Szolgálatával hatalmat nyert a lelkek felett. Szeretetparancsolata behatolt a hívő emberek szívébe, és végül hálát váltott ki, nemcsak azokban, akik közvetlenül tapasztalták az ő szolgálatát, hanem bennünk is,

ma élő emberekben. Jézust így emelte dicsőségre az ő szolgálata, ez tette naggyá, s ezt állítja a tanítványok elé is.

Ő nem adhatott nekik sem dicsőséget, sem hatalmat, de amit megtehetett értük, azt megtette: megmutatta az utat, amely az igazi dicsőség felé vezet: „aki közöttetek első akar lenni, legyen ti szolgátok”.

1836-ban egyik német városban, Keiserswerth-ben egy addig ismeretlen intézet alakult, amelynek egyetlen célja az ember szolgálata volt. Az a lelkész, aki ezt az intézetet létrehozta, börtönből szabadult nőket gyűjtött össze, és őket betegápolónak képezte ki. Így nemcsak kenyeret adott a már mindenki által megvetett és elítélt nők kezébe, megmentve őket a teljes elvesztéstől, de száz meg száz beteg gondozását is lehetővé tette. Megértette Jézus szavát, amellyel az emberek szolgálatára buzdított.

Mindennpi életünkben számtalan lehetőség nyílik előttünk a szolgálattételre. A családban szolgál a szülő gyermekének, miközben fáradtságos munkával előteremti számára az éleletszükségleteket. De szolgálhat a gyermek a szülőknek, amikor számukra elérkeznek az öregség napjai s az egykor oly erős kezeknek már annyi erejük sincsen, hogy a kanalat felemeljék. Ilyenkor a gondos, türelmes és szeretetteljes gondozás a legszebb szolgálat.

De szolgálatot tehetünk a gyászoló embernek a vigasztaló szóval, a tévelygőnek az útbaigazítással. A legnagyobb szolgálatot pedig úgy tehetjük, ha ott, azon a helyen, ahova az élet és Isten állított minket, becsülettel elvégezzük munkánkat, teljesítjük feladatainkat.

Jakab és János anyja Jézustól dicsőséget kért. Jézus a dicsőséget az emberek szolgálata által látta elérhetőnek. Szolgáljunk becsülettel és szeretettel minden embernek, és akkor „szép tisztességet” szerzünk magunknak. Ámen.

AZ EMBER TEST ÉS LÉLEK

Mt 22,21b

A felolvasott evangéliumi részt Jézus a virágvasárnapi dicsőséges Jeruzsálembe való bevonulása után mondotta. Az írástudók és farizeusok, Jézus ádáz ellenségei szemükkel látták és fülükkel hallották, amint a nagy néptömeg felsőruháját terítette Jézus lábai elé az útra, virágcsokrokat szórt az „Embernek fia” elé s mindenfelől hangzott az ujjongó kiáltás: „Hozsánna a Dávid fiának, áldott, aki jó az Úrnak nevében! Hozsánna a magasságban!” E szeretetteljes fogadtatás nagy gondot okozott Jézus ellenségeinek; arra gondoltak, hogy a népet sikerül majd Jézus ellen hangolni, és így a közvéleményre támaszkodva könnyebb lesz megsemmisítő csapást mérni a Mesterre.

Két erő, két hatalom állott az írástudók és farizeusok rendelkezésére, amelyet felhasználhattak Jézus elvesztésére. Az egyik a nép akaratára volt. A másik a közös ellenség, a népet elnyomó és kizsákmányoló, élet és halál ura, a római helytartó. Jézus ellenségei, látva, hogy az első hatalmat, a nép akaratát nem tudják gonosz céljuk szolgálatába állítani, a másikhöz fordultak. Mindenütt ott voltak Jézus mellett, és figyelték, mikor ejt el egy olyan szót, amellyel bevádolhatják őt a helytartó előtt.

Ellenségei olyan kérdéseket tettek fel neki, amelyekre ha válaszol, azzal a nép eltávolodását, ellenszenvét vagy a római államhatalom ítéletét váltja ki.

Egyik tanításának elhangzása után hozzálépett egy farizeus, és azt kérdezte tőle: „Mit gondolsz: Szabad-é a császárnak adót fizetnünk, vagy nem?” Ha e kérdésre Jézus röviden igennel felel, azzal a népet teszi a maga ellenségévé, mert a zsidók szenvedtek az enyomás miatt, gyűlölték az őket kifosztó idegen uralmat, s csak vezérre vártak, aki kibontsa előttük a lázadás és a szabadság zászlaját. Igazságtalannak és megalázónak érezték az idegen uralmat, és sokan voltak olyanok, akik Jézusban, az igazság, emberség és az emberi egyenlőség hirdetőjében látták azt a személyt, aki az idegen hatalom lerázásáért fegyvert fogók élére áll.

Ha Jézus nemmel válaszol, vagyis megtagadja az adófizetést, akkor már készen van a vád: lázítónak, a római birodalom ellenségének bélyegzik, és a helytartó könyörtelenül ítélkezik felette.

Jézus átlátta a feltett kérdés kétélűségét. Egy pénzt mutatva fel, amelyiken a császár képe volt, így szólott: „Adjátok meg azért, ami a császáré a császárnak.” Fizessétek meg az adót, amit a földi hatalom, az uralkodó követel tőletek, de ehhez mindjárt odakapcsolta azt is, hogy adjátok meg „ami az Istené, az Istennek!”

Jézus e szavakkal az ember egyik igen fontos jellegzetességét állította hallgatói elé, azt, hogy az ember test és lélek, anyag és szellem. Mint test benne gyökerezik a földben, az anyagi világban, s ezért alá kell vetnie magát az anyagi világ törvényeinek. Mint test az ember mindennapi munkájával pénzt keres, anyagi javakat gyűjt. Ezek az emberek előtt jelentenek értéket. Szükség van rájuk azért, hogy a test életét megtartsuk. Szükségünk van a mindennapi kenyérré, a test táplálékára, mert a testben él a lélek. A test a külső forma, a keret, amely magábazárja a lényegét, és ez a lényeg nem más, mint a lélek. Az első követelmény az ember számára, hogy testi életét biztosítsa, mert test nélkül, anyag nélkül a földön nincs élet. Ahhoz, hogy itt a földön élni tudjunk, alá kell vetnünk magunkat az anyagi világ törvényeinek, eleget kell tennünk a test követelésének. Ez az első, de nem ez a legfontosabb, hiszen a test, az anyag, a földi hatalom csak forma, külsőség, amely ma van és holnap már talán nincs, vagy más formát ölt magára. Az emberi test, az anyag a halál után széthull, porrá válik, és a föld része lesz belőle.

Számunkra a lélek az elsőbrendű, az a fontosabb. A lélek Istentől származik. Mint lélek az ember Istentől ered, hozzá kapcsolódik, Őbenne gyökerezik. Istennek megvannak a törvényei, a követelményei, amelyek a lélekre vonatkoznak, amelyeket a lélek elé állít. Az embernek mint léleknek ezeknek is kell engedelmeskednie, ezeknek is eleget kell tennie. A lelki követelmények a szeretet, a becsületesség, a jószág, az önzetlenség, az áldozatkészség, az igazságra való törekvés és mindazok a nagyszerű lelki tulajdonságok, amelyek tisztán, érthetően áradnak felénk Jézus tanításából. Ezeknek eleget tenni, ezeket önmagukban megvalósítani, ez az, amivel Istennek tartozunk. A lélek megtartása a fontosabb, mert ez az, ami nemcsak a világban, nemcsak az emberek előtt jelent értéket, hanem Isten előtt is. A lélek örökkévaló, az nem semmisül meg, nem válik porrá és nem változik, nem ölt új for-

mát, mert az nem külsőség, hanem lényeg. A becsület mindig becsület, a szeretet mindig szeretet, az igazság mindig igazság marad. A lelki világ törvényeinek, Isten törvényének eleget tenni, ez a legfontosabb az ember számára.

Földi életünkben mindig a test szolgál a léleknek és nem a lélek a testnek. A lélek irányít, a test engedelmeskedik. Földi életünkben mind a test, mind a lélek követelményeinek eleget kell tennünk, de fontosabbnak mindig a lelkünket kell tekintenünk. Ez az az igazság, örökre maradandó útbaigazítás, amelyre tanít minket Jézus: „Adjátok azért meg, ami a császáré, a császárnak, és ami az Istené, az Istennek.”

Tegyünk meg mindent azért, hogy testi életünket megtartsuk. Szerezzük meg az ehhez szükséges eszközöket, de ezekből csak annyit, amennyire szükségünk van. Vigyázzunk, lelkünket ne dobjuk oda, ne áldozzuk fel anyagi, testi javaink gyarapításáért!

Az ember anyagi igényei szüntelenül növekednek. A ma emberének, aki gyorsabban akar közlekedni, többet akar tudni, szélesebb körben akar betekinteni a világ életébe, több az anyagi szükséglete, mint az évszázadokkal vagy évezredekkel ezelőtti embernek. Jézus szavaival élve, tőlünk „a császár” többet követel. De Isten is! Mi több embert kell szeressünk, mint az, aki évezredekkel előttünk csak a törzs tagjait ismerte, akikkel mindennap érintkezett; mi igazságosabbak kell legyünk, mint azok, akik valaha vallási különbözőség miatt embertársaikat máglyán égették el; mi jobbak, békeszeretőbbek kell legyünk, mint azok, akik emberek ezreit és tízezreit küldték háborúba, hogy életüket veszítsék el. Ezek azok, amivel Istennek tartozunk, amit neki kell megadjunk. Miközben megnövekedett anyagi, testi igényeink kielégítésén munkálkodunk, ne hanyagoljuk el lelki szükségleteinket se. Amen.

ÖRÖK ÚJ TÖRVÉNY A SZERETET

Jn 13,34a

Az ember életének meghatározója a lélek. A lélek az, amely embert emberrel és embert Istennel összekapcsol. Milyen a mi lelki világunk? Ezzel a kérdéssel tudósok egész sora és külön tudományág, a lélektan foglalkozik. A keresztény ember lelkét három tényező segítségével tudjuk megvizsgálni, értékelni: az Ószövetség, az Újszövetség és mindennapi személyes életünk.

Az Ószövetség a maga csodálatos gazdagságával, színességével, emberi sors- és élettörténeteivel a valódi életet tartalmazza. A múlt világát hozza és tárja az olvasó elé. A zajló élettel találjuk szemben magunkat akkor, amikor gyűlölködésekről, testvérgyilkosságról, bosszúállásokról, törvényekről, parancsolatokról, mindent elpusztító árvizekről vagy emberi gonoszságról olvasunk benne. Az Ószövetség az embert a maga valóságában mutatja be. Ilyen volt az ember abban a korban, amikor ez a könyv íródott. Amikor ma olvassuk az Ószövetség egy-egy történetét, valósággal megborzadunk a benne leírt szörnyűségtől, s mélységesen elítéljük a tegnap, a múlt évezredek emberét. Ki ne borzadna el, amikor arról olvas, hogy Kain pusztá irigységből meggyilkolta saját testvérét, Ábelt. Ki nem ítéli el ma Gedeont, a hős hadvezért, amikor arról olvas, hogy egész városok lakóit gyilkol-

tatta le, csupán azért, mert nem adtak neki és seregének ételmet és szállást. Vagy ott van Delila, aki férjét, Sámsonot kijátszva és becsapva, ellenségei kezébe adta. Józsefet testvérei kapzsiságból rabszolgának adták el, s az ezekhez hasonló borzalmakat még sorolhatnánk tovább is.

— Hát ezek is emberek voltak, az ilyenek is lélekkel rendelkeztek, ilyenek is voltak valaha a földön? — tesszük fel jogosan a kérdést, és jogos az ítékezésünk is.

De vizsgáljuk csak meg mai életünket, a ma élő emberek lelkét. Vajon ma nem hallunk, nem olvasunk-e hasonló szörnyűségekről? Nincsenek-e ma is gyilkosságok, rablások, bosszúálló emberek? Nincs-e gyűlölködés, irigység, kapzsiság, csalás vagy más gonoszság? Nem pusztít-e el ma is a Föld különböző részein városokat, falvakat, embereket a háború? Nincs-e ellenségeskedés ember és ember között? S mindez ma is a lélekből, az emberi lélekből fakad.

Jézus még az Oszövetség világában élő embert ismerte, s a sok emberi gonoszság forrását abban ismerte fel, hogy nincs az emberekben elég szeretet, hiányzik belőlük a nemes érzés, mely életüket és cselekedeteiket tisztává, erkölcsössé, emberhez méltóvá tegye. Ez hiányzott a vallásokból is. A zsidók számára mint erkölcsi alaptörvény ott állott a mózesi tizparancsolat. Mint törvény, mint kívülről és felülről jövő parancsolat megtiltotta az embernek az ölést, előírta, hogy tisztelje szüleit, ne lopjon, ne hazudjon, ne irigykedjék embertársaira, de az, ami mindezek betartására indíthatta, vezethette volna az embert, hiányzott. A régi törvény, a régi erkölcsi parancsolatok meg sem említették az embertárs iránti szeretetet.

Jézus tanítása, parancsolata teljesen új volt minden eddigihez viszonyítva. — „Új parancsolatot adok néktek, hogy egymást szeressétek . . .” — szólott tanítványaihoz. S ez valóban új volt. Ez volt az Újszövetség, amely nem törvényen, hanem a szereteten alapult. Az Újszövetség világa a szeretet világa. Ez a világ pedig, amelyet Jézus az Istenországnak nevezett, még nem valósult meg. Az emberszeretet még ma sem lett valóság. Ezért Jézus parancsolata ma is, még mindig új, még mindig cél, amelyet meg kell valósítanunk. Ezért mondjuk, hogy az Újszövetség, Jézus és az apostolok tanítása a kell világot állítja elé, amit tennie kell minden embernek, ha tiszta lelkivilágot akar elérni.

Napjaink orvostudománya megállapította, hogy vannak olyan betegségek, amelyek régebben nem léteztek, ezeket a század betegségeinek nevezik. Mi, vallásos emberek, ha megvizsgáljuk korunk embereinek lelkivilágát, azt tapasztaljuk, hogy ott is van egy betegség, ez a szeretet hiánya. Ez azonban nemcsak a század, de már sokkal régebbi betegség, hiányosság, s mert ma is van, ezért érvényes, ezért új ma is Jézus szeretetet követelő parancsolata. De vajon lehet-e parancsolni a szeretetet? Erre a kérdésre még a legderülátóbb ember is csak azt felelheti, hogy nem. A szeretetnek az emberből önként kell fakadnia, természetéből kell következnie. Akkor Jézus hogy parancsolhatott lehetetlent, vagy ő tévedett? Jézus egy olyan világban élt, amelyben az emberek a parancshoz, a törvényhez voltak szokva. Akkor minden rendelést, minden követelményt, minden kötelességet parancs formájában állítottak az emberek elé. Ezért nevezi ő is parancsolatnak. A szeretet egy olyan kötelesség az ember számára, mint az, hogy él, hogy életét

meg kell tartania, hogy közösségben kell élnie más emberekkel együtt. De láttatok-e valaha embert, akiben nincsen szeretet, aki soha senkit sem szeretett? Ilyen ember nincs, mert szeretet nélkül nem lehet élni, a szeretet éppen úgy az élet feltétele, mint a mindennapi kenyér, mint a levegő, amely körülvesz minket, s amely nélkül elképzelhetetlen az élet. Minden emberben van szeretet, mert azzal teremti az Isten. Ezt a szeretetet fejleszteni kell, kisugározni az emberek felé! Ez a fejlesztés, ez a kisugároztatás a mi feladatunk. Ez az, amit Jézus parancsol. Mert a bezárt, a kibontakozni nem tudó szeretet olyan, mint a föld mélyén rejtőző kincs, amely sohasem kerül felszínre, vagy mint az elvetett mag, amely sohasem hajt ki és nem hoz termést.

Az emberi lélek fejlődését, nemesedését, tökéletesedését három tényezővel mérjük. Az Ószövetség, az Újszövetség és a mindennapi életünk, a volt, a van és a kell világa. Hogy mi volt, arról szólottam, hogy mi kell, azt Jézus előnkbe tárta az új parancsolatában. Mi van, hol állunk mi, hol állok én ezen az úton? Ezt a kérdést kell feltenned magadnak, Testvérem! Mennyire tudtál elszakadni a régi embertől, a volt világtól, a gyűlölettől, bosszútól, kapzsiságtól s gonoszságtól, s mennyire közeledtél ahhoz a lelki magaslathoz, amelyet Jézus szabott eléd: az egymás szeretetéhez? A szeretet csúcsát Jézus így határozta meg: „Szeresd ellenségedet.” Hogy ezt meg tudjuk valósítani, életünkben önmagunkat kell legyőznünk, és ha ez sikerül, elértük, megvalósítottuk önmagunkban Istenországát.

„Egymást szeressétek!!” — szól Jézus. Hallgassunk rá, kövessük parancsát; szeressük embertársainkat. Ámen.

EGYHÁZI ÉLET — HÍREK

Egyházi Főtanács

Egyházi Főtanács január 28—29. napjain tartotta meg évi rendes gyűlését dr. Kovács Lajos püspök és dr. Barabássy László főgondnok elnöklete alatt. Szombaton du. 4 órakor kezdte meg munkálatait egyházi énekkel és Kolcsár Sándor közügyigazgató imájával. Dr. Barabássy László főgondnok megnyitó beszédében a következőket állapította meg:

„Ma, itt számba vesszük azt, amit elvégeztünk utolsó Főtanácsunk óta. A számbavétel — meggyőződéssel vallom — azt a jóleső érzést kelti bennünk, hogy felülmúltuk ismét régi magunkat. Állításomat igazolandó hangzanak el a különböző jelentések, amelyek szeretet-szolgálatunkról, energiánkról, a feladatokhoz való hozzáállásunkról beszélnek.“

„Az elmúlt 1977-es esztendő nagyszerű bizonyágtevések esztenedeje volt, a mindannyiunk által ismert, teljes embert igénylő körülmények között. Egyházunk az egész ország népével összefogva igyekezett kivenni részét a márc. 4-i földrengés ejtette rombolások felszámolásából. Lelkészeink és világiaink erkölcsi és anyagi segélynyújtása tiszteletet érdemlő cselekedet volt, amit tartozunk itt is kihangsúlyozni. Az egyház a rendelkezésre álló pénzalapot szinte teljes egészében a megrongálódott templomok javítására fordította. Híveink egyházközségeikben tekintélyes összeget adományoztak ugyanezen célra. Örömmel mondhatjuk el, hogy a kárt szenvedett egyházközségek, híveink segítségével, maguk is példamutató munkát végeztek.“ Főgondnok afia hálás tisztelettel emlékezett meg Kelemen Lajos volt főgondnok születésének 100. évfordulójáról is.

A Főtanács üdvözlő táviratokat küldött: Nicolae Ceaușescunak, Románia Szocialista Köztársaság elnökének, Manea Mănescunak, Románia Szocialista Köztársaság kormánya első miniszterének, Ion Roșianunak, a Vallásügyi Hivatal elnökének és az Országos Békevédelmi Bizottságnak.

A tárgysorozat megállapítása és a bizottságok kijelölése után Főtanács Lőrinczi László ny. lelkésznek a lelkészi szolgálat, a vallásoktatás, a központi Vallás erkölcsi Nevelési Bizottság elnöki munkakörében és az egyházi irodalom terén végzett több évtizedes alkotó munkájáért a tiszteletbeli főtanács tag címet adományozta; Koronka Mihály volt petrozsényi gondnoknak pedig 16 évi gyülekezetépítő tevékenységéért a tiszteletbeli gondnoki címet adományozta. Jövőhagyta

Keresztes Sándor homoródszentpáli lelkésznek a Székelykeresztúr—Udvarhelyi Egyházkör jegyzőjévé való megválasztását. Tudomásul vette végül Andrási György oklándi lelkésznek az egyházi központ jogügyi-gazdasági tanácsosi állásába való alkalmazását.

Főtanács általános jelentése következett, amely beszámolt egyházunk egyévi munkájáról, részletes és átfogó képet adott híveink egyházszeretetéről s áldozatkészségéről.

Szombat este 7 órai kezdettel tartott istentiszteleten Fekete Dezső felsőórakosi lelkész prédikált Jn 11,16 alapján, az énekvezéri szolgálatot Marton Hajnalka kolozsvár- napocai énekvezér végezte. Az istentisztelet keretében Kozma Mátvás marosvásárhelyi előadóművész orgonaszámokat adott elő.

Főtanács jan. 29-én, vasárnap reggel folytatta munkálatait. Dr. Kovács Lajos fiqvelmet lekötő, részletes püspöki jelentését nagy érdeklődés mellett teriesztette elő. A Főtanácsi Bizottság örömmel és meqelégedéssel állapította meg, hogy Püspök Afia jelentése mintegy aláhúzza félváltizedes püspöki munkásságának eqészséges iránvélveit és tükrözi sokoldalú eqyházépítői tevékenységét. Munkássága köréből kiemelendőnek tartja azt a fáradataitlan tevékenvséget, amely mind a helyföldi — az állammal való kapcsolatban —, mind a külföldi összekötetéseiben emelte eqvházunk tekintélyét.

A Nyvudfi- és Seqélynéztár jelentését azzal a meqállapítással hallgatták a Főtanács tagjai, hogy a pénztár jövőjét illetően a helyzet meqnyvudató.

A vasárnapi istentiszteleten a szószéki szolgálatot Fodor Dénes korondi lelkész végezte Ez 3,16—17 alapján, az énekvezéri teendőket Fodor Dénesné Fazakas Piroska korondi énekvezér látta el. Istentisztelet után Kozma Mátvás orgonaművész Bach műveiből adott elő.

Istentisztelet után Főtanács kihirdette az eqvházi és szertartási beszéd írására meqghirdetett pályázat eredményvét, és kiosztotta a díjakat. Ezt követően elfogadta az Unitárius Eqyház Alkalmazottai Kölcsönös Seqélvéző Pénztára szabályzatát, valamint a dr. Erdő János főjegyző által javasolt, a „Lelkészek és énekvezérek választásáról és kinevezéséről szóló szabályrendelet” 27. szakaszának módosítását. Végül Főtanács elfogadta az 1976. évi számadásokat és az 1978. évi költségvetést. A választások során Főtanács az 1973—1978. évek hátralevő idejére a dr. Mikó Imre halálával meqüresedett főgondnoki tisztségre dr. Gyarmathy Árnádot, a Joqüüvi Bizottság elnökének dr. Murvay Sámueült és a Valláserkölcsi Nevelési Bizottság elnökévé Göncz Mihály afiát választotta.

A Főtanácsi Bizottság összefoglaló jelentésében meqelégedéssel állapította meg: „Eqvházi életünket a komoly munka jellemzi. Erőfeszítéseinkben jó példával jár elől a Főtisztelendő Püspök Úr, aki sok gyülekezetünket meqlátogatta, buzdító beszédeivel jobb munkára serkentette híveinket. Az ország határán kívül, mint az IARF elnöke, méltóan képviselte egyházunkat és részünkre meqbecsüült szerzett. Mind a központi tisztviseleők, mind az egyházköri és egyházközségi vezetők munkájukat becsülettal végzik... Egyházközségeink nagy részében si-

került eltüntetni a földrengés okozta károkat, sőt más helyeken számottevő erőfeszítéssel új egyházi épületek emeltettek... Örvedetes tény, hogy a csíkszeredai imaházat átadták a használatnak, és komoly lépések történtek a köhalmi leányegyházközségek önállósítására is... Gondozást vár Vajdahunyad és Déva környéke, de ugyanezt várják a mezősegi szörványterület, a besztercei körzet, Temesvár, Arad és Szatmár környéki híveink."

A Főtanács ülése Kolcsár Sándor közügyigazgató imájával és egyházi énekkel ért véget. Gyűlés után a Protestáns Teológiai Intézet konviktusában közebéd volt, ahol a hagyományos Berde-pohárköszöntőt Szabó Sámuel főtanácsi tag tartotta.

Lelkésznevelés

A Protestáns Teológiai Intézetben az I. félévi vizsgákat jan. 5.—febr. 2. közötti időben tartották meg. Hallgatóink egy kivételével kielégítő eredménnyel vizsgáztak.

Febr. 6—7-én tartották meg az intézetben a szokásos csendesnap előadásokat. Az unitárius hallgatóknak bibliamaqvarázatot és lelkészi hivatásra előkészítő előadást tartottak: Gellérd Imre: „Hogyan készül fel a teológiai hallgató az evangélium hirdetésére, és hogyan hasznosítja az intézetben tanultakat?"; Göncz Mihály: „Az evangéliumhirdetés kötött alkalmai és ezeknek időszerűsége"; Gál Jenő: „Az evangélium hirdetése a pásztorációs munkában"; Rezi Elek: „Az imádság a teológus életében." Febr. 6-án az intézet hallgatóinak áhítatot és bibliamaqvarázatot dr. Kovács Lajos püspök tartott.

A II. félévi előadások febr. 8-án kezdődtek meg.

A húsvéti ünnepek alkalmával a II—IV. éves hallgatóink légatusi szolgálatot végeztek.

Prédikáció-, szertartási beszéd- és imapályázat eredménye

Az E. K. Tanács által meghirdetett pályázatra 32 pályamunka érkezett be; Főtanács, a bíráló bizottság javaslata alapján, a következőket jutalmazta:

A prédikációk közül I. díjat nyert a „Vissza nem térő alkalmak" jeligéjű, szerzője Kovács István bözödi lelkész; II. díjat a „Vasárnapi hívők" jeligéjű nyerte, szerzője ugyancsak Kovács István; szorongalomdíjban részesült a „Jó cselekedet és haszon" jeligéjű, szerzője Lőrinczi Károly, valamint a „Szeretetet kívánok és nem áldozatot" jeligéjű, szerzője névtelen.

A szertartási beszédek közül I. díjat nyert a „Befogadni a gyermeket" jeligéjű keresztemési agenda, szerzője Jakab Dénes szentábrahámi lelkész; dicséretben részesült az „Állandó szemmeltartás" jeligéjű keresztemési agenda, szerzője Kovács István, és a „Hit, remény, szeretet" jeligéjű esketési agenda, szerzője Pataki András magyarszováti lelkész.

Személyi változások

Kinevezések. Rendes lelkészi minőségben jan. 1-től Máthé Sándor kinevezést nyert az olthévízi egyházközségbe.

Ideiglenes jelleggel segédlelkészi teendők végzésére jan. 1-től megbízást kaptak: Kiss Mihály teol. abszolvens a csokfalvi és Kászoni József teol. abszolvens a bözödújfalvi—kőrispataki egyházközségekbe.

Pályázathirdetés

E. K. Tanács pályázatot hirdet szabadon választott textus alapján: rendes vasárnapi, ünnepi és alkalmi istentiszteleten elmondandó prédikáció, szertartási beszéd és ima írására.

A pályamunka, jelígyével ellátva, aug. 31-ig küldendő be az E. K. Tanács címére. A pályadíjak ünnepélyes kiosztása a legközelebbi Főtanácson történik.

Dr. Kovács Lajos püspök újévi köszöntése. Évszázados szokásunknak megfelelően jan. 1-én, istentisztelet után, a kolozsvár-napocai egyházközség számos híve, lelkészek, az egyházkör képviselői, a Teológiai Intézet unitárius tanárai és az Egyházi Központ tisztviselői megjelentek a püspöki lakásban, hogy köszöntsék az egyház főpásztorát. Dr. Erdő János főjegyző üdvözlő beszédében megemlékezett az elmúlt esztendő fontosabb eseményeiről, Isten- és emberszolgálat terén elért eredményeinkről, rámutatott az 1978-ban reánk váró tennivalókra, majd az egyház egyeteme nevében boldog újévet kívánt püspökünknek és családjának.

Dr. Kovács Lajos püspök válaszában hálát adott Istennek, hogy az elmúlt évben velünk volt, gondot viselt reánk, megáldotta munkánkat és lehetővé tette eredményeinket. Elismerését nyilvánította egyházunk híveinek és lelkészeinek hithűségükért és áldozatkész szolgálatukért. Az előttünk álló feladatok teljesítéséhez és hivatásunk megéléséhez a jó Isten segítségét és minden unitárius megértő támogatását kérte. Végül főpásztorunk kívánt mindenkinek áldott újévet.

Lelkészeiktató ünnepély Olthévizen. Márc. 5-én tartotta az olthévízi egyházközség új lelkészenek, Máthé Sándornak beiktató ünnepélyét, melyen dr. Kovács Lajos püspök és dr. Barabássy László főgondnok is megjelent. A kinevezési iratot Bedő Béla tatki lelkész olvasta fel. Török Áron espereshelyettes felhívására Máthé Sándor megtartotta beköszöntő prédikációját Lk 9,23—24 v. alapján. Ezután dr. Kovács Lajos püspök szólott a nagyszámú gyülekezethez; beszédében a lelkészi hivatás maradéktalan betöltésére hívta fel az új lelkészt, a gyülekezetet pedig áldozatkészre és Istenországát építő munkára buzdította. Az új lelkészt Török Áron espereshelyettes iktatta be hivatalába.

Az üdvözlések során dr. Kovács Lajos püspököt az egyházközség nevében Jancsó Árpád köszöntötte. Máthé Sándort üdvözlötték: egyházközségi tagok, Fülöp Árpád, Fazakas Károly, Biró Barna lelkészek, Kolcsár Sándor és Báró József esperesek, valamint Soós József helybeli

ref. lelkipásztor. Az üdvözléseket dr. Barabássy László főgondnok szavai zárták be. Az ünnepély szeretetvendégséggel ért véget.

Az éhínség tovább szedi áldozatait. Az ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete, a FAO. közli, hogy földünkön évente 15 millió gyermek, nő és férfi hal éhen. Ez a szám semmivel sem csökkenti a gyengéntápláltak 500 milliónyi seregét, mert soraik állandóan feltöltődnek, ahogy az élelmiszerhiány terjed, s jelenleg nem kevesebb, mint 43 országot fog át. A szakértők rámutatnak, hogy a kilátások, legalábbis rövid távon, aggasztóak, mert a kutatások azt mutatják, hogy tovább nő a szakadék a világ élelmiszerszükséglete és termelése között.

HALOTTAINK

Id. Gál Jenő ny. énekvezér-főtanácsi tag 81 éves korában, jan. 7-én Homoródszentmártonban elhunyt. Jan. 9-én temették el a helybeli unitárius temetőbe.

Incze János főtanácsi tag életének 78. évében, febr. 9-én Kálnokon meghalt. Febr. 12-én temették el a helybeli temetőbe.

Emlékük legyen áldott!

Előfizetőink figyelmébe

A Keresztény Magvető előfizetési díja az 1978 évben belföldön és a szocialista országokban évi 70 lej, amelyet belföldön a lelkészi hivatalok útján vagy közvetlenül az egyházi központban (3400 Cluj-Napoca, Lenin út 9) lehet kifizetni.

Magyarországi olvasók a Posta Központi Hirlapiroda Külföldi előfizetési osztályánál — Budapest, VII. Lövölde tér 7 sz. fiókjánál fizethetnek elő. A többi szocialista országokból az ILEXIM — Departamentul Export-Import Presă, P. O. Box 136—137-telex: 11226, București, str. 13 Decembrie nr. 3 címre kell fizetni.

Az előfizetési díj a nyugati országok részére 150 lej, mely összeg ugyancsak az ILEXIM — Departamentul Export-Import Presă, P. O. Box 136—137-telex: 11226, București, str. 13 Decembrie nr. 3 címre fizetendő.

KÖNYVSZEMLE

Tóth István: Múzsák fellegvára. A kolozsvári latin nyelvű humanista költészet antológiája. Kriterion könyvkiadó, Bukarest, 1977. 256 l.

Erdély földjére a XV. század végén, Váradon keresztül ért el a humanizmus. Várad közép-európai viszonylatban is jelentős reneszánsz központ volt. Vitéz János püspök és köre elsősorban Janus Pannonius neveltetésével és tehetségének felismerésével tette nevét emlékeztetessé. De még a következő század elején is olyan jelentős tanítványai vannak az itteni iskolának, mint például a román származású európai hírvé humanista történész, Nicolaus Olahus. A XVI. század első negyedében aztán a gyulafehérvári püspöki, majd fejedelmi udvar, s a gazdasági szempontból gyors fejlődésnek indult Kolozsvár is önálló reneszánsz központokká válnak. A század közepén különösen Kolozsvár szerepe kerül előtérbe. A mintegy 7000 lakost és 26 céhet számláló, a nagy kereskedelmi utak metszéspontjánál fekvő kincses város szellemi életét a reformáció hozza pezsgésbe. Brassó és a környező szász városok már az 1530-as években elfogadták a lutheri tanokat. 1544-ben Heltai Gáspár lesz Kolozsvár szász plébánosa, és hat évvel később főleg magyar és latin műveket terjesztő nyomdát állít fel. Az elkövetkező nem egészen két évtized alatt elterjed a szakramentarisztus, a kálvinizmus s végül helyi fejleményként az unitárisztus. Maga a fejedelem, János Zsigmond, a prózáíró Heltai Gáspár, a nagy reformátor Dávid Ferenc és sok-sok kortársuk az igazság keresésének útján rendre e vallások harcos hívei. Ők lényegében a vallásos formát öltött humanizmus képviselői. Habár a XVI. század közepétől — éppen a reformáció hatására — elsősorban anyanyelvükön írnak, vitatkoznak, a költöttebb formájú költészetben még jó ideig a magyarral, némettel párhuzamosan a latint is használják. Sőt egyes verstípusok (epitáfiumok, epitalamiumok, panegiriszek, ajánlóversek és epigrammák) nyelve elsősorban a latin. Nemcsak tartalmi vonatkozásaik, hanem az anyanyelvre gyakorolt kölcsönhatásuk miatt sem mellőzhetők ezek a versek. A mindkét nyelven alkotó szerzők pályáját pedig éppen latin és magyar (illetve német, román) műveik párhuzamos feldolgozásával, összevetésével rajzolhatjuk meg.

A XVI—XVII. század szellemi életére a történelem napsugaras esztendei meg vérzivatarai is rányomják bélyegüket. Még élénken él a legigazságosabb király, Mátyás emlékezete, amikor történelmünk

legnagyobb, Dózsa vezette parasztháborúja söpör végig a városon. Minekutána megalakul az önálló fejedelemség, másfél századon át az uralkodó jó vagy rossz politikájától függ Kolozsvár sorsa — nemegyszer szenved meg a törökök, németek hadjáratait vagy a kapzsi főurak vételkedését. Hogy e változatos időkben Kolozsvár megszakítás nélkül irodalmi központ, a múzsák fellegvára maradt, azt most ékesen bizonyítja Tóth István legújabb műfordításkötete. Az 1500 és 1700 közti kolozsvári latin nyelvű költészet 89 képviselőjének verseit gyűjtötte össze és fordította magyar nyelvre. Bár nem mind a 89-en éltek e városban, de verseik kapcsolatba hozhatók a város múltjával. Hogy mennyire az ismeretlenség homályából kellett e szerzőket kibányásznia Tóth Istvánnak, arra jellemző az, hogy sokuknak az „életrajza” egyetlen nyomtatott sort tesz ki. Csak vagy félszáz költőnek ismerjük a születési, illetve halálozási évszámát, a legbiztosabb adataink azokról az évekről maradtak fenn, amikor valamelyik nyugati egyetemen — Wittenbergben, Bécsben, Páduában — tanultak. Hazatértük utáni tevékenységükről legfeljebb még annyit tudunk, hogy melyik városban volt lelkész vagy rektor az illető. S hogy nevét most mégis emlegetik, azt éppen annak a néhány — kőbe vésett vagy kinyomtatott — hexameterének köszönheti, melyeket sokszor a véletlen szerencse megmentett a pusztulástól. Így aztán néha nehéz megállapítani, hogy egy-egy szerző tehetséges költőegyéniség volt-e, vagy csak a reneszánsz szokásoknak hódoló versfaragó. Persze az igazán nagy, termékeny költők művei, életrajzi adatai többnyire fennmaradtak.

Tóth István e hosszú korszak költészetén 22 csomópontot tapint ki: a jelentős költőegyéniségek, eszmei áramlatok és az ezeket dicsőítők köré képez egy-egy kis fejezetet a kötetben. Ilyen gyűjtőpontot jelentett a szellemi életben Adrianus Wolphardus és az általa megalapozott Janus Pannonius-kultusz, Taurinus István és Dávid Ferenc mecénása: Medgyesi Székely Ferenc, a Hunyadi-kultusz felélesztője: Heltai Gáspár, a grammatikus Molnár Gergely, a szakramentárius Szikszai Fabricius Balázs, az észérveket érvényesítő Dávid Ferenc, az epikus verselő Christian Schesaeus („a százok Janus Pannoniusa”), a profán felfogású, szintén szász Joannes Sommerus (Dávid Ferenc veje), a természettudós Laskai Csókás Péter, a racionalista Deidrich György, a Báthoriak udvari költője: Hunyadi Ferenc, a történész Szamosközi István, a két református tudós: Szenczi Molnár Albert és Pápai Páriz Ferenc, a nyomdász Misztótfalusi Kis Miklós, valamint az unitáriusok sorában népszerű tudós-moralizáló poézis és a karteziánus alkalmi verselés. Az előbbieken kívül még olyan híres emberek verseit olvashatjuk e kötetben, mint a történetíró Verancsics Antal, az orvos és filozófus Zsámboki János, az énekszerző Bogáti Fazekas Miklós, a regényhőssé lett Gyulai Pál, az önéletíró Bethlen Miklós, a román nyelvész Mihai Halici, továbbá a gyulafehérvári főiskola külföldi professzorai: Alstedius és Bisterfeldus. Mint e felsorolásból is látható, a kötet szerzői között nagyon kevés az igazi költő, Janus Pannoniushoz, Christian Schesaeushoz vagy akár Szenczi Molnár Alberthez mérhető tehetség. Maguk a versek műfajilag nem változatosak, tele vannak szokásos humanista fordulatokkal, bölcs mondásokkal, mitológiai hasonlatokkal. De e konvencionális elemeken túl, számtalan elszórt adatot, utalást találunk Erdélyre, Kolozsvárra, a város híres szülőtteire. Valósággal meglep a

Mátyás királyt és a róla szóló munka kiadóját dicsérő versek áradata (tiz szerzőtől), s jobban fel tudjuk mérni Szenczi Molnár Albert meg Pápai Páriz Ferenc nagyságát, ha a hozzájuk írt epigrammákból, köszöntőversekből elolvassuk néhányat. Ma is melegséggel töltenek el Schesaeus Erdély gazdagságáról vagy Deidrich Kolozsvár ékességéről írt sorai: „Létezik egy nagy város a jázig tájon, amerre / Mossa a kék Szamos az ősi falak köveit... / Erdély még sose látott várost, mely ilyen ékes, / Itthoni földön ilyen még sohasem született.”

A kötetben, mint a felsoroltakból kiderül, sok unitárius költő verse szerepel. Így az igazságkeresés „fanatikus, és tragikus hősé”-nek nevezett Dávid Ferenc öt versét és Schesaeus hozzá írott köszöntőjét, „Az unitáriusok tudós-moralizáló költészete” fejezetben meg Thordai János, Szentmártoni Bodó János és Kolosi Török István latin nyelvű ajánlóverseinek fordítását közli Tóth. Az énekköltő Toroczka Máté püspök híres elődjéről írt epitáfiumában pedig ezt olvashatjuk: „Enyedi György van e sír mélyén, aki volt a Kolozsvár / Híres püspöke és csúcsa a valásnak; / Szárazföldnek, víznek, egeknek ritka tudósa / És vallója az egy égbeli Istennek.”

Tóth István tudós költő és műfordító. Ama ritka poéták közé tartozik, aki jól tud latinul, s az irodalomtörténettel is foglalkozik. Csak így vállalkozhatott immár másodízben arra, hogy több száz éve keletkezett latin versek egész kötetnyi gyűjteményét tolmácsolja. Az 1970-ben megjelent *Alkinoosz kertjében* még az egész Erdély területén keletkezett humanista költészetből válogatott. Jelenlegi kötete, az elmélyültebb vizsgálódás eredményeként, egyetlen városra összpontosít. A versekből, a kiegészítő jegyzetekből pedig kikerekedik Kolozsvár XVI—XVII. századi szellemi életének története. Hogy mennyire jól tájékozódik ezen a területen Tóth István, annak kitűnő bizonyítéka a rövid életrajzokon kívül a terjedelmes utószó, mely kalauz kíván lenni a bemutatott korszak főbb eszmei irányzataihoz, a reneszánszkori „izmusok”-hoz. Itt négy fő fejezetre osztja a kötet költőit. A hosszú címek így sommázhatók: I. A Janus-kultusz és Adrianus Wolphardus köre; II. A Hunyadi-kultusz és Heltai Gáspár; III. A reformáció és a humanizmus találkozása; IV. A manierizmus, (a későhumanizmus találkozása az új nyugati szellemi irányzatokkal). Az alfejezetekkel együtt ezuttal 11 csoportosulást különböztet meg Tóth. Kár, hogy a kötet törzsanyaga nem követte ezt az áttekinthető egyszerű felosztást.

Gaal György

Szabó György: Európai mítoszok és mondák. Mitológiai kislexikon. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest, 1977. 165 l.

Szabó György újabb könyve, az 1973-ban megjelent *Mediterrán mítoszok és mondák* című munkájának — amelyet a KerMagv is ismertetett a 80. (1974) évf. 1. számában — tulajdonképpen a folytatása, s így újabb adataival kiegészíti és teljesebbé teszi az előző kiadványban is használt „Mitológiai kislexikon” elnevezést.

A jelenlegi kötet a germán, kelta, szláv, trák, finnugor és balti népek mítoszait és mondáit teszi közkinccsé. Ezek közül a leggazdagabb anyagot a kelták és a germánok adják, ezzel szemben a trák és balti örökség sokkal kisebb. Ennek a különbségnek az oka — a szerző sze-

rint — a szellemi örökség megőrzésének lehetőségében keresendő. Tehát azoknak a népeknek is gazdag mitológiájuk és mondakincsük volt, amelyeknek öröksége ma már szegényes, azonban szellemi kincseiket nem sikerült írásba foglalni, s így lassan-lassan úgy eltűntek, mintha nem is lettek volna, elmerültek a megismerhetetlenség homályába. Természetesen ehhez hozzájárult a keresztény vallás is, amely a régi hitvilág emlékeit el akarta tüntetni, s ez hol sikerült, hol kevésbé volt eredményes törekvése.

A mítoszok és mondák rendszerezése kétségtelenül nehéz feladat, és sohasem lehet elérni a teljesség határát, ugyanis a népek mítoszai és mondái között szüntelen vándorlás, kicserélődés, adás-vétel jelenségeivel kell számolni, továbbá valóságos történetek is ködösülhettek mítosszá, pl. Bragi, valamint az az út és mód, ahogyan, amikor és amilyen körülmények között formálódtak és rögzítődtek. Ezeknek ellenére a kiadvány osztályozni és rendszerezni próbálja, ami nagy előnyére válik az olvasónak.

A mítoszok összefüggéseivel, irodalmi feldolgozásaikkal nem foglalkozik a szerző, szem előtt tartva azt a tényt, hogy ezek a szempontok az előző kiadványban sem szerepeltek, továbbá így elkerülhette azt a tévedést, hogy a leíró mitológia területéről az összehasonlító mitológia területére „kalandozzon“, és a munka terjedelme sem tette ezt lehetővé. Így az érdeklődőnek csak leíró mitológiával van dolga, az összehasonlitásairól, irodalmi feldolgozásairól felmerülő kérdésnél önmaga kell feleletet adjon.

A munka előszavában a szerző részletezésekbe bocsátkozik a keltákról és a gallokról, „mert még a komoly általános műveltségű értelmiségiek is elég tájékozatlanok e téren“.

A kötet útmutatást ad a „kislexikon“ használatához, a szavak keresésének módjához, valamint gazdag könyvészeti tár az érdeklődők elé.

A munka vallástörténeti értéke nyilvánvaló, ha figyelembe vesszük, hogy a szerző a könyv anyagának összegyűjtéséhez olyan irodalmi műveket használt, mint az izlandi Edda, a finn Kalevala, az orosz Ének Igor hadáról, a német Niebelung-ének, az angol Beowulf, az észti Kalevipoeg, Osszián énekei, hogy csak a jelentősebbeket említsük.

Rezi Elek

SEMĂNĂTORUL CREȘTIN

Revista Bisericii Unitariene din R. S. România

Anul 84

Nr. 1.

1978

CLUJ-NAPOCA

CUPRINSUL

Țara feliicită Președintele Republicii	3
Dr. Lajos Kovács: În ajunul Anului Nou	4
Dr. Lajos Kovács: Dare de seamă despre munca efectuată și despre noile noastre sarcini	6

STUDII

Imre Gellérd: Cum se pregătește preotul pentru propovăduirea evan- gheliei?	19
Imre Mikó: Călătoria lui Kovács János în America	26
János Kovács: Sîntem uniți în credință și în iubire	28

LUCRĂRI OMILETICE

István Kovács: Ocazii care nu se repetă	42
Credincioși de duminică	44
Dénes Jakab: A primii copilul	46
Dénes Fodor: A sta de pază	48
András Pataki: Mesajul Paștilor pentru noi	51

Sámuel Szabó:	
Ne amintim cu recunoștință	54
Dr. Dénes Szász, Zoltán Szabó:	
Scheme de predici	56
VIAȚA BISERICĂ—ȘTIRI BISERICESTI	73
RECENZII	78

Colectivul de redacție — Editors

Președintele și redactor responsabil: P.S.S. dr. Lajos Kovács, membrii: dr. János Erdő (redactor responsabil adjunct), dr. Árpád Szabó, Dezső Szabó (redactori), Ferenc Sebe și György András

CHRISTIAN SOWER

Journal of the Unitarian Church in R. S. România

Volume 84

Number 1

1978

CLUJ-NAPOCA

CONTENTS

The country greets the President of our Republic	3
On New Year's day, L. Kovács	4
Report of the accomplished work and of the tasks which stand before us, L. Kovács	6

STUDIES

How does a minister make preparation for the preaching of the Gospel, I. Gellérd	19
The journey of János Kovács to the United States, I. Mikó	26
We are one in faith and love, J. Kovács	28

SERMONS

Occasions which do not come back again, I. Kovács	42
Sunday worshippers, I. Kovács	44
To receive the child, D. Jakab	46
Be on guard, D. Fodor	48
An Easter message to us, A. Pataki	51
We remember with gratitude, S. Szabó	54
Sermon sketches, D. Szász, Z. Szabó	56
CHURCH LIFE—NEWS	73
BOOK REVIEWS	78

Redacție — Editorial Office

3400 Cluj-Napoca, Bdul Lenin nr. 9. R. S. România, Tel. 1 46—09

Întreprinderea Poligrafică Cluj 3024/1978
Municipiul Cluj-Napoca

